

કસે રા કે પંદાર દર સર બુપદ,
પંદાર હરગિઝ બ હક્ક શિનપત,
ઝ ઈભશ મલાલ આયદ અઝ વાઅઝ નંગ,
ન શકાર્ધક ઝુબારાં ન રોયદ ઝ સંગ

-શેખ સઅદી રહમતુલ્લાહ અલયહે

(જો કોઈ માનવીના મગજમાં ઠસાઈ જાય કે હું બધું જ જાણું છું તો તેને કોઈ સત્ય વાત અસર કરશે નહીં. સારી નસીહતોથી તે અકળાઈ જશે, તેને ન સાંભળશે, ન સમજશે. જે રીતે સો વર્ષની વરસાદ પણ પથ્થર પર ગુલાબના પુષ્પ ઉગાવી શકતી નથી)

અઝમતે ઈસ્લામ

:: સંકલન ::

મૌલાના સૈયદ અલહાજ જહાંગીરશા હાજી મીયાં સાહેબ
પિંઝાણ, તા. અબડાસા-કચ્છ.

:: પ્રકાશક ::

દાવતે મુસ્તફા અબડાસા
મરકઝ : પિંઝાણ, તા. અબડાસા-કચ્છ.

કસે રા કે પંદાર દર સર બુવદ,
પંદાર હરગિઝ બ હક્ક શિનવત,
ઝ ઈલ્મશ મલાલ આયદ અઝ વાઅઝ નંગ,
ન શકાઈક ઝુબારાં ન રોચદ ઝ સંગ

-શેખ સઅદી રહમતુલ્લાહ અલયહે

(જો કોઈ માનવીના મગજમાં ઠસાઈ જાય કે હું બધું જ જાણું છું તો તેને કોઈ સત્ય વાત અસર કરશે નહીં. સારી નસીહતોથી તે અકળાઈ જશે, તેને ન સાંભળશે, ન સમજશે. જે રીતે સો વર્ષની વરસાદ પણ પથ્થર પર ગુલાબના પુષ્પ ઉગાવી શકતી નથી)

અઝમતે

ઈસ્લામ

:: સંકલન ::

મૌલાના સૈયદ અલહાજ જહાંગીરશા હાજી મીયાં સાહેબ
પિંઝાણ, તા. અબડાસા-કરછ.

:: પ્રકાશક ::

દાવતે મુસ્તફા અબડાસા
મરકઝ : પિંઝાણ, તા. અબડાસા-કરછ.

પુસ્તકનું નામ : અઝમતે ઇસ્લામ

સંકલન : મૌલાના સૈયદ અલહાજ
ડૉ. જહાંગીરશા હાજીમીયાં સાહેબ
પિંઝાણ, તા. અબડાસા-કચ્છ.
ફોન : 972 786 6220

પ્રકાશક અને
પ્રાપ્તિસ્થાન : દાવતે મુસ્તફા અબડાસા,
મરકઝ પિંઝાણ,
તા. અબડાસા-કચ્છ.

પ્રથમ આવૃત્તિ : ૧૦૦૦ નકલ.
તા. ૨૧-૪-૨૦૧૯, રવિવાર.
૧૫ શાબાન, હિ.સ. ૧૪૪૦.

મૂલ્ય : અમૂલ્ય

મુદ્રક : એલાઈટ પ્રિન્ટર્સ,
સુમરાડેલી સામે, ભુજ-કચ્છ.
ફોન : (02832) 225121.

સૌજન્ય

મરહુમ બુઢા અબ્દુલ્લાહ ચાકી પરિવાર

હવામા એજ્યુકેશન એન્ડ મેડિકલ ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ
ઓફીસ નં. ૩૩, શાંતિ ચેમ્બર, સ્ટેશન રોડ, ભુજ-કચ્છ.
ફોન : ૯૮૨૫૨ ૨૭૫૪૯.
ચેરમેન : ચાકી હાજી આદમ બુઢા

પેશલફઝ

રબ્બે ઝુલજલાલ ઇસ છોટીસી કાપિશ કો કબૂલ ફરમાએ. ચે કિતાબ અપની આખેરત કી નજાત કે લીએ લિખી. મોલા અપને ફઝલો કરમસે અપને ખ્યારે હબીબે રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ કે તુફેલ ઇસ ખતાકાર ઇસીયા શેઆર કો બખ્શ દે ઓર અપની રહેમત કે તુફેલ મહશરમેં ઇસ નાચીઝ સે હિસાબ ન લે ઓર બખ્શ દે. ઇસકા સવાબ અપને વાલૈદેન વ અજદાદે કિરામ ઓર ઉસ્તાઝુલ મહેરબાન ઉંનકી બારગાહ નઝર કરતા હું. રબ્બુલ આલમીન ઉંનકી મગફિરત ફરમાએ. આમીન...

અલ્લાહુમ્મજઅલના મિન ઇબાદેક રસાલેહીન બેહબીબેક સૈયેદના મોહંમદિન ખાતમન્નબીયીન સલ્લલ્લાહો તઆલા અલયહે વ આલેહી વઅસહાબેહી અજમઇન. વલ હમ્દુ લિલ્લાહે રબ્બલ આલમીન.

ખાક વાએ અવલીયા
સૈયદ જહાંગીરશા હાજી મીયાંસાહેબ
પિંઝાણ, તા. અબડાસા-કચ્છ.

તા. ૧-૯-૨૦૧૮, ઝિલકા'દ-૧૮,
હિ.સ. ૧૪૩૯.

અનુક્રમણિકા

ક્રમ	વિષય	પાના નંબર
૧	કુઆને પાક કા તરજમા ઓર તફસીર મુતઅલિલક મુખતસર માલુમાત	૬
૨	દીને ઇસ્લામ	૭
૩	કુઆન મજીદ	૧૦
૪	હુકુલ ઇબાદ	૧૩
૫	અલ્લાહ કે ફરમાન	૧૮
૬	અખ્લાકીયાત	૨૧
૭	કસીર હદીસોં કે રાવી	૨૩
૮	મુહદ્દીસીન	૨૪
૯	હુકુલ ઇબાદ અહાદિસ કી રોશની મેં	૨૬
૧૦	અહાદિષે મુબારકા	૪૦
૧૧	ફરમાને નબી (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)	૫૬
૧૨	સૂદ (વ્યાજ) મેં સે આઝાદી - મઆશી હુકૂ	૬૧
૧૩	ઉખુવત (ભાઈચારો)	૬૩
૧૪	સિયાસી ઉમૂરમેં ઓરતેં	૬૫
૧૫	ઇસ્લામી હુકુમત ઓર ગૈરમુસ્લિમોકે હુકૂ	૭૪
૧૬	અવલિયા અલ્લાહ	૭૬
૧૭	બુઝુગાને દીન-વ-ઉકલાએ ઝમાના કિ નસીહતેં ઓર અકવાલ	૭૯
૧૮	તારીખી સબક આમેઝ વાકેઆત	૮૬
૧૯	અમ્બીયા એ ફિરામ કે ઝમાને કે બાદશાહ	૧૦૦
૨૦	અમ્બીયા અલયહિસ્સલામ	૧૦૩
૨૧	દુનિયા ઓર આખેરત	૧૨૦
૨૨	અબ ચન્દ ખુલફા (બાદશાહ) કા બયાન	૧૩૫
૨૩	ઉમ્મત ઓર કૌમ કે મુતઅલિલક માલુમાત	૧૩૭
૨૪	બયતુલ્લાહ કા'બા શરીફ કે મુતઅલિલક માલુમાત	૧૩૮
૨૫	મસ્જિદે નબવી શરીફ ઓર ગુંબદે ખિઝરા કે મુતઅલિલક માલુમાત	૧૪૦
૨૬	અલ્લામા ઇકબાલ કા કલામ	૧૪૨

બિસ્મિલ્લાહ હિર્રહમાનિર્રહીમ

અલ્હમદો લિલ્લાહ હિલ્લઝી લમ ચઝલ આલમન કદીરા હય્વીન સમીઅન બસીરાવસ્સલાતો વસ્સલામો અલા રસૂલે હી અરસલહુ ઇલન્નાસે કાફતન બશીરંવ્વ નઝીરા વઅલા આલેહી વ અસ્હાબેહી કસીરન કસીરા અમ્મા બાઅદ.

યા એયો હન્નાસો કદ જાઅકુમ બુરહાનુમ્ મિર્રબ્બેકુમ વ અન્ઝલ્ના ઇલૈકુમ્ નૂઝુમ્ મુબીના. ફઅમલ્લઝીના આમનુ બિલ્લાહે વઅત્સેમુ બેહી ફસ યુદ્ખેલોહુમ ફીરહમતિમ્મિન હો વ ફદલિંવ્વ વ યહદીહીમ ઇલય્હિ સિરાતમ્ મુસ્તકીમા. (પારા-૬, સૂર: નિસા કા આખરી રૂકુઅ ર આયત)

અય લોગો તુમ્હારી તરફ ખુદાકી તરફસે દલીલ આઈ ઓર હમને તુમ્હારી તરફ રોશન નૂર ઉતારા ઓર જો અલ્લાહ તઆલા પર ઇમાન લાએ ઓર ઉસકી રસ્સી (દીને ઇસ્લામ)કો મજબૂતી સે થામી તો અનકરીબ અલ્લાહ તઆલા ઉનકો અપને ફઝલ ઓર રહેમત મેં દાખિલ ફરમાએગા ઓર ઉનકો અપની તરફ રાહે રાસ્ત બતાએગા.

ઇસ આયતે પાકમે રબ્બે બેન્યાઝ અપને ખ્યારે હબીબ ઓર મુકદદસ કલામ કુરઆને મજીદ ઓર (દીને ઇસ્લામ)તીનો કા ઝિક્ર ફરમાયા. દીને ઇલાહી : ઇસ્લામ કયા ચીઝ હૈ સબસે પહેલે કુરઆને પાક કે તરજુમે ઓર તફસીર કે મુતઅલ્લીક કુછ માલુમાત સમાઅત ફરમાએ.

હઝરત ફખરુદીન રાઝી રહમતુલ્લાહ અલયહેને સિર્ફ અઉઓઝો સે દશહર મસઅલે નિકાલે. એક બુઝુર્ગને બિસ્મિલ્લાહ કી લગભગ ચાર લાખ તરકીબે કી. કુરઆને કરીમ કા ગુઝુલ ઇન્જીલ સે છ સો સાલ બાદ હુવા.

કુરઆને પાક કા તરજમા ઓર તફસીર મુતઅસ્સીર મુખતસર માલુમાત

કુરઆને પાક કે બારાસો સે ઝાએદ તફસીરે લીખી જા ચુકી છે. સિફ ઉર્દુમેં કુરઆને મજીદ કે તરજમે ત્રીન સો સે ઉપર છે. લાતીની ઝબાન મેં કલામે પાક કા તરજમા સબસે પહેલે ઇ.સ. ૧૫૩૪ સ્વિટ્ઝરલેન્ડ સે છપા. જર્મન મે કુરઆને પાક કા તરજમા સબસે પહેલે મશહુર જર્મન મુસ્લેહ ઓર પ્રોટેસ્ટન્ટ ફરકે કા બાની માર્ટીન લ્યુથર કીંગ ને કીયા. ઇસ તરજમા સે મુતઅસ્સીર હોકર ઉસને મસીહી મઝહબમેં પેદા હુઇ ખરાબીયોં કા ઇસ્લાહ કા બેડા ઉઠાયા. ડચ ઝબાન મેં સબસે પહેલે તરજમા અસીસુલ કુરઆન કે નામ ઇ.સ. ૧૪૯૧ મે હેમ્બર્ગ સે શાએ હુઆ. કુરઆને પાક કા સબસે પહેલે રૂસી તરજમા ઇ.સ. ૧૮૬૭ મેં સેન્ટ પીટરબર્ગ મેં છપા ઓર ફારસી જબાન મેં સબસે પહેલે તરજમા ગાલેબન છે જો શેખ સાદી સીરાઝી ને કીયા. આપકી વફાત હી. ૬૯૧ મેં છે. કુરઆને પાક કા બંગલા તરજમા ચોથી અદબ કી ઝબાન મેં શાએ હુવાથા. યે સિફ આખરી પારે કા તરજમા થા. કુરઆને પાક કા હિન્દી તરજમા આજસે લગભગ ગ્યારાસો સાલ પહેલે હુવાથા યે તરજમા ઇ.સ. ૮૮૩ મે એક હિન્દુ રાજા મહેરૂક ને કરવાયા થા જો કશ્મીર ઓર પંજાબ કે ઇલાકે કા હુરકમરાં થા.

દીને ઇસ્લામ

જેસે ચીન, શામ, અનામ, બર્મા, સીલોન, સિંધ, પાકિસ્તાન, હિન્દુસ્તાન, ખુરાસાન, સીસ્તાન, અનીતાર, તુરકીસ્તાન, ઇરાન, સાઈબેરીયા, રૂષ, યમન, હિઝ, હઝરમુત, નજદ, ફલીસતીન, ઓમાન, મીસર, આફ્રિકા, સુદાન, નાટાલ, ફ્રીએસ્ટેટ, હરઝીગોનીયા, તરાબેલેસ, અલગરવા, કુવેત, ટાલટાફાન્સ, સ્પેન, મોરકકો, અલજએર, ટ્યુનીસ, બરતાનીયા, અમેરિકા, ઓસ્ટ્રેલીયા, પાન, સ્વીડન, ડેનમાર્ક, ઇટાલિ, ચિલી, કેનેડા, ગ્રિસ વગેરા તમામ મુમાલિક મેં ઇસ્લામ કે માનનેવાલે મોજુદ હેં. ઇતના બડા વસીઅ મઝહબ જો દુનિયા કી ચાર સુ ફેલા હુવા હૈ. યે દીને પાક સારી દુન્યા મેં બગેર કીસી જદદો જેહદ જંગો જુદાલ કે અઝખુદ પહોંચા હૈ ઓર દીને ફિતરત હોને કી વજહ સે હર એક મુલ્ક કે બાંશીદો કે મોવાફિક આયા ઓર હર એક જગહ કે તમદદુન પે ગલબા પાયા ઓર હર મુલ્ક કે લીએ ઉલૂમ ફુનુન કી સરપરસ્તી ફરમાઈ. ફિતરતન દીને ઇસ્લામ વો મઝહબ હૈ જો ઇન્સાન કો તહેઝીબે નફ્સ કી તાલીમ દેતા હૈ ઓર તદબીરે અમલ ભી સીખાતા હૈ ઓર સીયાસત કી ભી રહનુમાઈ કરતા હૈ.

ઇસ્લામ વો મુકદ્દસ દીન હૈ જુસમેં તઅસ્સુબ (તરફદારી) કા નિશાન નહીં પુરાના ઓર નયા મુસ્લિમ સબ બરાબર હૈ ઓર હર એક કે સાથ મોહબ્બત ઓર વફાદારી કી ખુસુસી તાલીમ દી ગઈ હૈ. જુસ વજહ સે તમામ અદીયાનો કે ઉસુલ પર ગાલિબ હૈ. ઇસ્લામ વો દીને પાક હૈ જુસને દુનિયામેં કિસી કોમ યા કિસી ઇન્સાન કો અછૂત નહીં બનાયા ઓર ઇસ્લામ મેં ઇન્સાન કી શરાફત વ બરતરીકા હુસ્ન, નસલ કી બરતરીકા સબબ નહીં બલ્કે કોઈ ભી ઇન્સાન “અકરમ કુમ ઇન્દલ્લાહિ અતકાકુમ”. બાઈઝ્ઝત વહી હૈ જો હર આમાલ મેં રબ કા ખોફ દામનગીર હો મતલબ શરાફત હુસ્ને અખ્લાક નેક ચલની યહી ઉમ્દા નસલ હોને કા સબબ કરાર દિયા ઓર ઇસ્લામ હી વો મુકદ્દસ દીન હૈ જુસમેં કાલા-સફેદ રંગ કા ફરક નહીં સબ ચકસા હૈ.

અલ્લામા ઇકબાલ ફરમાતે હૈં (સમાઅલ ફકરોફખરી કારહા શાને ઇમારત મેં બઆલો રંગો ખાલો ખતયેનીસત રહે ઝૈબારા) ખુદા કી બારગાહ મેં કોઈ ખુબસુરત આલી નસલ કે તાકાતપર કદર નહીં જો ઝયાદા પરહેઝગાર હૈ વોહી ઉમદા મોમીન મુસ્લમાન હૈ. ઓર ઇસ્લામ હી વો મઝહબ હૈ જો ઇન્સાન કો સારી કાયેનાત કા સરદાર બનાતા હૈ ઓર ઇસ્લામ હી ઇન્સાન કો ખુદા કે દરબાર મેં આજિઝ ઓર કમતર બન્દા બનને કી તાલીમ દેતા હૈ. ઇસ્લામ નમાઝ પંજ વકતા રોઝાના અદા કરને કો લાઝિમ ઠહેરાતા હૈ. ઇસકી મિસાલ ઓર મઝહબમેં નહીં ઓર ઇસ્લામ હી હર એક બુઝુર્ગ યા ઉસકે ધર્મગુરુ કી મઝમ્મત કરના બહોત બડા જુર્મ કરાર દેતા હૈ ઓર ઇસ્લામ હી ને બતાયા હૈ દુનિયા મેં હર કોમ હર મુલ્ક તરફ રહેનુમા ઓર હાદી (સુધારક) આતે રહે હૈં ઓર ઇસ્લામ હી વો મઝહબ હૈ જો તમામ કોમો કો મુલ્કો કી જુદાઈ કો દૂર કરકે સબકો મુત્તહીદ મુન્સફીક બનાકર મસાવાત કો કાયમ કરતા હૈ. ઓર ઇસ્લામ હી વો આલમગીર મઝહબ હૈ જો સારી દુનિયા કી કોમો કો સુધારને કા ઝિમ્મા લિયા હૈ.

ઇસ્લામ કે અરકાન મેં નમાઝ એસા અમલ હૈ જો પાકીઝગી, તહારત ઓર વકત કી પાબંદી ઓર કોમી ઇજતેમા કે ફવાએદ સીખાતા હૈ. ઇખવત ઓર બાહમ મહોબ્બત કો મુતકકદમ કરતા હૈ. ઇલ્મ વ અમલ અકલ સીખને સીખાને કે મવાકેચ મુહય્યા કરતા હૈ. ઇન તમામ ખૂબીઓ કે ઇલાવા અપને ખાલિકો માલિક કી તાઝીમ ઓર તકરીમ સીખાતા હૈ ઓર પૂરી તાઝીમ ઇસમેં દિલ, જબાન, પૂરા બદન મુવાફક હો યે સબ ચીજે નમાઝ મેં પાઈ જાતી હૈ. રોઝા વો અમલ હૈ ઇસમેં તકવા નફ્સ કી તાલીમ હૈ નફ્સાની ખ્યાહિશાત કો અપને માલિક કી ખુશનુદી કે લીચે છોડ દેના અપની પસન્દીદા ચીઝો કો ખુદાએ બરતર કે હુકમ પર કુરબાન કર દેના રોજમર્દા કી હમારી આદતે અપને રબ કે હુકમ કી ખાતિર ઉસસે કીનારા કર લેના યે સારી તાલીમ રોઝેમેં મોજૂદ હૈ. ઝકાત એસા ઉમદા ઓર બહેતરીન ફરીઝા હૈ ઇસમેં રીશ્તેદાર, ગોરબા,

મસાકીન કે લીયે મદદ ઓર અપની કોમ કે કમઝોર ભાઈઓ કી હિમાયત. તાકે વો દુનિયા મેં દુઃખ ઓર મુસીબતો સે છુટકારા પાએ ઓર અપને માલદાર ભાઈઓ કે લીયે રાત દિન ખુદા સે દુઆએ ભી માંગતે રહે. ગરીબી અમીરી કા ફર્ક મીટાકર મસાવાત કાયમ હોતી હે નીઝ ગુરબા મસાકીન જીસમેં યતીમ, બેવા, ઓરતે, મુસાફિર, મહોતાજ, લાચારો કી મદદ ઝકાત કે ઝરીયે સે હોતી હે.

હજજ વો ફરીઝા હે જો કુલ દુનિયા એ ઇસ્લામ કો મરકઝે વાહિદ જમા કર દેતા હે. ઇખ્તિલાફે ઝબાન મુલક સબ દૂર એક જગહ પર ઇત્તેફાક ઇત્તેદાહ સે મુનસલિક કરતા હે, દુનિયા કે સારે મોમીન બંદો કો મુબારક મુકામ પર બહોત સારી તારીખી રીવાયત ઓર મકામાત કી ચાદગારો સે બહોત સબક ખાસ માલુમાત ફરાહમ કરાતા હે, યે હે મઝહબે ઇસ્લામ કે વો અહકામ જો ખુદાએ બરતર ને અપને બંદો પર ફર્ઝ કીયે હે. તાકે વહ ઇસ પર અમલ કરકે દુનિયા વ આખેરત કો સંવાર સકે. યહ બહોત મુખ્તસર દીની માલુમાત કે બાદ કુરઆને હકીમ કે મુતઅલ્લીક મુખ્તસર માલુમાત આપકી ખિદમત મેં અર્ઝ કરું.

કુઆન મજીદ

કુરઆને મજીદ એ વો મુબારક કિતાબ છે જો હમારે આકા રહેમતે આલમ મોહમ્મદ મુસ્તફા (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) પર અલ્લાહ તઆલા કી તરફ સે નાઝિલ હુઈ છે ઇસ મુબારક કિતાબ મેં હાલાતે માઝી હાલ વ મુસ્તકબીલ પેશીનગોઈયાં શામિલ છે આઈન્દા આનેવાલી ખબર દેના એ ઇસ કલામે પાક કા કમાલ છે.

કુરઆન કા અર્થ છે બહુત પડી જાનેવાલી કિતાબ જીસકો કરોડો ઇન્સાન બીલાનાગા તિલાવત કરતે હૈં. લાખોં કી તાદાદ મેં કુરઆન કે હાફિઝ છે જીન્હે પુરા કુરઆન બર જબાન ચાદ છે, દુનિયા મેં આસમાની દુસરી કિતાબે ઉતરી છે લેકિન ઉનકે વજૂદ પર શકશુબા કા બેહદ ગુબાર પડા હુવા છે ઓર કોઈ ઉસ કિતાબસે વાકેફ ભી નહીં સિવાય ચંદ ઉનકે રહેનુમાઓ કે ઓર તારીખ ઉનકી અસ્લી હોને કે સબુત સે ભી કાસીર છે. બસ યહી એક મુકદ્દસ કિતાબ છે જીસકા હર એક હરફ બગૈર કિસી શક વ સુબેકે અપની અસલીયત પર કાયમ દાયમ છે. ઇસ બાત પર તમામ કા ઇત્તેફાક છે ઓર ઇસકી કરોડો જીલ્દે છપકર હર મુસ્લિમ યા ગૈર મુસ્લિમ કે પાસ મોજુદ છે જો કિતને સારે ગૈર મુસ્લિમ ભાઈ ઇસકો પડતે છે ઓર દુનિયા કી કિતની સારી ઝબાનો મેં ઇસકે તરજુમે શાએ હો ચુકે છે ઓર દુન્યા કે અકસરો બેશતર મુલ્કો મેં ઇસકી તાલીમ કે લાખોં મદરસે ભી ચલ રહે છે. આજ ૧૪૦૦ સાલ સે એ મુકદ્દસ કિતાબ જેસી ઇઝ્ઝતો અકીદત કે સાથ પડી જા રહી છે ઇસી તરહ આજ ભી ઓર કયામત તક ઇસકી તિલાવત હોતી રહેગી.

નબીએ કરમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) આપ નાખ્યાન્દા એ આપકા લકબ ઉમ્મી છે ઓર ઉમ્મી સાહેબે કિતાબ હોના એસા અજીબ કે ઇન્સાન કી અકલ લાસાની તરજે તહરીર ઓર ખૂબી એ મઝામીન દેખકર દરીયાએ હૈરત મેં ડૂબ જાતી છે, એ મુકદ્દસ કિતાબ ઝબુર કી તરહ મઝમુઆએ મુનાજાત ભી છે ઇન્જિલ કી તરહ તમસીલો કા ઝખીરા ભી છે તોરાત કી તરહ ખઝાના એ

શરીઅત ભી છે, ઇસ કિતાબ મેં તઝકીએ નફસ દિલો કી પાકીઝગી ઓર રૂહ કી તકવીયત ઓર ઇન્સાન કે બહેતરીન ઉમદા અખ્લાક કે જો ઇસમેં ઉસૂલ ઓર ઉસકે રાઝ બયાન કીએ ગયે હે વો દુનિયા કી દુસરી આસમાની કિતાબો મેં પાએ નહીં જાતે. ઇસ કિતાબે ઇલાહી ને મુલ્કો ઓર કોમો કો જહાલત સે નિકાલને ઓર કિતને સારે ઉલૂમ સે ઉનકો બહેરાવર કરને તરકકી કો બુલંદ કરને ઓર અમન સલામતી કો મજબૂત બનાને મેં જો કમાલ કુરઆને મજીદ કો હાંસિલ હે વો દુનિયા કી કોઈ મઝહબી કિતાબ ઇસકા નમૂના પેશ કરને સે કાસીર હે. ઇસ કિતાબ મેં અલ્લાહ તઆલા કી તૌહિદ ઓર કિબરીઆઈ કા જો સબક ઓર દિલો મેં ઉસકી અઝમત કો રાસિખ કીયા ઉસકા નમૂના આપકો કહીં ન મિલ સકેગા ઓર જો ઇસકી અહમ ખૂબીઓ કે મુતાબિક એક ફકરા ભી આજ તક ન બન શકા. બડે બડે અરબ કે અદીબો શોઅરા ઓર ઝમાને ભર કે બડે બડે મુફ્ફકીર હૈરત મેં ડૂબે હુએ હે, બલ્કે ઉસ ઝમાને મેં ઓર આજ તક યે કોશિશ કી ગઈ કે ઉસકો એસા કલામ બનાકર ગલત સાબિત કરે લેકીન ઇસકી મિસલ એક સતર ભી તહરીર ન કર શકે ઓર કિયામત તક કુરઆને પાક કા દુનિયા ભર કે ઇન્સાનો કો પેશ કરને કા ચેલેન્જ હે. ફાતુ બે સુરતિમ્ મિમ્ મિસ્તેહી ઇન્ ફુન્તુમ સાદેકીન. એક એક સુરહ ભી ઇસકી મિસલ બનાકે દિખાઓ અગર દાવે મેં સચ્ચે હો. ઉસ જમાને કે બડે બડે શાયર જમા હોકર ઉસ જમાને કા અરબી કા બડા શાએર ઇસ સુરત કો લિખકર પેશ કીયા હે. સુરત યે હે “ઇન્ના અઅતયના કલકૌસર ફસલ્લેલે રબ્બેક વનહર ઇન્નશાને અક હોવલ અબતર”. યે ત્રીન આયતે ઉસકો પેશ કી કે ઇસકા ચોથા જુઝ બના કર દો તો ઉસને જવાબ મેં તહરીર કીયા કે મા હાઝા કૌલલ બશર યે કિસી ઇન્સાન કા કલામ નહીં ઇસ કિતાબ કા ઉસૂલ બયાન આલા અલફાઝ લફઝી વ મઆનવી વ અદબી એબ સે બિલ્કુલ પાક વ મુનઝઝહ હે.

યુરોપ કા અદીબ જયોર્જસિલ કુરઆન કે બારે મેં લિખતા હે કે બેશક કુરઆન અરબી ઝબાન કી સબસે બહેતર ઓર મુસ્તનદ કિતાબ હે. કિસી ભી ઇન્સાન કા ઇલમ એસી મોજેઝાના કિતાબ નહીં લિખ સકતા. ઓર યે કિતાબ મુદોં કો ઝીન્દા કરને સે ભી બડા મોજીઝા હે, એક ઉમ્મી નાખ્યાન્દા ભલા કેસે એસી બેએબ ઓર લાસાની તરઝ ઇબારત તહરીર કર સકતા હે. ખેર મુખ્તસર કરતે હુવે ઇસ હુકુલ ઇબાદ જો પૂરે તોરો તરીકો સે બયાન કીયે જીસકો યહુદી ઓર નસારા ને ભી માન લીયા હે.

કુરઆને કરીમ કી કુલ ૬૬૬૬ આયાત હે ઉનમે પાંચસો આયાત અલ્લાહ તઆલા કા જો બન્દો પર હકક હે ઉસકા બયાન હે. જેસે નમાઝ, રોઝા, હજ, ઝકાત વગેરા બકૈયા વો હુકુક હે જો અલ્લાહ તઆલા ને બાઝ બન્દો કે હકક બાઝ બન્દો પર રખે હે. પહલી કીસમ કે હુકુક કા નામ હુકુલ્લાહ હે ઓર દુસરી કીસમ કે હુકુક કો હુકુલ ઇબાદ કહતે હે. યે દોનો કીસમ કે હુકુક કો અદા કરના બંદો પર ફર્ઝ હે. બલકે હુકુલ ઇબાદ યાની બંદો કે આપસી હુકુક હુકુલ્લાહ સે ભી ઝયાદા અહમ ઓર જરૂરી હે ક્યોંકિ અલ્લાહ તઆલા અપને હકક કો અપને ફઝલો કરમ સે બંદો પર રહેમ ફરમાકર માફ ફરમા દેગા બલકે બન્દો કે હુકુક કો ઉસ વકત તક મઆફ નહીં ફરમાએગા જબ તક બન્દે ખુદ અપને આપસી હુકુક કો મઆફ ન કર દે. તો અબ હમ હુકુલ ઇબાદ કા બયાન કરેંગે.

હુકુલ ઇબાદ

બન્દો કે હકકો મેં સબસે પહેલા જો હકક હૈ વો હકક મા-બાપ કા હકક હૈ, જો ઓલાદ પર અલ્લાહ તઆલા ને રખ્ખે હૈ. કુરઆને મજીદ ઇસ હકક કો ઇસ તરહ બયાન ફરમાતા હૈ. ફરમાને ખુદા : “ઓર હમને તાકીદ કી કે આદમી કો અપને મા ઓર બાપ કે સાથ નેક બરતાઓ કી પેટ મેં રખ્ખે રહી ઉસકી મા તકલીફ સે ઓર ઉસે જના તકલીફ સે ઓર ઉઠાએ ફીરના ઓર ઉસકા દુધ છુડાના તીસ મહીના મેં”. દુસરી આયત : “ઓર હમને આદમી કો ઉસકે મા-બાપ કે બારે મેં તાકીદ ફરમાઈ ઉસકી મા ને ઉસે પેટ મેં રખ્ખા કમઝોરી પર કમઝોરી જીલતી હુઈ ઓર ઉસકા દુધ છોડના દો બરસ મેં હૈ, અય આદમી હકક માન મેરા ઓર અપને મા-બાપ કા”. ઇન દોનો આયતો મેં અલ્લાહ તઆલા ને મા કા ઝિકર ફરમાયા ઓર ઉન તકલીફો કા ઉસકો દોરાને હમલ મેં ઓર પિલાદત કે વક્ત જો સખ્તીયા બરદાસ્ત કી ઓર દો બરસ તક અપની મહોબ્બત ભરી છાતીયોં સે દુધ પીલાયા, ઇન સબકા બયાન કરકે રબ તઆલા ને હુકમ ફરમાયા કે મા-બાપ કા ઓલાદ પર નિહાયત હી બહોત બડા હકક હૈ, ઇસમેં સિફ મા કે હકક સે જ્યાદા કરાર દિયા. ફરમાયા મા કે કદમ કે નીચે જન્નત હૈ. ઓર બાપ કી રઝા મેં ખુદા કી રઝા શામિલ હૈ. અબ ચંદ હદીસે દેખીએ જો નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને હમેં મા ઓર બાપ કે બારે મેં ઉનકે હુકુલ બતાએ. ચંદ અહાદીસે મુબારકા આપકી ખિદમત મેં પેશ કરતા હું. હઝરતે અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ આપને કહા કી મૈને સવાલ કીયા કે યા રસૂલુલ્લાહ(સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) અલ્લાહ તઆલા કો સબસે ઝયાદા કોન સા અમલ પસંદ હૈ ? આપને ફરમાયા વક્ત પર નમાઝ પઢના. મૈને અઝ કીયા ફિર કોન સા ? આપને ફરમાયા વાલૈદેન સે હુસ્ને સુલુક કરના (યાને ઉનકી ખિદમત કરના). મૈને અઝ કીયા ફિર કોનસા ? તો આપને ફરમાયા અલ્લાહ કી રાહ મેં જેહાદ કરના. (બુખારી-વ-મુસ્લિમ).

હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ એક આદમી હુઝુર કી ખિદમત મેં હાઝીર હુઆ ઓર અર્ઝ કીયા યા રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) લોગોં મેં સે મેરે હુસ્ને સુલુક કા સબસે ઝયાદા હક્કદાર કોન હૈ ? આપને ફરમાયા તુમ્હારી વાલિદા. ફિર અર્ઝ કીયા ફિર કોન ? આપને ફરમાયા તુમ્હારી વાલિદા. ફિર અર્ઝ કીયા ફિર કોન ? તો આપને ફરમાયા તુમ્હારે વાલિદ (બુખારી-વ-મુસ્લિમ). હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા નાક ખાક આલુદા હો, ફિર ઉસકી નાક ખાક આલુદા હો ફિર ઉસકી નાક ખાક આલુદા હો. પુછા ગયા યા રસૂલુલ્લાહ વો કોન શખ્સ હૈ ? ફરમાયા જુસને અપને મા-બાપ મેં સે કિસી એક કો યા દોનો કો બુઢાપે કી હાલત મેં પાયા ઓર ફિર (ઉનકી ખિદમત કરકે) જન્નત મેં દાખિલ નહીં હુઆ (મુસ્લિમ શરીફ). એક શખ્સ ને નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) કી ખિદમત મેં હાઝીર હોકર જેહાદ પર જાને કી ઇજાઝત યાહી. આપને ફરમાયા તેરે મા-બાપ ઝિન્દા હૈં ? ઉસને અર્ઝ કીયા જી હાં, આપને ફરમાયા તો ઉનકી ખિદમત મેં હી જેહાદ કર (બુખારી-વ-મુસ્લિમ). હઝરત અબુઉમામા રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ એક આદમી આયા ઓર ઉસને અર્ઝ કીયા યા રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) વાલેદેન કા અપની ઓલાદ પર કિતના હક્ક હૈ ?

આપને ફરમાયા વો દોનો તેરી જન્નત ભી હૈ ઓર દોઝખ ભી (યાની ઉનકી ખિદમત કરકે જન્નત હાંસિલ કરલો યા નાફરમાની કરકે દોઝખમેં જાઓ) (ઇબ્ને માજા). નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા જો નેકોકાર લડકા રહમત વ શરાફત કી નઝર સે અપને મા-બાપ કો દેખેગા તો હર નઝર કે બદલે મેં ઉસકો એક હજ્જે મબરૂર (મકબુલ) કા સવાબ મિલેગા. તો બાઝ સહાબા એ કિરામ ને અર્ઝ કીયા અગર યે દિનભર મેં એક સો મરતબા અપને મા-બાપ કો રહમત કી નઝર

સે દેખે તો ? આપને ફરમાયા કે હા અગર એક સો મરતબા દેખેગા તો ઉસકો એક સો હજજે મબરૂર કા સવાબ મીલેગા.

અલ્લાહ બહોત બડા હૈ ઓર બહોત અતા કરનેવાલા હૈ મતલબ યે કે અલ્લાહ તઆલા કે ખજાનોમેં સવાબ કી કમી નહીં હૈ. વો બહોત બડા હૈ વો એક આદમી કો એક દિન મેં એક સો હજજે મબરૂર કા સવાબ અતા ફરમા શકતા હૈ (મીશકાત બહવાલા બચહકી). સુબહાનલ્લાહ કિતના બડા અજરો સવાબ વાલેદેન કી ચહેરે કી તરફ રહમતો શરાફત સે દેખને મેં મિલતા હૈ, તો ખિદમત કરને કા કિતના બડા સવાબ મિલેગા. હર ઓલાદ પર ફર્જ હૈ કે અપને મા-બાપ કી ખિદમત કરે, ઉનકા અદબ કરે, ઉનકે સાથ બહેતર સુલુક કરકે ખુદકો જન્નત કા વારિસ બનાએ.

અબ મુખ્તસર અઝીઝ રિશ્તેદાર કે ભી અલ્લાહ તઆલા ઓર પ્યારે આકા (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને હકકકા ભી હુકમ ફરમાયા : “અલ્લાહ તઆલા ને ફરમાયા અલ્લાહ સે ડરો જુસકે નામ પર તુમ એક દુસરે સે માંગતે હો ઓર રિશ્તો કા લેહાઝ રખો, બેશક અલ્લાહ તઆલા તુમ્હેં હર વકત દેખ રહા હૈ”. (પારા-૪, સુરએ નિસા, આ-૧)

દૂસરી આયત મેં હૈ : “ઓર રિશ્તે વાલે એક દુસરે સે નઝદીક તર હૈ અલ્લાહ કિતાબ મેં બેશક અલ્લાહ તઆલા સબ કુછ જાનતા હૈ”. (પારા-૧૦, સુરએ અનફાલ, આ-૭૫)

ત્રીસરી આયત : “તો રિશ્તેદાર કો ઉનકા હકક દો ઓર મિસ્કીન મુસાફિર કો ભી દો”. (પારા-૨૧, સુરએ રૂમ, આ-૩૮)

ચોથી આયત : “તો કયા તુમ્હારે યે આસાર નજર આતે હૈ કી અગર તુમ્હેં હુકુમત મિલે તો જમાને મેં ફસાદ ફેલાઓ ઓર અપને રિશ્તે કાટ દો. યે હૈ વો લોગ જુન પર અલ્લાહ ને લાનત કી ઓર ઉન્હેં હકક સે બહેરા કર દીયા ઓર ઉનકી આંખો કો અંધા કર દીયા”. (પારા-૨૬, સુરએ મોહંમદ, આ-૨૨, ૨૩)

ઈસી તરહ રહેમતે આલમ(સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા યાની ઉસ કોમ પર રહેમત નહીં હોતી જુસ કોમ મેં કોઈ એસા આદમી હો જો રિશ્તેદારીઓં કો કાટનેવાલા હો. નીઝ ફરમાયા અપને રિશ્તેદારીઓં સે કતઘ તાલ્લુક કરને વાલા જન્નત મેં દાખિલ નહીં હોગા. (મિશકાત શરીફ)

ઈસ આયતે પાક મેં સબકે હુકુક અલ્લાહ તઆલા ને ઈકકઠે બયાન કીયે. આયતે પાક : “ઔર મા-બાપ કે સાથ ભલાઈ કરો ઔર રિશ્તેદારો ઔર યતીમો,મહોતાજો કે સાથ ઔર પાસ કે પડોશી, દુર કે પડોશી ઔર કરવટ કે સાથ કે સાથી ઔર રાહગીર ઔર અપની બાંધી ગુલામો કે સાથ ઉન સબકે સાથ ભલાઈ ઔર અરછા સુલુક કરે”. (પારા-પ, સુરએ નિસા, આ-૩૬)

“નેકી કા બદલા સિર્ફ નેકી હી હૈ”. (સુરએ રહેમાન)

“ઔર બુરાઈ કા બદલા ઈતના હી બુરાઈ હૈ પર જુસને માફ કીયા ઔર ઈસ્લાહ કર લી તો ઉસકા અજર અલ્લાહ પર હૈ બેશક અલ્લાહ તઆલા ઝાલિમો સે મહોબ્બત નહીં કરતા”. (સુરએ શુરા)

“ઔર જુસને સબ્ર કીયા ઔર માફ કર દીયા તો બેશક હિમ્મત કે કામો મેં સે હૈ”. (સુરએ શુરા)

“ઔર ગુસ્સે કો પીનેવાલે ઔર લોગો કો માફ કરનેવાલે અલ્લાહ તઆલા નેકી કરનેવાલો સે મહોબ્બત કરતા હૈ”. (સુરએ આલે ઈમરાન)

મુસલમાનો તુમ હમારી યાદ મેં લગે રહો તાકી હમારે યહાં ભી તુમહારા ઝિક્રે ખેર હોતા રહે ઔર હમારા શુક અદા કરતે રહો ઔર નાશુકી ન કરો. જુન્હો ને હમારી રાહ મેં કોશિષ કી હમ ઉનકો અપના રાસ્તા બતાએંગે. જુસ શખ્સ કો હમારા ઝિક્ર સવાલ કરને સે રોક લે મેં ઉસકો સવાલ કરનેવાલો સે જયાદા

અતા કરુંગા. અલ્લાહ તઆલા કો કિસી કોમ કી હાલાત નહીં બદલતા જબ તક વો ખુદ અપની હાલત ન બદલે. અય લોગો બેરૂખી ન કરો ઓર જમીન પર અકડ કર મત ચલો ક્યોંકી અલ્લાહ તઆલા કિસી અકડનેવાલે કો ખુદપસંદોકો પસંદ નહીં કરતા. જો અલ્લાહ સે ડરતા રહેગા ખુદા ઉસકે સબ કામ આસાન કર દેગા. ઓર જો ખુદા પર ભરોસા રખે ખુદા ઉસકે લીયે કાફી હે. તુમ્હારે લીયે ખુદા કે પયગમ્બર(સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) બહેતર નમૂના હૈ અય મેરે મહેબુબ આપ ફરમા દે કે તુમ અગર ખુદા સે મહોબ્બત કરના ચાહતે હો તો મેરી પહેરવી કરો ખુદા તુમકો દોસ્ત બના લેગા.

જબ હમ ઇન્સાન કો કોઈ નેઅમત અતા કરતે હૈં તો વો ઉલ્ટા હમસે મુંહ ફેર લેતા હૈ ઓર પહેલુ તહી કરતા હૈ ઓર ઉસકો કોઈ તકલીફ પહોંચતી હૈ તો વો આસ તોડ બેઠતા હૈ. હમ કિસી શખ્સ કો તાકત સે ઝાયદા ઉસપર બોજ નહીં ડાલતે અગર તુમ અલ્લાહ પર ઇમાન રખતે હો તો શરતે ફરમાદારી ચહી હૈ કે તુમ ઉસી પર ભરોસા રખો. જો હમારી નારાજગી લોગો કી રઝામંદી કે મુકાબલે મેં ખરીદતા હૈ હમ ઉસકો ઉન્હી કે હવાલે કર દેતે હૈ. માલ ઓર ઓલાદ દુનિયા કી ચંદ રોઝા જિંદગી કે બનાવ શિંગાર હૈ ઓર આમાલ નેક જીનકા અસર દેર તક બાકી રહેનેવાલા હૈ. તુમ્હારે પરવરદિગાર કે નજદિક સવાબ કે એતબાર સે ભી બહોત ઓર તવકોઆતે આઈન્દા કે એતેબાર સે ભી બહેતર હૈ. લોગોને ખુદાકી જૈસી કદર જાનની ચાહીએ થી જાની હી નહીં. બેશક અલ્લાહ તઆલા તો જબરદસ્ત સબ પર ગાલિબ હૈ. જો શખ્સ ખુદા કે લિયે મહેનત ઉઠાતા હૈ અપને હી ભલે કે લિયે ઉઠાતા હૈ. પરના ખુદા તો દુન્યા-જહાં કે સબ લોગોં સે બેન્યાઝ હૈ. જબ તુમ્હેં સલામ કે ઝરીએસે દુઆ દીએ તો તુમ ઉસકે જવાબ મે બહેતર દુઆ દો ચા વહી કલેમા જવાબ કહે દો.

અલ્લાહ કે ફરમાન

બેશક અલ્લાહ તઆલા હર ચીઝકા હિસાબ કરનેવાલા હૈ. જો શખ્સ રાહે હિદાયત પર ચલેગા ઉસકે લિયે ન દુનિયા મેં કોઈ કર હૈ ઓર ન વો આખિરત મેં હી ગમગીન હોગા. દુનિયા કી ઝિંદગી તો નરા ખેલ ઓર તમાશા હૈ. ઓર અગર ખુદાપર ઇમાન રખોગે ઓર પરહેઝગારી કરતે રહોગે તો વો તુમકો તુમહારે અજર ઇનાયત કરેગા. ઓર અપને લીએ તુમહારે માલસે કુછ તલબ નહીં કરેગા. જો શખ્સ નેક અમલ કરેગા મર્દ હો યા ઓરત ઓર વો ઇમાન ભી રખતા હો તો હમ દુનિયામેં ભી ઉસકો ઝિંદગી અચ્છી તરહ બસર કરાએંગે. ઓર આખેરત મે ભી ઉન બહેતરીન આમલકા સિલા જરૂર અતા ફરમાએંગે. મુસીબત કે બરદાસ્ત કે લિયે સબર ઓર નમાઝ કા સહારા પકડો. લોગો તુમ કહીં ભી હો મોત તો તુમકો આકર હી રહેગી. અગર યે મજબૂત કિલ્લોમેં કયોં ન હો. અય નબી (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) આપ ફરમા દિજીયે કી નફ્અ હો યા નુકશાન સબ અલ્લાહ કી તરફ સે હૈ. ખુદાને મોમિનસે ઉનકે નફ્સ ઓર માલ જન્નત કે બદલે ખરીદ લીએ હૈ. જો શખ્સ નેક બાત કી સિફારીશ કરે કિયામત કે દિન ઉસ નેક કામ કે અજર મેં સે ઉસકો ભી હિસ્સા મિલેગા ઓર જો ખૂરી બાત કી સિફારીશ કરે ઉસકે વખાલમેં વો ભી શરીક હોગા ઓર અલ્લાહ કી હર ચીઝ પર નિગાહ હૈ. સાઈલ કો નરમી સે જવાબ દેના ઓર સાઈલ કે ઇસરાર સે દરગુઝર કરનાં ઉસ ખેરાત સે બહોત બહેતર હૈ જીસકે લીએ પીછે સાઈલકો કીસી તરહ ઇઝા હો. ઓર અલ્લાહ બેન્યાઝ ઓર બુરદબાર હૈ. અય ઇમાનવાલોં સબર કરો ઓર સબર દિલાઓ ઓર તઅલ્લુક પૈદા કરો. ખુદાસે કરો તાકે તુમ જન્નત પાઓ. મોમેનીન નેક દિલ હોતે હૈ, કે બતકાઝાએ બશરીઅત જબ ઉનસે કોઈ ખૂરા કામ યા કોઈ ભી બાત કરકે અપના દીની નુકસાન હો તા હૈ તો ફૌરન ખુદા કો યાદ કરકે અપને ગુનાહોં કી મઆફી માંગને લગતે હૈ. ઓર ખુદા કે સિવા બંદો કે ગુનાહો કો મુઆફ કરનેવાલા ભી કૌન ઓર જો

ભેખાત કર બેઠતે હૈ તો દીદા દાનીસ્તા ઉસપર ઇસરાર નહીં કરતે. ઇસ કુરઆન કા મકસદ લોગોં કો સમજાના હૈ હિદાયત ઓર નસીહત તો ઇસસે વહી લોગ પકડતે હૈ જુનકે દિલમેં ખુદાકા ખોફ હૈ. ગુસ્સા કે વકત અપને કુસુરવારસે બદલા લેનેસે અવ્વલ યે જરૂર ખ્યાલ કરલીયા કરો કે તું અપને રબ કા ઉસકી નિસબત ઝયાદા કુસુરવાર હૈ યા ફિર જો મામલા અપને રબ કી તરફસે અપને લિયે તુજકો પસંદ આએ યાની સઝા યા મુઆફી વોહી ફેસલા ઉસકે લીયે તઝવીજ કર. કયોંકી અલ્લાહ ઇન્સાફ કરનેવાલો કો હી દોસ્ત રખતા હૈ. ઝમીન પે અકડ કર ન ચલા કરો કયોંકી અકડ કે ચલને સે તું ઝમીન કો ફાડ નહીં દેગા ઓર ન તન કો ચલનેસે પહાડો કી બુલંદી કો પહોંચ સકેગા. મોતકી બેહોશી તો જરૂર આકર રહેગી ઓર હમ ઉસ વકત આદમી કો જતા દેંગે કે યહી વો હાલાત હૈ જુસસે તું ભાગતા થા. જિસ શખ્સને અલ્લાહ કી બાંધી હુઇ હદો સે બાહર કદમ રખા તો ઉસને આપહી અપને ઉપર ઝુલમ કિયા હૈ. જબ હમ આદમી પર અપના ફઝલો કરમ કરતે હૈ તો હમારી તરફસે મુંહ ફેર લેતા હૈ. ઓર હમસે કીનારાકશ હો તા હૈ ઓર જબ ઉસકો તકલીફ પહોંચતી હૈ તો બડી ચોડી દુઆએ માંગને લગતા હૈ. અય લોગો તુમપર જો મુસીબત પડતી હૈ તો તુમ્હારે અપને હી કરતુત સે પડતી હૈ.

ઓર ખુદા તઆલા તો તુમ્હારે બહોતસે કુસુર સે દરગુઝર ફરમાતા હૈ. અય લોગોં હમને સબકો એક મર્દ (આદમ) ઓર એક ઓરત (હવ્વા)સે પૈદા કીયા હૈ. ઓર ફિર તુમ્હારી જાતે ઓર બીરાદરીયા ઠહેરા દી તાકે એક દુસરે કો પહેચાન સકો. વરના અલ્લાહ કે નઝદીક તુમમેંસે શરીફ વોહી હૈ જો ઝયાદા પરહેઝગાર હૈ. બેશક અલ્લાહ જાનનેવાલા બાખબર હૈ. જો સાહેબે દિલ હૈ કાન લગાકર બાતકો હુઝુરે કલબસે સુનતા હૈ ઉસકે લીએ તો ઇન બાતો મેં યાની(તાલીમે કુરઆનમેં) કાફી નસીહત હૈ. મોમીનો હમને તુમકો રીઝકે તૈયબ દે રખા હૈ ઉસકા બેતઅમુલ ખાઓ ઓર

અગર તુમ અલ્લાહ કી બંદગી કા દમ ભરતે હો તો ઉસકા શુકર ભી અદા કરો. લોગો તુમ ખુદાસે કયોં ઇનકાર કર સકતે હો તુમ બેજાન થે તો ઉસને તુમમેં જાન ડાલી ફિર વોહી તુમકો મારતા હૈ ફિર વોહી તુમકો દુબારા કિયામત કે દિન ઝિન્દા કરેગા ફિર ઉસીકી તરફ લોટાએ જાઓગે. અય મુસ્લમાનો ! હમારે દિયે હુએ માલસે હમારી રાહ મેં ભી ખર્ચ કરો ઉસ દિન કે આને સે પહેલે જીસમેં ન તો ખરીદો-ફરોખ્ત હોગી ઓર ન ચારી આશનાઇ ઓર ન સિફારિશ.

અખ્લાકીયાત

જો રાહે ખુદામેં ખર્ચ ન કરકે નેઅમત કી નાશુકરી કરતે હૈ. વો ઝાલીમ હૈ વો અપના હી ગુકશાન કરતે હૈ. અબ હમ બંદો કે હુકુક મેં ઉસ્તાદ કાભી હકક હૈ અહેલો અયાલ, રિશ્તેદાર, પડોસી હર ઇન્સાન સબકે હુકુક ઇસ્લામ મેં અલ્લાહ ઓર (ઉસકે રસૂલને બતાએ હૈ. ચંદ હદીસોંકા નમૂના પેશે ખિદમત હૈ : ઇસ્લામ મેં ઉસ્તાદ કા ભી અદબો અહેતરમ લાઝિમ હૈ અપને ઉસ્તાદ કે હકક અપને મા-બાપ ઓર તમામ મુસલમાનો કે હકક સે મુકકદમ રખ્ખો ઓર જિસને ઉસે અચ્છા ઇલ્મ સિખાયા અગર ચે એક હી દરસ પડાયા હો ઉસકે લિયે તવ્વજો કરે ઓર લાએક નહીં કિસી વક્ત ભી ઉસકી મદદ સે બાઝ રહે. અપને ઉસ્તાદ પર કિસીકો તરજુઅ ન દેં અગર એસા કરોગે તો ઉસને ઇસ્લામ કી રસ્સીઓં મેં સે એક રસ્સી ખોલ દી. ઉસ્તાદ કી તાઝીમ મેં ચે બાત ભી હૈ કે અગર ઉસ્તાદ કા દરવાજા બંધ હો તો દરવાજે કો ખટખટાએ નહીં બલ્કે ઉનકે આને કા ઇન્તઝાર કરે. મતલબ ઉનકા અદબ મલહુજ રખ્ખે. અબ મુખ્તસર મહેમાન કા ભી હક્ક જાન લે જો દીને પાકમેં હમારે આકાએ દો આલમ(સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને બતાયા હૈ. આપને ફરમાયા જો શખ્સ અલ્લાહ ઓર કિયામત પર ઇમાન રખતા હૈ ઉસકો ચાહીએ કે અપને આનેવાલે મહેમાન કી ઇઝ્ઝત કરે. મહેમાન કી દાવતે ખાસ એક દિન ઓર એક રાત હૈ ઓર મહેમાની ત્રીન દિન હૈ ઓર ઉસકે બાદ જો ખાએગા વો સદકા હૈ. ઓર મહેમાન કેલીયે ચે હલાલ નહીં કે ઇતના ઝયાદા ઠહરા રહે કે અપને મેઝબાન કો તંગીમેં ડાલ દે. (બુખારી-વ-મુસ્લીમ)

અબઆપ મુખ્તસર ઇન્સાની હુકુક કો ભી જાન લો જો હમારે આકા રહેમતે આલમ(સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને હમેં બતાયા. ઇન્સાન કા હકક ઇન્સાન પર ખ્વા વોહ મુસ્લિમ હો, યહુદી કે નસારા કે મુશ્રિક, નેક હોકે બદ, કોમ કા હોકે કિસી

મુલ્ક કા, દુનિયા કે કિસી મુલ્ક કા રહેનેવાલા હો. ઇન્સાની હુકુક મેં સે ચંદ અહમ હુકુક યે હૈ, બગેર કસુર કિસીભી ઇન્સાન કે ન માલકો નુકશાન પહોંચાએ ઓર કિસીભી ઇન્સાન કે સાથ બદ ઝુબાની વ સખ્ત કલામ ઓર ઝુલમ ઝયાદતી ન કરે. કિસીભી ઇન્સાન કો મુસીબત-તકલીફ મેં દેજેં યા કિસી કો ભુખા, પ્યાસા યા બિમારી મેં મુબ્તલા દેજેં તો ઉસકી અપની હૈસીયતકે મુતાબીક મદદ કરે. ઉસે ખાના દે, ઇલાજ કરવાએ. હરગીઝ કિસી પર ઝુલ્મ ન કરે. હદીસે પાક મે વારીદ હૈ નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને ફરમાયા કે રહેમ કરનેવાલોં પર રહેમાન રહેમ ફરમાતા હૈ. તુમ લોગ ઝમીનવાલોં પર રહેમ કરો, તો આસમાનવાલા તુમપર રહેમ ફરમાએગા.

**‘કરો મહેરબાની તુમ અહલે જમીંપર,
ખુદા મહેરબાં હોગા અરશે બરીં પર’**

દુસરી હદીસે પાકમેં હૈ કે તમામ મખ્લૂક અલ્લાહ કી અયાલ હૈ. જો ઉસકી પરવરિશ કી મહોતાજ હૈ ઓર તમામ મખ્લૂક મેં સબસે ઝયાદા અલ્લાહ કે નઝદીક વો પ્યારા હૈ જો અલ્લાહ કી અયાલ યાની ઉસકી મખ્લૂક કે સાથ અરઘા સુલૂક કરે (મિશકાત). અહાદીસે કરીમા પડનેસે આપકો માલુમ હો ગયા કે બંદો કે હુકુક કી કિતની તાકીદ આઈ હૈ ઓર કિતના ઉસમેં અજરો સવાબ ભી. ઓર ન અદા કરને વાલે કે લીએ સઝા સખ્ત પઈદે ભી આપને પડલી ઓર ભી અહાદીસે કરીમા અરઝ કર રહા હું, પડીએ ઓર અમલ કીજીએ ઓર અહાદીસ કે રાવીયોં કે કુછ હાલાત ભી જાન લે.

કસીર હદીસોં કે રાવી

અન્ટ અહાદિસે કરીમા રિવાયતવાલે સહાબા વ મુહમ્મદેસીન કા ઝિક્ર. નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) કી અહાદીસે કરીમા જો હમે સહાબાએ કિરામ કે વાસ્તેસે મિલી હૈ. સહાબા એ કિરામ કી તાદાત નબીએ અકરમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)કે હયાતે તૈયબાકે આખિરી સાલ હજજતુલ પિદાઅમેં તકરીબન એક લાખ થી. ઉનમેં ગ્યારા હજાર એસે સહાબા થે જુનકે નામ નિશાન આજ તહરીરી સુરત મેં તારીખ કે સફઆત પર ઇસ લિએ મોજુદ હૈ કે યે લોગ હૈ જુનમેં હરએકને નબીએ કરીમ(સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)કે અકવાલ-અફઆલ ઓર વાકેઆત મેં કુછ ન કુછ હિસ્સા દુસરોં તક પહોંચાયા. ઇન સહાબા એ કિરામ મેં જિનકી સબસે ઝયાદા રિવાયત હૈ ઉનકા મુખ્તસર ઝિક્ર નીચે દરજ કર રહા હું જુનકી વફાત ઓર હદીસકી તાદાદ હૈ તમામ રાવીઓમેં ઝયાદા હદીસે રીવાયત કી :

હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હો વફાત ૫૮ હિજરી હદીસ ૫૩૭૪ હૈ

હઝરતે મા આયશા રદીયલ્લાહો અન્હા વફાત ૫૮ હિજરી હદીસ ૨૨૦૦ હૈ

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હો વફાત ૬૮ હિજરી હદીસ ૧૬૬૦ હૈ

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હો વફાત ૭૩ હિજરી હદીસ ૧૬૩૦ હૈ

હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ રદીયલ્લાહો અન્હો વફાત ૬૮ હિજરી હદીસ ૧૫૪૦ હૈ

હઝરત અનસ બિન માલિક રદીયલ્લાહો અન્હો વફાત ૮૩ હિજરી હદીસ ૨૨૮૬ હૈ

હઝરત અબુસઈદ ખુદરી રદીયલ્લાહો અન્હો વફાત ૭૪ હિજરી હદીસ ૧૧૮૦ હૈ

મુહદ્દીસીન

હઝરત ઇમામ અહમદ બિન હમ્બલ રદીયલ્લાહો અન્હો કી લીખી હુઇ જો હદીસ કી મસનદ હૈ જો છ જિલ્દો મેં હૈ. ઉનમેસે હર જિલ્દ બારિક ટાઇપમે પાંચ પાંચ સો સફ્હાત સે કમ નહીં.

○ બુખારી શરીફ અબુઅબ્દુલ્લાહ મોહમ્મદ બિન ઇસમાઇલ બિન ઇબ્રાહીમ હિજરી ૨૫૬

○ મુસ્લિમ શરીફ અબુલહસન મુસ્લિમ બિન હુજાઝ કુશૈરી હિજરી ૨૬૧

○ તિરમઝી શરીફ અબુ ઇસા મોહમ્મદ બિન ઇસાબી સુર તેરમઝી હિજરી ૨૭૯

○ અબુદાઉદ અબ્દુલ્લાહ બિન સુલેમાન બિન અશઅશ સઅસ્તાની હિજરી ૨૭૫

○ ઇબ્ને માજા અબુ અબ્દુલ્લાહ મોહમ્મદ બિન યઝીદ કઝવીની હિજરી ૨૭૩

○ નિસાઇ અબુ અબ્દુર્રહમાન અહમદ બિન શોએબ બિનઅલી હિજરી ૩૦૩

○ તિબરાની અબુલકાસમ સુલેમાન બિન એયુબ હિજરી ૩૦૩

○ મુસનદ હાકીમ અબુઅબ્દુલ્લાહ મોહમ્મદ બિન અબ્દુલ્લાહ બિન મોહમ્મદ હિજરી ૪૦૫

○ ઇસ્તીઆબ હાફીઝ બિન અબ્દુલબર માલકી હિજરી ૪૬૩

○ મુસનદ અબુયાલા અહમદ બિન અલી બિન મુસનામુલી હિજરી ૩૦૭

○ ઇબ્ને હબ્બાન અબુહાતિમ મોહમ્મદ બિન હબાન બિન અહમદ બિન હબાન હિજરી ૩૫૪

○ દારેકુતની અબુલહસન અલી બિન ઉમર બિન અહમદ હિજરી ૩૮૫

- મુસનદ અબુ ખુઝૈમા અબુબકર મોહમ્મદ બિન ઇસહાક બિન ખુઝૈમા હિજરી ૩૧૧
- મોઅતા ઇમામ માલિક અબુ અબ્દુલ્લાહ માલિક બિન અનસ બિન માલિક હિજરી ૧૭૯
- મુસનદ અહમદ બિન મોહમ્મદ બિન હમ્બલ હિજરી ૨૪૧
- સુનન દારમી અબુ મોહમ્મદ અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્દુલરહેમાન તમીમ દારમી હિજરી ૨૫૫
- મિશકાત શરીફ અબુ અબ્દુલ્લાહ પલિયુદ્દીન મોહમ્મદ બિન અબ્દુલ્લાહ ઉમર હિજરી ૭૩૭
- દીરાયા હાફીઝ ઇબ્ને હજર અસ્કલાની શાફિ હિજરી ૮૫૨
- ફતહુલબારી અહમદ બિન અલી બિન હજર અસ્કલાની હિજરી ૮૫૨
- દુર્રે મનસુર અલ્લામા જલાલુદ્દીન સુયુતી હિજરી ૯૧૧
- અહ્યાઉલ ઉલૂમ હુજ્જતુલ ઇસ્લામ ઇમામ ગઝાલી હિજરી ૫૦૫
- અસ્દુલગાબા અલ્લામા ઇબ્ને અસીરજઝરી હિજરી ૬૩૦
- કયામુલલૈલ અબુનસર મોહમ્મદ બિન અહમદઅલી મરોઝ હિજરી ૪૮૪
- અબુયાલા અહમદ બિન અલી બિન મસ્ના મુસ્સલી હિજરી ૩૦૭
- એનીશરહ બુખારી બદરુદ્દીન અબુમોહમ્મદ બિન અહમદએની હિજરી ૫૫
- બયહકી અબુબકર અહમદ બિન હુસૈન નૈશાપુરી હિજરી ૪૫૮
- હાશમી અબુમોહમ્મદ અબ્દુરહેમાન બિન ફઝલ બિન બહેરામ હિજરી ૨૫૦.

મુખ્તસર કુતુબે અહાદીસ ૫ મુહદ્દેસીન કે મુબારક નામ સાલેપક્ષત સે આપ આગા હુએ.

હુકુલ ઈબાદ અહાદિસ કી રોશનીમેં

અબ ચન્દ અહાદીસે કરીમા અર્ઝ કર રહા હું જો હુકુલ ઈબાદ પર મુશ્તમીલ હૈ. હઝરત અનસ બિન માલિક રદીયલ્લાહો અન્હો રિવાયત કરતે હૈ કે હુઝુરે અકરમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા બન્દોકા ઈમાન ઉસ વક્ત તક દુરુસ્ત નહીં હોતા જબતક ઉસકા દિલ દુરુસ્ત ન હો ઓર દિલ ઉસવક્ત તક દુરુસ્ત નહીં જબતક ઉસકી ઝબાન દુરુસ્ત હોએ ઓર કોઈભી શખ્સ ઉસ વક્ત તક જન્નતમેં દાખલ નહીં હો સકતા જબતક ઉસકા પડોસી ઉસકી ઈઝારસાની(યાની ઈસે)મહફુઝ ન હોએ. યાની ઉસકી ઝબાન-હાથ ઉસકે બરતાવસે અગર પડોસી કો તકલીફ પહોંચાએ વો જન્નતમેં દાખલ નહીં હોગા. પડોસી અગર ચહુદી હો કે નસારા, કિસીભી ઈન્સાન કો તકલીફ ન દે. હઝરત અનસ બિન માલિક રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ કે હુઝુરે અકરમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને ફરમાયા કે તીન ચીજે અખ્લાકે ઈમાન મેં સે હૈ. જબ કિસીકો ગુસ્સા આયે તો વો ગુસ્સા ઉસકો બાતિલ મેં ન ડાલ દે. જબ ખુશ હોતો વો ખુશી ઉસે હક્ક સે નિકાલ ન દે ઓર વો શખ્સ જો કુદરત રખતા હૈ મગર ફિરભી વો ચીજ નહીં લેતા જો ઉસકી નહીં હૈ. યાની અગર ઉસકો ગુસ્સા આયે તો ગુસ્સા ન હો. જુસસે વો કિસી ગુનાહમેં ગીર જાયે ઓર અગર ખુશી મીલેતો વો ખુશી ઉસકો હક્ક સે દૂર ન કરે ઓર અગર વો ઈતની તાકાત રખતા હૈ કી વો કિસીસે કોઈ ચીજ છીન સકતા હૈ ફિરભી વો કિસીકે ઉપર ઝયાદતી ન કરે.

હઝરત અબુ હુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને ફરમાયા જો અલ્લાહ પર ઓર રોઝે કિયામત પર ઈમાન રખતા હૈ અપને પડોસીકો ન સતાએ ઓર જો અલ્લાહ ઓર રોઝે કિયામત પર ઈમાન રખતા હૈ અપને મહેમાન કી ઈઝ્ઝત કરે ઓર જો અલ્લાહ ઓર રોઝે કિયામત પર ઈમાન રખતા હૈ વો મુંહસે અચ્છી બારે નિકાલે ચા ખામોશ રહે. મતલબ કિસી કો ઈઝા ન પહોંચાએ. જો

ભી ઈમાનદાર બતાએ એસા હો.

હઝરત અનસ બિન માલિક રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ કે નબીએ અકરમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને ફરમાયા કે તુમમેંસે કોઈ ઉસ વકત તક મોમીન નહીં હો સકતા જબતક વો અપને ભાઈ કે લિએ ભી વોહી પસંદ કરે જો અપને લિએ પસંદ કરતા હૈ. (ઓર મુસ્લિમ શરીફ મેં હૈ કી)યા હુઝુરને ફરમાયા કે અપને પડોસી કે લીએ મતલબ જૈસા અપને વાસ્તે રહેના-બરતના પસંદ કરે વૈસા અપને ભાઈ યા પડોસી કે લિએ ભી પસંદ કરે. પડોસી કોઈ ભી હો મુસ્લિમ યા ગૈરમુસ્લિમ હર એક સે બહેતર સુલુક કરે. આપ(સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને યે તાલીમ ફરમાઈ અગર ઈસ પર હર આદમી અમલ કરે તો આપસી લડાઈ ઝઘડે ફસાદ સબ ખત્મ હો જાએ. હર આદમી ભાઈ-ભાઈ બનકર ઝિંદગી ગુઝારે.

હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને ફરમાયા કે ખુદા કી કસમ વો મોમિન નહીં, એસા તીન મરતબા ફરમાયા. આપસે અર્ઝ કિયા ગયા, યા રસૂલલ્લાહ કૌન મોમીન નહીં ? આપને ફરમાયા કે જિસકા પડોસી ઉસકી ઈઝા પહોંચને સે મહફુઝ નહીં, મતલબ જો શખ્સ અપને પડોસીકો ઝબાનસે યા હાથ સે યા અપને બરતાવ સે કિસીભી તરહ ઉસકો ઈઝા ન પહોંચાએ. વહી મોમીન હૈ.

હઝરત નો'માન બિન બશીર રદીયલ્લાહો અન્હોરિવાયત કરતે હૈં કી હુઝુરે અકરમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને ફરમાયા મોમીન કી મિસાલ ઈક દુસરે પર રહેમ કરને, દોસ્તી રખને ઓર શફકત કા મુઝાહેરા કરને મેં એક જુસ્મ કી તરહ હૈ. સુના હૈ જબ જુસ્મ કે કિસીભી હિસ્સેમેં તકલીફ પહોંચતી હૈ તો સારા જુસ્મ બેખવાબ ઓર બુખાર મે શરીફ હોતા હૈ. મતલબ જબ આંખ યા કાન યા કિસી ઉંગલી મેં જબ દર્દ હોતા હૈ તો સારા બદન બેચૈન હોતા હૈ. ઈસી તરહા મોમીન કિસીભી અપને ભાઈ

કી તકલીફ પર બેકાર હોએ તો અલ્લાહ વ રસૂલ કે નજદીક વહી સર્યા મોમીન મુસલમાન છે.

હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હો સે રિવાયત છે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા મોમીન અપને ભાઈકા આઈના છે. જબ વો ઈસમેં બુરાઈ દેખતા છે તો ઈસ બુરાઈ કી વો ઈસ્લાહ કરતા છે મતલબ જેસે આઈને મેં અપને ચહેરેપે કોઈ દાગ ઘબ્બા દેખે ઓર સાફ કર દે ઈસી તરહ અપને મોમીન ભાઈમેં કોઈ બુરાઈ દેખે તો ઉસકો સમજાએ ઓર બાઝ રખે.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી છે કે એક આદમી ને નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) સે અર્ઝ કિયા, કૌનસા મુસલમાન અફઝલ છે ? આપને ફરમાયા જિસકી ઝુબાન ઓર હાથ સે દુસરા મુસલમાન મહેફુઝ હો. મતલબ વો હાથ-ઝુબાન સે કિસીકો તકલીફ ન દે. કિસીકો ગાલી ગલોચ યા ગીબત, ઝઘડા-ફસાદ કરનેવાલા અલ્લાહ તઆલા ઓર ઉસકે રસૂલ કે નજદીક મોમીન નહીં એસી આદત સે બચો કિસીકો ઈઝા ન પહોંચાઓ.

હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી છે કે રસૂલેકરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા મુસલમાન વો છે જિસકી ઝુબાન ઓર હાથ સે મુસલમાન મહેફુઝ રહે. ઓર મોમીન વો છે જિસસે લોગોં કી જાન ઓર માલ મહેફુઝ રહે. મતલબ ન કિસીકો ઝુબાન સે ઈઝા દે ઓર ન કિસીકે માલ યા ઉસકી મિલકત કો નુકશાન પહોંચાએ.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હો સે રિવાયત છે કિ નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા એક મુસલમાન દુસરે મુસલમાન કા ભાઈ છે ઓર ઉસપર ન ઝુલમ કરતા છે (મુશ્કીલ હાલાતમે) ન બેચાર વ મદદગાર છોડતા છે, જો શખ્સ અપને (મુસલમાન) ભાઈ કે કામ આતા રહેતા

હે અલ્લાહ તઆલા ઉસકે કામ મે મદદ કરતા રહતા હૈ ઓર જો શખ્સ કિસી મુસલમાન કી દુનિયાવી મુશ્કીલ હલ કરતા હૈ અલ્લાહ તઆલા ઉસકી આખિરત કી મુશ્કીલમેં સે કોઈ મુશ્કીલ હલ કરેગા. ઓર જો શખ્સ કિસી મુસલમાન કી પરદાપો શીકરતા હૈ અલ્લાહ તઆલા કિયામતકે દિન ઉસકી પરદાપોશી ફરમાએગા. મતલબ જબ કિસી મુસ્લિમ ભાઈ કો તકલીફ યા મુસીબત મેં દેખેં તો ઉસકી અપને માલ યા જિસ તરહ સે જરૂરત હો પૂરા કરેં. દીનને એક દૂસરે પર ચે હક્ક રખે હૈ તાકે દુનિયામેં કોઈ મુસીબતઝદા ન રહે. હર એક દિલ મેં એકદૂસરે કી મહોબ્બત કાયમ રહે. ઓર આજ ઈસકી ખાસ હમકો જરૂરત હૈ.

હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને ફરામયા એક દૂસરે સે હસદ ન કરો ઓર એક દૂસરે કો ઘોકા ન દો ઓર એક દૂસરે સે બુઝ્ઝ ન રખો. ઓર એક દૂસરે સે રૂખ ન મોડો ઓર તુમ મેં સે કોઈ શખ્સ દૂસરે કે સોદે પર અપના સોદા ન કરે. અય અલ્લાહ કે બન્દે બાહમ ભાઈ ભાઈ હો જાઓ. મુસલમાન મુસલમાન કા ભાઈ હૈ. વો ઈસ પર ઝુલ્મ કરતા હૈ ન ઉસે ઝલીલ કરતા હૈ ઓર ન ઉસે હકીર સમજતા હૈ તકવા ઓર પરહેઝગારી યહાં હૈ. ઓર આપને તીન મરતબા અપને સીને કી તરફ ઈશારા કિયા. કિસી મુસલમાન કે લિએ ઈતની બુરાઈ કાફી હૈ કે વો અપને કિસી મુસલમાન ભાઈ કો હકીર સમજે. એક મુસલમાન પર દૂસરે કા ખૂન, ઉસકા માલ ઓર ઉસકી ઈઝ્ઝત વ (આબરૂ પામાલ કરનાં) હરામ હૈ. ઓર મોઆશરા અમન ઓર સલામતીવાલા બનાએ.

હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને ફરમાયા કે મુસલમાન મુસલમાન કા ભાઈ હૈ ઓર ન ઉસસે ખ્યાનત કરતા હૈ ન ઉસસે જૂઠ બોલતા હૈ ઓર ન ઉસે ઝલીલ કરતા હૈ. હર મુસલમાન પર દૂસરે મુસલમાન કી ઈઝ્ઝત, ઉસકા માલ ઓર ખૂન હરામ હૈ.

આપને અપને કલ્ને અતહર કી તરફ ઇશારા કરકે ફરમાયા. તકવા યહાં હૈ, કિસી મુસલમાન કે લિએ ઇતની બુરાઈ કાફી હૈ કિ વો અપને મુસલમાન ભાઈ કો હકીર જાને મતલબ ઇમાનદાર મુસલમાન ને ઇતની સારી ખુબીયાં હો તો અલ્લાહ વ રસૂલ કે નઝદીક વો મોમીન મુસલમાન હૈ ઓર ઇસમેં દુનિયા કે ભી લાખો ફાયદે હૈ.

હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને ફરમાયા કે એક મુસલમાન કે દૂસરે મુસલમાન પર પાંચ હક્ક હૈ : સલામ કા જવાબ દેના, બિમાર કી અયાદત કરના, ઉસકે જનાઝે કે સાથ જાના, ઉસકી દાવત કબૂલ કરના ઓર છીંક કા જવાબ દેના. મતલબ યે પાંચ હક્ક એક દૂસરે પર રસૂલલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને રખે હૈ. ઇસકે ફઝાઈલ આગે આએંગે.

હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હોસે રિવાયત હૈ કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને ફરમાયા એક મુસલમાનકે દૂસરે મુસલમાન પર પાંચ હક્ક હૈ. અર્ઝ કીયા યા રસૂલુલ્લાહ વો કોનસે હક્ક હૈ ? ફરમાયા જબ તું મુસલમાનકો મિલે તો ઉસે સલામ કર ઓર જબ વો તુજે દાવત દે તો તું કબૂલ કર ઓર વો જબ તુજસે મશવરા યાહે તો ઉસે અરઘા મશવરા દે ઓર જબ વો છીકે ઓર અલહમ્દોલિલ્લાહ કહે તો તુંભી જવાબ મેં યરહમોકુમુલ્લાહ કહે ઓર જબ બિમાર હૈ તો ઉસકી તૈમારદારી કર ઓર જબ વો ફૌત હો જાએ તો ઉસકે જનાઝે કે સાથ શામિલ હો. મતલબ યે સારે હુકુકુલ ઇબાદ મેં દાખિલ હૈ જો દુનિયા વ આખિરતકે લિએ સવાબ ઓર મહોબ્બત કા ઝરીઆ હૈ.

હઝરત અનસ રદીયલ્લાહો અન્હો સે રિવાયત હૈ કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને ફરમાયા અપને ભાઈ કી મદદ કરો ઝાલિમ હો યા મઝલુમ. એક શખસ ને અર્ઝ કીયા યા રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) યે બતાઈએ કે જબ વો ઝાલિમ હો તો મેં ઉસકી મદદ કેસે કરું ?

આપને ફરમાયા ઉસે ઝુલ્મ સે બાઝ રખો. યા ચું ફરમાયા ઉસે ઝુલ્મસે રોકો ક્યોંકી વો ભી ઉસકી મદદ છે. મતલબ આપ મેં તાકાત છે તાકાત સે રોકો નહીં તો ઉસકો સમજા કર ઝુલ્મ સે રોકો અગર વો ઝુલ્મ છોડ દેગા ઉસકી ઝિંદગી બન જાએગી આપકો સવાબ મિલેગા.

હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હો સે રિવાયત છે કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને ફરમાયા બેશક કિયામત કે દિન અલ્લાહ તઆલા ફરમાએગા અય ઇબ્ને આદમ ! મેં બિમાર હુવા ઓર તુને મેરી મિજાઝપુરશી ન કી ? બન્દા અર્ઝ કરેગા અય પરવરદીગાર મેં તેરી બિમારપુરશી કેસે કરતા જબ તું તમામ જહાંનો કા પાલનહાર છે. ઇર્શાદિ હોગા કયા તુજે માલૂમ નહીં મેરા ફલાં બન્દા બિમાર હુઆ ઓર તુને ઉસકી મિજાઝપુરશી ન કી. કયા તું નહીં જાનતા છે અગર તું ઉસકી બિમારપુરશી કરતા તો મુજે ઉસકે પાસ મોજુદ પાતા. અય ઇબ્ને આદમ મૈને તુજસે ખાના તલબ કિયા ઓર તુને મુજે ખાના ન ખીલાયા. બન્દા અર્ઝ કરેગા અય પરવરદીગાર મેં તુજે ખાના કેસે ખિલાતા જબ કે તું તમામ જહાનો કા પાલનહાર છે. ઇર્શાદિ હોગા કયા તુજે માલૂમ નહીં મેરે ફલાં બંદે ને તુજસે ખાના માંગા ઓર તુને ઉસે નહીં ખીલાયા. કયા તું નહીં જાનતા કે અગર તું ઉસે ખાના ખીલાતા તો ઉસકા સવાબ મેરી બારગાહ મેં પાતા. અય ઇબ્ને આદમ મૈને તુજસે પાની માંગા તુને મુજે પાની નહીં પીલાયા. બંદા અર્ઝ કરેગા અય પરવરદીગાર મેં તુજે પાની કેસે પીલાતા, જબકે તું રબ્બુલ આલમીન છે. ઇર્શાદિ હોગા કયા તુજે માલૂમ નહીં કે અગર તું ઉસે પાની પીલાતા તો ઉસકા સવાબ મેરી બારગાહ સે મીલતા. મતલબ અલ્લાહ તઆલા કો અપની મખ્લૂક મેં ઇબ્ને આદમ સે કિતના પ્યાર છે કે હર ઉસકી હાજત કો રબ તઆલા અપની હાજત ફરમાતા છે. ઇસ લિએ હર ઇન્સાન કે સાથ ભલાઈ કરતે રહો.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હો સે

મરવી છે કે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા ચાર બાતે જુસમે હો વો ખાલિસ મુનાફિક છે ઓર જબ ઈનમે સે કોઈ એક હો તો ઉસમે નિફાકકી એક ખસલત છે યહાં તક કે વો ખાલિસ મુનાફિક છે. ઓર વો ખસલત ચે છે જબ અમાનત ઉસકે સુપુર્દ કીએ તો ખયાનત કરે, જબ બાત કરે તો જૂઠ બોલે, જબ વાદા કરે ખિલાફ વરઝી કરે, ઝઘડે તો બેહુદા ગોઈ કરે. મતલબ ચે ચાર ખસલત મુનાફિક કી હુઝુર (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને બતાઈ છે. અગર કોઈ હમમે હે તોબા કરકે ઉસકો છોડ દેના ચાહિએ. અલ્લાહ તઆલા બચાએ.

હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હો સે રિવાયત છે કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને ફરમાયા એક દીનાર વો છે જિસે તુમ અલ્લાહ તઆલા કી રાહમે ખર્ચ કરતે હો ઓર એક દીનાર વો છે જુસે તુમ અપને અહેલે ખાના પર ખર્ચ કરતે હો. ઈનમે સબસે ઝયાદા અજર ઉસ દીનાર પર મીલેગા જુસે તુમ અપને અહેલે ખાના પર ખર્ચ કીયા. મતલબ પહેલે અપને બાલ-બચ્ચો કો ખુશહાલ રખ્ખો ઉનકી ઝરૂરીઆત પૂરી કરો ઈસમે રબ્બુલ આલમીન ને ઝયાદા સવાબ રખ્ખા છે.

હઝરત સલમાન બિન આમિર રદીયલ્લાહો અન્હોસે રિવાયત છે કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) સે ફરમાયા કિસી હાજતમંદકો સદકા દેનાં સિર્ફ એક સદકા છે ઓર અપને રિશ્તેદાર કો સદકા દેનાં દો સદકાત કે બરાબર.

હઝરત મુઆવીયા રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી છે કે મૈને અર્ઝ કીયા યા રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) હમ મેં સે કિસી પર ઉસકી બીવી કા કયા હકક છે ? આપને ફરમાયા જબ તુમ ખાઓ ઉસે ભી ખીલાઓ જબ તુમ પહેનો-કમાઓ તો ઉસે ભી પહેનાઓ. ઉસકે મુંહ પર ન મારો, ઉસે બૂરે લફઝ ન કહો(ગાલી-ગલોચ), ઉસે ખુદસે અલગ ન કરો, મગર ઘર કે અંદર જબ નારાજ હો ઓ તો ઉસકો ઈઝ સઝા યાની ઘરસે નીકાલો મત ઘરમેં હી કુછ વકત અલાયદગી રખ્ખો તાકે વો સુધર જાએ.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને ફરમાયા જિસ શખ્સ કી દો બેટીયાં હો ઓર જબતક વો ઉસકે પાસ રહી યા વો ઉનકે સાથ રહા ઓર ઉસ દોરાન ઉનકે સાથ હુસ્ને સુલુક કરતા રહા તો વો દોનો ઉસે જન્નત મેં લે જાએગી. મતલબ અપની બેટીયોં સે બહેતર સુલુક કીયા, મહોબ્બત સે પાલા, અદબ સિખાયા, તાલીમ દી, ઉનકી ઝરૂરીયાત કો પૂરા કીયા, અરછે સુલુક રિશ્તેસે ઉનકા નિકાહ કર દીયા યે ઉનકે સાથ હુસ્ને સુલુક હૈ.

હઝરત અબુસઈદ ખુદરી રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને ફરમાયા જુસને ત્રીન બેટીયોં કી પરવરીશ કી, ઉન્હે અરછા અદબ શીખાયા, ઉનકી શાદી કરદી ઓર ઉનકે સાથ અરછા સુલુક કરતા રહા તો ઉસકે લિએ જન્નત હૈ. ઓર એક રિવાયત મેં હૈ કે આપને ફરમાયા ત્રીન બહેને યા ત્રીન બેટીયાં યા દો બેટીયાં યા દો બહેને.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને ફરમાયા રબકી રઝા વાલિદ કી રઝા મેં હૈ. ઓર રબ કી નારાજગી વાલિદ કી નારાજગી મેં હૈ.

હઝરત મા આયશા રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને ફરમાયા હઝરત જુબ્રઈલ હંમેશા મુજે પડોશી કે હક કે બારે મેં ઇસ કદર તાકીદ કરતે રહે યહાં તકકે મુજે ખ્યાલ આને લગા કે પડોસી કો માલે પિરાસત મેં હિસ્સાદાર બના દેંગે. મતલબ પડોસી કે હકક કે બારેમેં અલ્લાહ તઆલા કી તરફસે જુબ્રઈલ ઇતની તાકીદ લાએ કે મુજે એસા ગુમાન લગા કે શાયદ ઉનકા પિરાસત મે હિસ્સા મુકરર હો જાએગા. ઇસ્લામ મેં પડોસી કે ઇતને સારે હકક જો હર

પડોસી ઉસકી પાબંદી કરે તો પૂરા ગાંવ મહોબ્બત કા ગેવારા બન જાએ.

હઝરત અમ્મ બિન શુએબ બવાસતા અપને બાપ ઓર અપને દાદા સે રિવાયત કરતે હૈ કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા વો શખ્સ હમ મેંસે નહીં જો હમારે છોટો પર રહેમ ન કરે ઓર હમારે બડો કી કદર મનઝેલત ન પહેચાને. મતલબ હર બડા આદમી અગર બડા હૈ તો ઉસકી ઉસકે મરતબેકે મુતાબિક અગર કાકા, મામા યા ખાનદાન મેં જો ભી બડે હૈ. ઓર ઉનકી ઇઝ્ઝત વ અઝમતકો પહેચાને ઓર ઉનસે બહેતર સુલુક કરે. ઓર છોટો પર મહોબ્બત ઓર શફક્ત કા બરતાવ કરે.

હઝરત શુએબ બિન સાદ રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા મેં ઓર ચતીમ કી કેફાલત કરનેવાલા જન્નતમેં ઇસ તરહ હોંગે યાની અપની શહાદત ઓર દરમીયાની ઉંગલીસે ઇશારા કીયા ઓર દોનો કે દરમીયાન કુછ ફાસલા રખા મતલબ જેસે દો ઉંગલી સાથ મેં એસે હી જન્નત મેં મેરે સાથ હોગા.

હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે બેવા ઓરત ઓર મિસકીન કે લીએ કોશિસ કરનેવાલા ખુદાકે રાસ્તે મેં જેહાદ કરનેવાલે કી તરહ હૈ. રાવી કહતે હૈ કે મેરા ખ્યાલ હૈ કી હુઝુર ને ફરમાયા વો ઉસ ક્યામ કરને વાલે કી તરહ હૈ જો થકતા નહીં ઓર ઉસ રોઝેદાર કી તરહ જો ઇફતાર નહીં કરતા. મતલબ બેવા ઓર મિસ્કીન કી મદદ કરનેવાલા ઉનકે લીએ કોશિસ કરનેવાલે કે લીએ જેહાદ કરને જીતના સવાબ ઓર કોઇ રાત-દિન નફિલ પડતા રહે યા કાયમ રોઝે રખતા રહે. ઇતના સવાબ અલ્લાહ તઆલા અતા કરતા હૈ.

હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ કે મેં

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) સે સુના, આપ ફરમાતે મુજે કમઝોર લોગોમેં તલાશ કરો ક્યોંકિ તુમેં કમઝોર કી બદોલત હી મદદ દી જાતી હૈ. ઓર ઉનકી બદોલત રીઝક અતા ક્રિયા જાતા હૈ. મતલબ ગરીબ મિસકીન કી મદદ કરો. રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)કી રહમત ભી ઉનકે સાથ હૈ ઓર ખુદા કી મદદ ભી ઉનકે સાથ ઉનહી કે સબબ ખુદા હમ પર રહેમ કરતા હૈ.

હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા મોમીન મેંસે કામિલ મોમીન વો હૈ ઉનમેં બહેતરીન અખલાક કા માલિક હો ઓર તુમ મેંસે બહેતરીન વો શખ્સ હૈ જો અપનીબીવી કે લિએ બહેતર હૈ મતલબ નેક ચલન અરઘી આદતોંવાલા ઓર અપની ઓરત કે સાથ અદલ ઇન્સાફ ઓર મહોબ્બત કા મઆમલા કરનેવાલા બહેતરીન ઇન્સાન હૈ.

હઝરત અબુસઈદ ખુદરી રદીયલ્લાહો અન્હો સે રિવાયત હૈ કી નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા રાસ્તો મેં બેઠને સે બચતે રહના. સહાબા ને અઝક્રિયા યા રસૂલુલ્લાહ હમેં એસી જગહો પર બેઠને કે સિવા ચારા જાએકાર નહીં ક્યોંકી હમ બાતચિત કરતે હૈ. આપને ફરમાયા અગર તુમેં રસ્તે કી મજલિસ મેં બેઠના હૈ તો રાસ્તે કા હકક અદા કીયા કરો. આપને ફરમાયા નઝર નીચી રખના, તકલીફ દેહ ચીઝ કો રાસ્તે સે હટા દેના, સલામ કા જવાબ દેના, અરઘી બાતો કા હુકમ કરનાં ઓર બૂરી બાતો સે રોકના યે રાસ્તે કા હકક હૈ. મતલબ રાસ્તે મેં બગેર કામ કે બેઠના મના હૈ અગર અપના કામ કાજ રાસ્તે પર હૈ તો યે હકક અદા કરે. નઝર કો કિસી ઓરત પર ન ડાલે, રાસ્તે સે કાંટા-પથ્થર જુસસે કિસી કો તકલીફ હો હટાએ ઓર લોગો કો અરઘી બાત બતાએ ઓર બૂરી બાત સે ઉન્હે રોકે.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હો સે રિવાયત હૈ કી એક આદમી ને સવાલ ક્રિયા યા રસૂલુલ્લાહ

(સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ઇસ્લામ મેં સબસે બહેતર અમલ કયા હૈ ? આપને ફરમાયા કે બહેતર ઇસ્લામ મેં યે કે તુમ દુસરો કો ખાના ખીલાઓ ઓર હર એક કો સલામ કરો. ખ્યા તુમ ઉસે જાનતે યા નહીં જાનતે. મતલબ ઇસ્લામમે મહેમાન ગરીબ-મિસ્કીન ઓર ભૂખો કો ખાના ખિલાના સબસે બડા અમલ હૈ ઓર જાને પહેચાને અનજાને સબકો સલામ કરે તાકે તુમ્હારી સબકે દિલ મેં મહોબ્બત પેદા હો.

હઝરત ઓસામા રદીયલ્લાહો અન્હો સે રિવાયત હૈ કે, નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) એસી મજલીસ કે પાસ સે ગુઝરે જુસમેં મુસલમાન, મુશ્રિક, બુતપરસ્ત ઓર યહુદી સભી જમા થે. નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ઉન્હે સલામ કિયા મતલબ યે હુઝુર કે ઉમદા અખલાક કા નમૂના હૈ ઓર હર ઇન્સાન સે મહોબ્બત ઓર મેલ જુલ રખ્ખો.

હઝરત બરા બિન હાજુબ રદીયલ્લાહો અન્હો સે રિવાયત હૈ કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા જબભી દો મુસલમાન આપસ મેં મીલતે હૈ ઓર મુસાફરા કરતે હૈ તો અલાયદા હોને સે પહેલે હી ઉન્કે ગુનાહ બખ્શ દીએ જાતે હૈ. મતલબ સલામ કરનાં ઓર મુસાફરા કરના મહોબ્બત કી નિશાની હૈ ઓર દૂસરે કે લિએ ઉલફત પેદા હોતી હૈ.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ સે રિવાયત હૈ કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા મુસલમાનકો ગાલી દેના ગુનાહ (કબીરા) હૈ ઓર ઉસે કતલ કરના કુફ્ર હૈ. મતલબ મુંહ સે બદઅલ્લાઝ ગુનાહ હી હૈ. ઓર અપને મોમીન ભાઈ કે લિએ તો બહોત બડા ગુનાહ હૈ. ઇસી લિએ બદગોઈ સે બચો, મુંહ સે અચ્છી બાત કરો. ઓર કતલ તો બહોત બડા ઝુર્મ હૈ જુસકી સઝા દોઝખ હૈ બચો.

હઝરત અબુઝર રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ ઉન્હોને નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) કો ફરમાતે હુયે

સુના કે જિસને કિસી શખ્સ કો કાફિર યા દુશમને ખુદા કહકર પુકારા હાલાં કે વો એસા નહીં હૈ તો ચે કુફ્ર હૈ. ઉસ કહેનેવાલેકી તરફ લોટ આએગા. મતલબ કુફ્ર કા ફતવા ઝારી કરને સે પહેલે બહોત તહકીક ઓર અહતીયાત કરનાં યાહીએ નહીં તો વો અપની તરફ લોટ કર આએગા.

હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા દો મુંહ રખનેવાલા શખ્સ ઇન્તેહાઈ બૂરે લોગોં મેં સે હૈ. જો એક કે મુંહ પર કુછ કહતા હૈ ઓર દૂસરે કે મુંહ પર કુછ. મતલબ વે મુનાફિકત હૈ ઓર દિલ કે નિફાક કી નિશાની હૈ ઇસ લિએ એસી ખસલત સે બચના યાહીએ.

હઝરત અયાઝ બિન હેમાર રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે અલ્લાહ તઆલા ને મેરી તરફ વહી કી હૈ કે તવાઝોઅ ઇખ્તેયાર કરો(ઇનકેસારી)ઓર કોઈ શખ્સ અપને આપકો બહેતર સમજતે હુએ કિસી દૂસરે પર ફખર ન કરે ઓર ન કોઈ કિસી પર ઝુલ્મ કરે. મતલબ તકબ્બુર કરના ઓર કિસી કો બૂરા સમજના ચે શયતાન કી સિફત હૈ. ઇસી લિએ તુમ આજઝી ઇખ્તેયાર કરો તાકે રબ્બ કી નારાજગી સે બચો.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા અલ્લાહ તઆલા કે યહાં બહેતરીન સાથી વો હૈ જો અપને સાથીયોં કે હક્ક મેં બહેતર હૈ ઓર અલ્લાહ તઆલાકે યહાં બહેતરીન હમસાયા વો હૈ જો અપને હમસાયે કે હક્ક મેં બહેતર રહે. મતલબ સબકે સાથ અરછાઈસે બરતનાં ઓર પડોસીયોંસે ઉમ્દા સુલુક કરનાં અલ્લાહ તઆલા કી ખુશનુદી હાંસિલ કરનાં હૈ.

હઝરત ઝૈદ બિન અરકમ રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ કે

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે જબ તુમ મેંસે કોઈ સફર કા ઈરાદા કરે તો ચાહીએ કે અપને ભાઈઓં કો અલપિદા કહે. (ઓર ઉનસે ખેરોઆફીઅત કી દુઆ કરાએ) બેશક અલ્લાહ તઆલા ઉનકી દુઆઓંસે ઉસે ખેરો બરકત સે નવાઝને વાલા હૈ.

હઝરત અબુઝર રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે તદબીર કે બરાબર કોઈ અકલમન્દી નહીં. હરામસે ઈજતેનાબ (બચનાં) કરને સે બડકર કોઈ પરહેઝગારી નહીં ઓર ઉમ્દા અખ્લાક સે આલા કોઈ હસબ નસબ નહીં. મતલબ હરામ કામ - હરામ કમાઈ સે બચના યે બહોત બડી પરહેઝગારી ઓર તકવા હૈ ઓર અરછે અખ્લાક, બહેતરીન આદતેં, ઉમ્દા સબસે બરતાવ યહી બડી ખાનદાની હૈ.

હઝરત અનસ બિન માલીક રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા અગર કોઈ મુસલમાન અપને મુસલમાન ભાઈ કે પાસ જાય ઓર વો ઉસકે ઈકરામ ઓર તાઝીમ કે લિએ ઉસે (ટેક લગાને) તકીયા પેશ કરે ઓર ઉસકે સાથ અરછા સુલુક કરે તો અલ્લાહ તઆલા ઉસકી ઉસી વકત મગફિરત ફરમા દેતા હૈ. મતલબ આપકે પાસ કોઈ અપના મુસ્લિમ ભાઈ આએ તો ઉસકી ઈઝ્ઝત કરો. ઓર મહોબ્બત સે પેશ આઓ તો આપકે ગુનાહ ભી બખ્શો જાએંગે. ઓર ઉસકે દિલમેં આપકે લીએ મહોબ્બત પેદા હોગી.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા ખર્ચમેં મેયાનારવી (કરકસર) નિસ્ફ મઈશત (બરકત) હૈ ઓર લોગોં સે મહોબ્બત સે પેશ આના નિસ્ફ અકલ હૈ. ઓર અરછે તરીકે સે સવાલ કરના નિસ્ફ (આધા) ઈલ્મ હૈ મતલબ ફૂઝુલ ખર્ચા સે બચો. ઝરરત કે મુતાબિક ખર્ચ કરો તો બરકત હોગી હર એક સે મહોબ્બત સે મિલના આધા અકલ યાની

અકલમંદી કી નિશાની છે ઓર ઉમ્દા તરીકે સે સવાલ કરના ભી ઇલ્મકી નિશાની છે.

હઝરત અબુહનીફા રદીયલ્લાહો અન્હો ફરમાતે હૈ કી મૈને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઓફ રદીયલ્લાહો અન્હો સે ફરમાતે હુવે સુનાકે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા તુમ્હારી કિસી ચીઝ સે મહોબ્બત (તુમ્હે ઉસકે બારેમેં) અંધા ઓર બહેરા કર દેતા હૈ. નેકી કી તરફ રહેનુમાઈ કરનેવાલા નેકી કરનેવાલે કી તરહ હોતા હૈ ઓર બુરાઈ કી તરફ રહેનુમાઈ કરનેવાલા બુરાઈ કરનેવાલે કી તરહ હોતા હૈ. ઓર બેશક અલ્લાહ તઆલા મુસીબતઝદા કી મદદ કરનેવાલે કો પસંદ ફરમાતા હૈ. મતલબ બૂરે કામ યા બૂરી બાત કી તરફ કિસીકો માએલ કરના વો ખુદ બૂરાઈ કરનેવાલે કી તરહ હૈ ઓર અચ્છે કામ કી તરફ કિસી કો માએલ કરના નેકી કરને કે બરાબર હૈ. ઓર કિસી ભી મુસીબતઝદા કી મદદ અગર માલસે હો તો માલસે અગર આપકે ઝરીએ સે હો સકતા હૈ તો ખુદ ઉસકે લિએ ચલકર જાના રબ્બુલ આલમીન કી ખુશનુદી કા ઝરીઆ હૈ.

અહાદિષે મુબારકા

તિરમઝી મુસનદ અહમદ

હઝરત અબુઝર રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ કે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે તુમ જહાં કहीं ભી હો અલ્લાહ સે કરતે રહો ઓર જબ તુમ ગુનાહ કે બાદ કોઈ નેક કામ કર લોગે તો વો ઉસ ગુનાહકો મીટા દેગા. ઓર લોગો કે સાથ હુસ્ને ખુલ્ક સે પેશ આઓ. બહેતર હૈ ખોફે ખુદા હર વકત રખના ચાહીએ. અગર કોઈ છોટા ગુનાહ હો જાએ તો ફોરન નેક કામ કરલેને સે વો ગુનાહ મિટ જાતા હૈ ઓર લોગોંસે બહેતર સુલુકસે પેશ આયા કરો.

બુખારી વ મુસ્લિમ

હઝરત હુઝૈફા બિન યમાન રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ કે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા અલ્લાહ તઆલા કે સામને ઉસકે બંદો મેં સે એક બંદા પેશ ક્રિયા ગયા જિસકો અલ્લાહ તઆલા ને માલ અતા કીયા તો અલ્લાહ તઆલા ને ઉસસે પુછા તુમને દુનિયા મેં કયા અમલ કીયા ? ઉસને કહા, અય મેરે રબ્બ તુને મુજે અપના માલ અતા ક્રિયા થા ઓર મેં લોગોસે ખરીદ ફરોખ્ત કરતા થા ઓર મેરી આદત યે થી લોગોં સે દરગુજર કરતા થા. મેં અમીર આદમી કે લિએ આસાની કરતા થા ઓર ગરીબ આદમી કો મહોલત દેતા થા. અલ્લાહ તઆલા ને ફરમાયા કે મેં તુમ્હારી નિસ્બત ઝયાદા દરગુજર કરને કા મુસ્તહીક હું ફિર ફરિશ્તોંસે ફરમાએગા મેરે ઇસ બન્દે સે દરગુજર કરો. મતલબ અગર આપ કે પાસ માલ હૈ તો વ્યાપાર વગેરા ચા લેન-દેન કે મુઆમલાત મેં હર એક સે દરગુજર ઓર નરમી ઓર ભલાઈ સે અપને મુઆમલા ક્રિયા તો રબ્બુલ આલમીન હશર કે દિન આપસે દરગુજર ફરમાએગા ઓર બખ્શ દેગા.

તિરમઝી મુસનદ અહમદ

હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હો સે મરવી હૈ કે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા મોમિનમેં સબસે કામિલ ઈમાનવાલા વો શખ્સ હૈ જો ખુલ્ક(આદત) મેં સબસે અરછા હૈ ઓર તુમ મેં સબસે બહેતર લોગ વો હૈ જીનકા અપની બીવીઓં કે સાથ ખુલ્ક(બરતાવ) સબસે અરછા હૈ મતલબ હર એક કે સાથ ઉમદા આદત કે સાથ પેશ આના સબસે બહેતર સુલુક કરનાં ઓર અપને ઘરમેં અપની બીવી કે સાથ અરછા મહોબ્બત વાલા બરતાવ કરના ચે કામિલ મોમિન કી નિશાની હૈ.

અબુદાઉદ મુઅજ્જેમુસ્ગીર

હઝરત અબુઓબામા બાહેલી રદીયલ્લાહો અન્હોસે મરવી હૈ કે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા જન્નતકે વસ્તમેં ઉસ શખ્સ કે ઘર કા ઝામિન હું જો અપના મોવકિફ બર હકક હોને કે બાવજુદ ઝઘડે કો તરક કર દે. ઓર ઉસ શખ્સ કે લિએ જન્નત કે વસ્તમેં ઘરકા ઝામિન હું કે વો ખ્વા મઝાક કર રહા હો જૂઠ ન બોલે ઓર ઉસ શખ્સ કે લિએ જન્નત કે સબસે બુલંદ દરજ્જે મેં ઘરકા ઝામિન હું જીસકા ખુલ્ક સબસે અરછા હો, મતલબ જિસ આદમી કો લગે કે મેં હકક પર હું ઓર સામનેવાલા જુઠા હૈ ફિર ભી ઝઘડા ન કરે સુલહ સે કામ લે ઓર આદમી મઝાહન ભી કભી જૂઠ ન બોલે. તીસરા જિસકે ખુલ્ક યાની આદત બરતાવ ઉમદા હો સબસે બહેતર તરીકેસે પેશ આતા હૈ નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ઉસકે લિએ આપ જન્નતમેં ઘર કે ઝામિન હૈ.

અબુદાઉદ મુસ્તદરક ઈબ્નેહબાન

હઝરત મા આયશા રદીયલ્લાહો અન્હાસે રિવાયત હૈ કે આપને કહા કે મેંને રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)કો ફરમાતે હુએ સુના કે મોમિન અપને હુસ્ને અખ્લાક

કી વજહ સે રોઝાદાર શબઝીન્દાદાર કે સવાબ પાતા હૈ મતલબ
 ઊસકા અખ્લાક બહેતર આદતો અતવાર બહેતર હો સબકે સાથ
 ઉમદા બરતાવ હો તો ઉસ આદમી કો કાયમ રોઝા રખનેવાલા
 ઓર પૂરી રાત ઇબાદત કરને કા સવાબ મીલતા હૈ.

તિરમઝી ઇબ્નેહબાન

હઝરત જાબિર રદીયલ્લાહો અન્હોસે મરવી હૈ કે
 રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે
 કિયામત કે દિન મેરે નઝદીક તુમ મેં સબસે ઝયાદા મહબૂબ ઓર
 સબસે ઝયાદા મેરી મજલિસ કે કરીબ વો લોગ હોંગે ઊનકે
 અખ્લાક સબસે અચ્છે હોંગે ઓર તુમ મેંસે મેરે નઝદીક સબસે
 ઝયાદા મબગુઝ ઓર મેરે મજલિસ સે દૂર વો લોગ હોંગે જો
 તકકલુફસે ઝયાદા બાતે કરતે હોંગે ઓર ફસાહત બલાગત
 બિગાડતે હોંગે ઓર અપની ફઝીલત કા ઇઝહાર કરકે તકબ્બુર
 કરતે હોંગે (મતલબ) જિસ આદમી કા અખ્લાક બહેતર હૈ વો
 શાખ્સ નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) કી
 મજલિસ આપ સે ઝયાદા કરીબતર હૈ ઓર જો લોગ ખુદપસંદી
 કી વજહસે ઓર ફિખ્સે અપની તારીફ ઓર તકબ્બુર કે સાથ
 ચબા ચબા કર બાતે કરનેવાલા નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે
 વસલ્લમ) કી ઝાતેપાક સે ઓર આપકી બારગાહ સે વો દૂર હૈ.

તિરમઝી ઇબ્નેમાજ

હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હોસે મરવી હૈ કે
 રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)સે સવાલ કિયા ગયા
 કે કિસ ચીઝ કી વજહ સે ઝયાદા લોગ જન્નત મેં દાખિલ હોંગે ?
 આપને ફરમાયા કે ડર ઓર હુસ્ને ખુલ્ક કી વજહ સે. ઓર
 આપસે પુછા ગયા કે કિસ ચીઝ કી વજહ સે લોગ દોઝખ મે
 હોંગે? આપને ફરમાયા મુંહ ઓર શરમગાહ કી વજહ સે. મતલબ
 ઊનકે અખ્લાક આદતો અતવાર બહેતર હોંગે વો જન્નત મેં
 દાખિલ હોંગે ઓર દોઝખ મેં ઝયાદા વો લોગ જાએંગે ઊનકી ઝુબાન

બૂરી દૂસરે કો ઇઝા દેનેવાલી, જૂઠ બોલનાં, ગીબત કરનાં, ઝઘડા, ગાલી ગલોચ ચે સારે મુંહ કે ગુનાહ હૈં ઓર શરમગાહ જુસ્કો ઝીનાકારીમેં ઇસ્તેમાલ કિયા હોગા વો લોગ જહન્નમ કે સઝાવાર હૈ.

તિરમઝી અબુદાઉદ

હઝરત અબુદરદા રદીયલ્લાહો અન્હોસે મરવી હૈ કી મૈંને રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)કો ફરમાતે હુએ સુના કે કિયામત કે દિન મોમિન કે મીઝાન મેં હુસ્ને ખુલ્કસે ઝયાદા વઝની કોઈ ચીઝ ન હોગી ઓર અલ્લાહ તઆલા બેહયાઈ ઓર બૂરી બાતેં કરનેવાલે સે બુગ્ઝ રખતા હૈ. મતલબ ઉમ્દા આદત વ અખ્લાક મીઝાને અમલ કો ભર દેંગે ઓર બેહયાઈ ઓર ગન્દી ફહશ બાતેં કરનેવાલે સે અલ્લાહ તઆલા સખ્ત નારાઝ હૈ.

બુખારી વ મુસ્લિમ શરીફ

હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હો બયાન કરતે હૈં કે એક એરાબી(દેહાતી)ને મસ્જિદ મેં પેશાબ કર દીયા લોગ ઉસકો મારને કે લીએ દોડે તો રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને ફરમાયા ઉસકો છોડ દો ઓર ઉસકે પેશાબ કે ઉપર એક દો ડોલ પાની બહા દો ક્યોંકી તુમ આસાની કરને કો ભેજે ગયે હો. મુસ્કીલ મેં ડાલને કે લિએ નહીં મતલબ વો એરાબી બિલકુલ નયા નાવાકિફ થા અભી ઇસ્લામ કી તાલીમ સે નાવાકિફ થા ઇસ લિએ આપને ફરમાયા કે અદબ ઓર દીની મઆમેલાત મેં નરમી ઇખ્તેયાર કરની ચાહીએ.

બુખારી વ મુસ્લિમ શરીફ

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ રદીયલ્લાહો અન્હો બયાન કરતે હૈં મૈં ગોચાકે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) કે ચહેરેકી તરફ દેખ રહા થા આપ નબીઓ મેં સે કિસી નબીકા વાકયા બયાન ફરમા રહે થે ઉનકી કોમમેં ઉનકો ઝદોકોબ

ક્રિયા ઓર ઉનકા ચહેરા ખૂન આલુદા કર દીયા ઓર વો અપને ચહેરેસે ખૂન પોંછતે હુએ દુઆ કર રહે થે કે અય મેરે રબ્બ મેરી કોમ કો માફ કરદે. કયોં કે વો મુજે નહીં જાનતે. મતલબ અંબીયા એ કિરામ કીતને સાબિર ઓર મુખલિસ થે કે ઇતની અઝીયત દેનેવાલોં કે લિએ ભી બદદુઆ નહીં કી બલકે ઉનકે લીએ દુઆ ફરમાઈ કે વો લોગ હમ સે નાવાકીફ હે.

સહી મુસ્લિમ શરીફ

હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હોસે રિવાયત હે કે આપસે અર્ઝ ક્રિયા ગયા કે, યા રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) મુશરેકીન કે ખિલાફ દુઆ કીજીએ આપને ફરમાયા મુજે લાનત કરનેવાલા બનાકર નહીં ભેજા ગયા મુજે તો સિર્ફ રહેમત બનાકર ભેજા ગયા હે. (મતલબ) આપ કભી ભી કિસી ગેર મુસ્લિમ પરભી લાનત યા બદદુઆ નહીં ફરમાઈ. આપ સબકે લિએ રહેમત હે.

તિરમઝી મુસનદ અહમદ સહીહ ઈબ્ને હબાન

હઝરત મા આયશા રદીયલ્લાહો અન્હા બયાન ફરમાતે હે કે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ફિતરતન બદગો ન તકલ્લોફન ઓર ન બઝારોં મેં શોર કરતે થે ઓર ન બૂરાઈ કા બદલા બૂરાઈ સે દેતે થે લેકીન મઆફ કર દેતે થે. દરગુઝર કરતે થે મતલબ આપકી આદત શરીફ મેં હી બદગોઈકે શોર કભી આપ કિસીભી બૂરાઈ કરનેવાલેસે બદલા નહીં લિયા બલકે ઉસપર અહેસાન ક્રિયા.

મુસનદ અહમદ કન્ઝુલ ઉમ્માલ

હઝરત ઉકબા બિન આમિર રદીયલ્લાહો અન્હો બયાન કરતે હે કે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) સે મેરી મુલાકાત હુઈ મેંને આગે બડકર આપસે મુસાફેહા ક્રિયા ફિર મેંને અર્ઝ ક્રિયા યા રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) મુજે

કુછ અમલ બતાઈએ. આપને ફરમાયા અય ઉકબા જો તુમસે તઅલ્લુક તોડે ઉસસે તુમ તઅલ્લુક જોડો. જો તુમકો મહરુમ કરે ઉસે અતા કરો ઓર જો તુમ પર ઝુલ્મ કરે ઉસસે એઅરાજ કરો. મતલબ બહેતર અમલ એ હે કે જો તુમસે રિશ્તેદારી યા દોસ્તી તોડે તુમ ઉસસે જોડો ઓર જો તુમ કો કુછભી દેને સે મહરુમ કરે તુમ ઉસકો અતા કરો. ઓર જો તુમસે ઝયાદતી કરે તુમ ઉસકો નઝરઅંદાજ કર દો બદલા મત લો.

હઝરત મા આયશા રદીયલ્લાહો અન્હાસે મરવી હે કે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા મોમિનોમેં કામિલતરીન મોમિન વો હય જો બહેતરીન અખ્લાક હે ઓર અપને અહલો અચાલ કે સાથ ઇન્તેહાઈ નરમ (તિરમઝી) મતલબ અચ્છે અખ્લાક ઓર અપને ઘર કે અંદર સબસે નરમી સે પેશ આના ઇમાન કી નિશાની હે. અપની ઓરત, બાલ-બચ્ચે સબકે સાથ નરમી કા બરતાવ કરે ઓર અવામસે બહેતર સુલુક કરેં એ ખુદા વ રસૂલકી નઝરમેં મોમિન હે.

હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હોસે મરવી હે કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને ફરમાયા મોમિનો મેં કામિલતરીન ઇમાન ઉસકા હે જો ઉનમે બહેતરીન અખ્લાક કા માલિક હે ઓર તુમમેં સે બહેતરીન અખ્લાક વો હે જો અપની બીવીઓં કે સાથ હુસ્ને સુલુક કરનેવાલા હે(તિરમઝી). મતલબ લોગોંસે હુસ્ને સુલુક કરના ઓર અપને ઘર મેં બીવીઓંસે ઉમ્દા સુલુક કરના એ ઇમાન કી ખાસીયત હે ઇસપર અમલ કરના જરૂરી હે.

હઝરત મા આયશા રદીયલ્લાહો અન્હાસે મરવી હે કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) સે ફરમાતે હુએ સુના કે ચકીનન મોમિન હુસ્ને અખ્લાક કે જરીએ દિન કો રોઝા રખનેવાલા ઓર રાત કો કયામ કરનેવાલે કા દર હાંસિલ કર લેતા હે (અબુદાઉદ). મતલબ ઊંચે અખ્લાક સે હરએક સે પેશ આનાં ઉસકા સવાબ જેસે કયામ સાલભર રોઝા રખના ઓર પૂરી રાત કયામ કરને જીતના હે.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ રદીયલ્લાહો અન્હોસે મરવી છે કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને ફરમાયા કે બેશક વો શખ્સ આગ પર હરામ કર દીયા ગયા છે જો નરમ ખૂ ખુશ અખ્લાક ઓર (નેક મલિસમેં) લોગોં સે કરીબ છે (ઇબ્નેહબાન). મતલબ જહન્નમ કી આગ ઉસપર હરામ છે જિસકી આદત નરમીવાલી, ઉમ્દા અખ્લાક ઓર નેક લોગોં કી મહેફિલોં મેં બેઠનેવાલા, અલ્લાહવાલોંકી સહોબત ઇખ્તીયાર કરો.

હઝરત અબુઝર રદીયલ્લાહો અન્હોસે મરવી છે કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે ચકીનન અલ્લાહ તઆલા હર એક મઆમલામેં નરમી બરતને કો પસંદ કરતા છે (બુખારી મુસ્લિમ). મતલબ કોઈ ભી કામ કરો દીની હો યા દુન્યવી સબ કામોં મેં નરમી ઇખ્તીયાર કરના અલ્લાહ તઆલા કો પસંદ છે.

હઝરત જરીર રદીયલ્લાહો અન્હોસે રિવાયત છે કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા જો નરમીસે મહરૂમ હુઆ વો ખેર સે મહરૂમ હો ગયા (મુસ્લિમ, અબુદાઉદ). મતલબ જિસ્મેં નરમી નહીં વો તમામ ભલાઈઓંસે મહરૂમ છે.

હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત રદીયલ્લાહો અન્હોસે મરવી છે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા અલ્લાહ તઆલા ઉસપકત તક અપને બંદે કે કામમેં (મદદ કરતા) રહેતા છે જબતક બંદા અપને મુસલમાન ભાઈ કે કામમેં (મદદ કરતા) રહેતા છે (તિબરાની). મતલબ જો કિસી મુસલમાન ભાઈ કે મદદ કે લિએ કોશિષમેં લગા રહેતા છે અલ્લાહ તઆલા ઉસે મદદ કરતા રહેતા છે.

હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હોસે મરવી છે કે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને ફરમાયા જો શખ્સ કિસી મુસલમાન ભાઈ કી દુન્યવી તકલીફ દૂર કરેગા તો અલ્લાહ તઆલા ઉસકી કિયામત કે દિન કોઈ મુશ્કેલાતમેં સે કોઈ

મુશ્કીલ હલ કરેગા. જો શખ્સ દુન્યા મેં કિસી તન્ગદસ્ત કે લિએ આસાની પેદા કરેગા અલ્લાહ તઆલા દુનિયા ઓર આખેરત મેં આસાની પયદા કર દેગા ઓર જો શખ્સ કિસી મુસલમાન ભાઈ કી પરદાપોશી ફરમાએગા અલ્લાહ તઆલા ઉસ વકત અપને બંદે કી મદદ મેં રહેતા હૈ જબતક બંદા અપને ભાઈ કી મદદ મેં લગા રહેતા હૈ (મુસ્લિમ).

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોસે મરવી હૈ કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે અલ્લાહ તઆલા કી એસી મખ્લૂક હૈ જિન લોગોં કી હાજત રવાઈ કે લિએ પેદા ફરમાયા હૈ. લોગ અપને હાજત કે (સિલસિલે) મેં દોડે દોડે ઉનકે પાસ આતે હૈં ચે વો લોગ હૈં જો અલ્લાહ અતાલા કે અઝાબ સે મહેકુઝ હૈ (તિબરાની). મતલબ અલ્લાહ જુનકો તોફીક અતા કરતા હૈ વો દૂસરોં કી ભલાઈમેં રાત-દિન કોશિષ કરતે રહેતે હૈં. ઓર આદમી ભી ઉન્કે પાસ અકસર આતે જાતે હૈ એસે લોગ દુનિયા ઓર આખેરત મેં અલ્લાહ તઆલા કે અઝાબસે મહેકુઝ રહેંગે.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર ઓર હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હો દોનોં સે રિવાયત હૈ કે નબીએકરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા જો શખ્સ અપને મુસલમાન ભાઈ કે કામ કે સિલસિલે મેં ચલપડા ચહાંતક કે ઉસે પૂરા કરદે. અલ્લાહ તઆલા ઉસપર પાંચહઝાર ઓર રિવાયત મેં હૈ કે પચહત્તર હઝાર ફરિશ્તોં કા સાચા ફરમા દેતા હૈ ઓર ઉસકે લિએ અગર દિન હૈ તો રાત હોને તક ઓર અગર રાત હૈ તો દિન તક દુઆઓં કરતે હૈં ઓર ઉસપર રહેમત ભેજતે રહેતે હૈં ઓર ઉસકે ઉઠનેવાલે હરકદમ કે બદલે એક ગુનાહ અલ્લાહ તઆલા મીટા દેતા હૈ (બયહકી તિબરાની). મતલબ અપને કિસી હાજતમન્દ કે લિએ ઉસકી હાજત પૂરી કરનેવાલે કે લિએ કિતના બડા સવાબ હૈ. સત્તર હઝાર ફરિશ્તે સાચા કરતે હૈં ઓર હર કદમ પર ગુનાહ મીટા દીયા જાતા હૈ.

હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હોસે રિવાયત છે કી રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા છે અય ઇબ્ને આદમ તું (મખ્લૂકે ખુદાપર) ખર્ચ કર તો મેં તેરે ઉપર ખર્ચ કરુંગા (બુખારી મુસ્લિમ). મતલબ હર એક ઇન્સાન અલ્લાહ કી મખ્લૂક મેં છે ઉનમેં કોઈ ભી તકલીફ મુસીબત મેં છે ઉસકી મદદ કરના માલસે, ઝબાનસે કોશિષસે જેસી જરૂરત છે.

હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હોસે મરવી છે કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે સાત આદમી એસે હેં જુન્હેં અલ્લાહ તઆલા ઉસ રોઝ અપને સાયએ અમન મેં જગા દેગા જિસ રોઝ ઉસકે સાયે કે સિવા કોઈ સાયા ન હોગા. (૧) અદલ કરનેવાલા બાદશાહ (૨) વો જવાન જો અપને રબ કી ઇબાદતમેં પરવાન ચડા (૩) વો આદમી ઉસકા દિલ મસ્જિદ મેં લટકા રહેતા છે (૪) વો દો આદમી જો અલ્લાહ કી ખાતિર એક દૂસરે સે મહોબ્બત રખતે છે. ઇસી મહોબ્બતે ઇલાહીમેં જમા હો ઓર મહોબ્બતે ઇલાહીમેં જુદા હો (૫) વો આદમી ઉસકો હૈસીયતવાલી ખૂબસૂરત ઓરત બુરાઇકે લિયે બુલાએ મગર વો ચે કહેકર ઇન્કાર કર દે કે મેં અલ્લાહ તઆલા સે ડરતા હું (૬) ઓર વો આદમી જો છુપાકર ખેરાત કરે ચહાં તક કે ઉસકે બાંચે હાથ કો ભી માલૂમ ન હો. દાંચે હાથ ને કયા ખેરાત કીયા (૭) વો જો તન્હાઈ મેં અલ્લાહ કા ઝિક્ર કરે તો ઉસકી આંખ અલ્લાહ કે ખોફ સે આંસુ બહ નીકલે (બુખારી મુસ્લિમ).

હઝરત અબ્દુલરહેમાન બિન ઓફ રદીયલ્લાહો અન્હોસે મરવી છે કે મેંને રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) કો ફરમાતે સુના કે અલ્લાહ તઆલા ને ફરમાયા કે મેં હી અલ્લાહ હું ઓર મેં હી રહેમાન હું. મેંને રહમત કો પેદા કિયા (રિશ્તેદારી) મેંને ઉસકા નામ અપને નામ સે નીકાલા જો ઉસે જોડેગા મેં ઉસે જોડુંગા. જો ઉસસે કતએ તઅલ્લુક કરેગા મેં ભી ઉસે ટુકડે ટુકડે કર દુંગા (તિરમઝી).

હઝરત અબુ ઐયુબ અન્સારી રદીયલ્લાહો અન્હોસે મરવી છે કે એક શખ્સ ને રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) સે અર્ઝ કી, અય અલ્લાહ કે રસૂલ મુજે એસા અમલ બતાઈએ જિસસે મેં જન્નતમે દાખિલ હો જાઉં. નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને ફરમાયા અલ્લાહ કી ઇબાદત કરો ઉસકે સિવા કિસી કો શરીક મત ઠહરાઓ. નમાઝ કાયમ કરો. ઝકાત દો ઓર રિશતેદારો કે સાથ હુસ્ને સુલુક કરો (બુખારી).

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે યુગલખોર જન્નતમે નહીં જાએગા (અબુદાઉદ તિરમઝી). હુઝુરને એક કબૂતર બાઝ કો કબૂતર કે પીછે જાતે હુએ દેખા તો ફરમાયા કે શયતાન કે પીછે શયતાન લગા હુવા છે (અબુદાઉદ).

રસૂલે ખુદા(સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા મોમિન ન લઅન તાઅન કરતા છે ન બેહયાઈ ન ફહશ ગોઈ (તિરમઝી). મતલબ લાનત મલામત કરના ઓર બેહયાઈ કા બરતાવ, લિબાસ મેં, ચાલ ચલન મેં ઓર ગાલીગલોચ કરના, બૂરે અલ્ફાઝ કા ઇસ્તેમાલ કરના યે સબ ઇમાન કો ખતમ કર દેતી છે. એસે શખ્સ કે દિલ મેં ઇમાન નહીં રહેતા.

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા મુસાફેહા કિયા કરો ઇસસે બાહમી રન્જ દૂર હોતા છે ઓર એક દૂસરે કો હદીયા ભેજ કરો. ઇસસે બાહમી મહોબ્બત કાયમ રહેતી છે ઓર કીના દૂર હો જાતા છે (માલિક).

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કિસી મુસલમાન કી બેઈઝ્ઝતી યા બેહુરમતી હો રહી હો ઓર દૂસરા મુસલમાન ઉસકી મદદ ન કરે તો દૂસરે મોકે પર જબ ઉસે મદદ કી ઝરૂરત હોગી તો અલ્લાહ તઆલા ઉસકી મદદ ન કરેગા. જબ કિસી મુસલમાન કી બેઈઝ્ઝતી - બેહુરમતી કે વક્ત દૂસરા

મુસલમાન ઉસકી મદદ કરેગા તો દૂસરે મોકે પર ખુદા ઉસે મદદ કી ઝરૂરત હોગી તો અલ્લાહ તઆલા ઉસકી મદદ ફરમાએગા (અબુદાઉદ).

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે અલ્લાહ કે નઝદીક સબસે ઝયાદા કાબિલે નફરત વોહી લોગ હૈ જો ઝઘડને મેં સબસે બડ ચડ કે હૈ (તિરમઝી નીસાઈ). ઝઘડા કરનેવાલા બાત બાત પે ઝઘડા કરનેવાલે સે રબ્બુલ આલમીન નફરત ફરમાતા હૈ.

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે હર કે દિન તીન તરહ કે આદમીયોં કા મેં મુખાલીફ રહુંગા (૧) વો જો મુજસે વાદા કરે ફિર અહેદ શીકની કરે. (૨) વો જો કિસી આજા કો બેચ કર દામ ખા જાએ. (૩) વો જો કિસી મજદુર કે મઆમલે તય કરે ઉસસે મહેનત પૂરી લે ઓર ઉઝરત ન દે (બુખારી શરીફ). મતલબ વાદા ખિલાફી કરના ઓર મજદુર સે ઉસકી મહેનત પૂરી લે લો ઓર મજદુરી પૂરી ન દો ચા યે રહેમતે આલમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)કી સખ્ત નારાજગી કા બાએસ હૈ ઉસકી મજદુરી પૂરે પૂરી પસીના ખુશ્ક હોને સે પહેલે દે દો.

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે જુસકે દિલ મેં રાઈ કે દાને બરાબર તકબ્બુર હોગા વો જન્નતમેં નહીં જાએગા. એક શખ્સ ને અર્ઝ કિયા ઇન્સાન તો યે પસંદ કરતા હૈ કે ઉસકા કપડા, ઉસકા જુતા અચ્છા હો. હુઝુર ને ફરમાયા કે અલ્લાહ જમીલ હૈ જમાલ કો પસંદ કરતા હૈ. યે તકબ્બુર નહીં બલ્કે ઇન્કારે હકક ઓર લોગોંકો હિકારત કી નઝર સે દેખતા હૈ વો તકબ્બુર હૈ (મુસ્લિમ, અબુદાઉદ). મતલબ અચ્છે કપડે - લિબાસ, જુતા, ટોપી, પઘડી પહેનના તકબ્બુર નહીં લેકિન હકક બાત કોઈ કહેતો ન માને ઓર લોગોં કો દિલ મેં કમતર સમજતા હૈ, ખુદકો સબસે બહેતર સમજે.

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે બદતરીન ખસલત વો શખ્સ હૈ જો હરીસ ઓર બેસબર હો યા બુઝદિલ ઓર બેહયા હો (અબુદાઉદ).

હુઝુરે અકરમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે દગાબાઝ કંજુસ ઓર અહેસાન જતાનેવાલા જન્નતમેં નહીં જાએગા.

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે અલ્લાહ તઆલા બરોઝે કિયામત ફરમાએગા કે મેરી ખાતિર બાહમ મહોબ્બત કરનેવાલે લોગ કહાં હૈ ? આજ મેં ઉનકો અપને સાયએ રહમત મેં લુંગા જબ કે મેરે સાયએ કે સિવા ઓર સાયા મોજુદ નહીં (માલિક, મુસ્લિમ).

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ઇર્શાદિ ફરમાયા કે કયા મેં તુમકો એસી ચીઝ ન બતાઉં જુસકા દરજજા રોઝા, નમાઝ, સદકા સે અફઝલ હો ? લોગોં ને અર્ઝ કીયા ઝરૂર ફરમાઈએ. ફરમાયા આપસમેં સુલહ રખના, કયોં કી આપસમેં ફસાદ તબાહકુન ચીઝ હૈ (અબુદાઉદ, તિરમઝી).

હઝરત મઆઝ રદીયલ્લાહો અન્હો કહેતે હૈં જુસ વકત મેં સફર મેં રહા થા ઉસ વકત નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા જો આખરી વસીયત ફરમાઈ વો ચે થી કે અય મઆઝ, લોગોં કે સાથ અપને અખ્લાક અરછે રખનાં (મોઅતા ઇમામ માલિક) રહેમતે આલમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ઇર્શાદિ ફરમાયા મેં ઇસ લિએ ભેજા ગયા હું કે હુસ્ને અખ્લાક કો કમાલ તક પહોંચાઉં (અબુદાઉદ).

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે મોમિન અપને હુસ્ને અખ્લાક કી વજહ સે સાએમુન્નહર ઓર શબેઝીન્દાદાર કે દરજે કો પા લેતા હૈ (અબુદાઉદ). મતલબ ઉમદા અખ્લાક બહેતર આદતો અતવારવાલા મોમિન હંમેશા રોઝા રખનેવાલા ઓર પૂરી રાત

ઈબાદત કરનેવાલા જો મરતબા છે વો મોમિન કો ઉમદા અખ્લાક કી સબબસે મિલતા છે.

રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ઈર્શાદિ ફરમાયા જુસકે અખ્લાક સબસે બહેતર હો ઓર જો અપને અહલો અયાલ પર સબસે ઝયાદા મહેરબાન હો વો ઈમાનમેં સબસે ઝયાદા કામિલ છે (તિરમઝી).

હઝરત અમીર મોઆવીયા રદીયલ્લાહો અન્હોને ઉમ્મુલ મોઅમેનીન મા આયશા સિદ્દીકા રદીયલ્લાહો અન્હા કો ઈસ મઝમુન કા ખત લિખા કે મુજે કોઈ નસીહત લિખ ભેજેં લેકિન વો લમ્બી ચોડી ન હો. આપને જવાબમેં લિખકર ભેજા કે મૈને રહેમતે આલમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) કો યે ફરમાતે હુવે સુના કે જો શખ્સ ઈન્સાનો કી નારાજગી કે મુકાબલે અલ્લાહ કી રઝા જુઈ કરતા છે તો લોગોં કી તો સખ્તી દૂર કરને કે લિએ અલ્લાહ કાફી છે. ઓર જો અલ્લાહ કી નારાજગી કે મુકાબલે મેં ઈન્સાન કી રઝા જુઈ કરતા છે તો અલ્લાહ અતાલા ઉસકો ઈન્સાનો હી કે હવાલે કર દેતા છે. વસ્સલામો અલૈક (તિરમઝી). મતલબ અલ્લાહ તઆલા કી રઝામંદી પર અમલ કરેં, અગર ઉસ વજહ સે ઈન્સાન નારાજ હો ફિરભી વો ખુદા કી રઝામંદી કો અપનાએ તો અલ્લાહ તઆલા ઉન ઈન્સાનો કો રાઝી રખને વાલેકો અલ્લાહ તઆલા ઉસકો ઈન્સાનો કે હવાલે કર દેતા છે.

હઝરત અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હોસે મરવી છે કે નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે મોમિન સાદા દિલ ઓર સખી હોતા છે ઓર ફાજિર દગાબાઝ ઓર બખીલ હોતા છે. (તિરમઝી)

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા ઈમાન હી કા એક હિસ્સા છે ઓર ઈમાન કા અંજામ બહિશત છે. ફહસ કલીમા બદ ખુલ્કી કા અંજામ દોઝખ છે. (મુસ્લિમ તિરમઝી). મતલબ હયા યાની અદબ યે ઈમાન કી શાખ છે ઓર ફહેશ

કલીમા યાની બેહુદા બકવાસ ગાલી-ગલોચ ચે બદખુલ્કી હે જુસકા અંજામ જહન્નમ હે.

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે બેહ્યાઈ જિસ કામમેં શામિલ હોગી ઉસે માયુબ બના દેગી ઓર હયા જિસ જિસ ચીઝ મેં શામિલ હોગી ઉસે તો મોઝબ્બીન કર દેગી (તિરમઝી). મતલબ દીની યા દુનિયાવી જિસમેં ભી હયા શામિલ હો તો વો બહેતર ઓર અલ્લાહકે નઝદીક ઓર અવામ કે નઝદીક મહબૂબ હોગા ઓર બેહ્યાઈ- નફરત કા બાએસ હે.

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે બાહમ અફ્વ ઓર દરગુઝર સે કામ લિયા કરો. ઇસસે બાહમી કીને દૂર હોતે હૈં (અલહદિસ). મતલબ આપસમેં હર કામ કિસી સે ખતા હુઈ તો ઉસકો માફ કર દેના કોઈ કિસી સે નુકસાન હો ગયા દરગુઝર કરના ચે દિલ કે કીને અદાવત કો દૂર કર દેતા હે.

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે અલ્લાહ કે નઝદીક કિયામત કે દિન સબસે બદતર ઉસે પાઓગે જો દો રૂખી વાલી પોલીસીવાલા હોગા. એક કે મુંહ પર એક ઓર દૂસરે કે મુંહ દૂસરા(નિસાઈ). મતલબ મુનાફિકત હક બાત ન કહેતા. એક મીલા ઉસે એક બાત કી દૂસરે કો મીલા ઉસે ઓર કોઈ બાત ઇસકો દો મુંહાવલા કહેતે હે.

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે જો નરમી સે મહરૂમ હુઆ વો સારી ખુબીયોંસે મહરૂમ હુઆ(મુસ્લિમ, અબુદાઉદ). મતલબ જિસ આદમી કે કલામમેં ઉસકે ફેલમેં નરમી ઓર સંજુદગી નહીં હે તો ઉસમેં કોઈ ખૂબી નહીં.

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે હસદ સે બચો ચે નેકીયોં કો ઇસ તરહ ખા તી હે જિસ તરહ આગ લકડી કો (અબુદાઉદ).

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયાકે દૂસરે ગુનાહોં કે મુકાબલે મેં બગાવત ઓર કતએ રહેમી એસે

ગુનાહ હે રબ તઆલા ઉનકે ઇસ્તેકાબ કરનેવાલોં કો દુન્યા હી મેં અઝાબ દેતા હે. આખેરતમેં ઉનપર જો સઝા હોગી વો તો હોગી હી (તિરમિઝી). મતલબ બગાવત કતઅરહેમી રિશ્તે કો કાટ દેના ઓર ભાઈઓમેં, રિશ્તેદારોમેં, કોમમેં સબકે સાથ ઝઘડા કરે, બોલના - આના - ના બંધ કરે. ચે સારે અફઆલ કતઅરહેમી હે ઓર ખાનદાનમેં ચા કોમ ચા જમાઅત વગેરામેં ઉલ્ટા-સીધા સમજા કર આપસ મેં લડાના શર પેંદા કરના ચે બગાવત હે.

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે અપને ભાઈ કી મુસીબત પે ખુશી કા ઇઝહાર ના કિયા કરો વરના ઉસે તો અલ્લાહ તઆલા આફીયત દેગા ઓર તુમ્હે ઉસમેં મુબતિલા કર દેગા (તિરમિઝી).

રસૂલે ખુદા (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ઇર્શાદિ ફરમાયા કે મેરે રબને મુજે નોં (૯) બાતોં કા હુકમ દિયા હે :

- (૧) ઝાહીર-બાતિન હર હાલ મેં અલ્લાહ કા ડર હો. (૨) ખુશી ઓર ગુસ્સેમેં અદલ બાકી રહે. (૩) ગેના ઓર ફકરમેં મેયાના રવી બાકી રહે. (૪) કતઅે રહેમી કરનેવાલે કે સાથ ભી સુલહ રહેમી હો. (૫) મહરૂમ રખનેવાલે કો ભી હકક દીયા જાએ. (૬) ઝયાદતી કરનેવાલે સે દરગુઝર હો. (૭) ખામોશીમેં ફિકર હો. (૮) ગુફ્તગુમેં ઝિક્રે ઇલાહી હો. (૯) નિગાહમેં ઇબરત પઝીર હો ઓર અમર માફૂફ હો (રઝીન). મતલબ ખુદા કા ખોફ જાહેરમેં ઓર તન્હાઈમેં હર જગહ હો. ગુસ્સેમેં ચા ખુશીમેં ઇન્સાફ કાયમ કરે. માલદારી ચા ગરીબીમેં કરકસર હો. કોઈ તુજસે તોડતા હે તો તું જોડ, ઉસસે જો તુમ કો નહીં દેતા તુમ ઉસકો દો, તુજપર જબરદસ્તી કરે તું દરગુઝર કર. ખામોશી મેં ફિક્ર કર. બાતચિતમેં ખુદા કા ઝિક્ર કર, જો દેખે તો ઇબરત સે ખાલી ન હો ભલાઈ કા હુકમ દેતા રહે.

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે જો ઓરત એસી હાલતમેં મરે જિસકા શોહર ઉસસે રાજી રહા તો વો જન્નતમેં દાખિલ હો ગઈ (તિરમિઝી).

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા અગર ઓરત પાંચ નમાઝે અદા કરે, રમઝાન કે રોઝે રખે, અપની અસમત કો મહફૂઝ રખે ઓર અપને શોહર કી ફરમાબરદારી કરતી રહે તો ઉસે કહા જાયેગા જન્નત કે જિસ દરવાજેસે યાહે દાખિલ હો જાયો (અલહદીસ).

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ઈર્શાદ ફરમાયા મોમિન કે લિએ (ખોફે ખુદા) કે બાદ સબસે બડી નેઅમત વો સાલેહ (નેક) બીવી હૈ કે શોહર હુકમ દે બજા લાએ, ઉસે શોહર દેખે તો ખુશ હો જાયે, શોહર અગર કસમ ખાયે (જઈઝ અમરમે) તો પૂરા કર દે. માલમે ખેર ખ્યાહીકા પૂરા હકક અદા કરે (કઝવીન).

નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા જબ તુમ્હારે હુકકામ બહતરીન લોગ હો ઓર દોલતમન્દ સખી હો ઓર હુકુમ ઉસુલે શુરાપર હોતે હો તો તુમ્હારે લિએ ઝમીન કી પુશ્ત ઉસકે પેટસે બહેતર (મોતસે હયાત) ઓર જબ બદતરીન લોગ હુકકામ હો ઓર દોલતમન્દ કંજુસ હો ઓર હુકુમત કે મઆમેલાત ઓરતો કે સુપરદ હો જાયે તો આગોશે ઝમીન બહેતર હૈ (યાની મોત ઝિંદગીસે) (તિરમિઝી).

હઝરત અનસ બિન માલિક રદીયલ્લાહો અન્હો ફરમાતે હૈ કે હુઝુર ને મુજે ફરમાયા કે અય ફરઝંદ જબ તુમ અપને ઘરો કે અંદર દાખિલ હો તો પહેલે સલામ કર લિયા કરો યે સલામ તુમ્હારે લિયે ઓર તુમ્હારે ઘરવાલોં કે લિયે બાઈસે બરકત હૈ.

હઝરત અનસ બિન માલિક રદીયલ્લાહો અન્હોસે મરવી હૈ કે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા જબ દો મુસલમાન ને મુલાકાત કી ઓર એક ને દૂસરે સે મુસાફેઆ કિયા તો અલ્લાહ તઆલા કે ઝીમ્મે કરમ પર હૈ કે ઉનકી દુઆ કબૂલ કરે ઓર હાથ જુદા ન હોને પાયે ઉનકી મગફેરત ફરમા દે (ઈમામ અહમદ).

ફરમાને નબી (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)

કિસી મુસલમાન ભાઈ કી હાજત પૂરી કરનેવાલા એસા હે, ગોચા તમામ ઉમર ખુદા કી ખિદમતમે ગુઝારી. જિસકો મુસલમાન ભાઈ કા ગમ ન હો વો મેરી ઉમ્મત મેં સે નહીં, અલ્લાહ કે નઝદીક ઇસસે ઝયાદા કોઈ ઇબાદત નહીં કે તું કિસી મુસલમાન ભાઈ કા દિલ ખુશ કર દે, બદતરીન ગુનાહ કિસી કો ઇઝારસાની હે, ઇમાન કે બાદ અફઝલતરીન નેકી ખલ્કે ખુદા કો આરામ દેના હે. જબ દો ભાઈ મુસાફા કરતે હેં ઉનમેં સત્તર રહેમતેં તકસીમ કી જાતી હે. ઉનહત્તર ઉસકો મિલતી હે જો ઇન દોનોમેં ઝયાદા ખન્દા ૩ ઓર કુશાદા પેશાની હોતા હે.

ઓર એક દૂસરે કો પડોશી હકક સિફ ઇતના નહીં કે ઉનકો સતાએ નહીં બલ્કે ઉનકે સાથ અહેસાન કરના ભી જરૂરી હે, ગેરમુસ્લિમ પડોશી કા એક હિસ્સા, મોમિન કા દો હિસ્સા ઓર રિશ્તેદાર પડોશી કા ત્રીન ગુના હિસ્સા હે. જો ખુદા ઓર રસૂલ પર ઇમાન રખતા હે ઉસે કહે દો કે પડોશી કી તાઝીમ (ઇઝ્ઝત) કરે. પડોશી કો સતાનેવાલે દોઝખી હે. અગર યે તમામ રાત ઇબાદત કરે ઓર તમામ દિન રોઝા રખે. દૂસરોંસે ભલાઈ કરના ઉમર દરાઝ ઓર રિઝક કુશાદા કરતા હે, કસમ હે ખુદા કી જિસકે કબ્જે મેં મોહમ્મદ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) કી જાન હે હક્કે હમસાયા ઉસસે અદા હોતા હે જુસ પર ખુદા રહેમત કરતા હે.

હર નેક વ બધ કે સાથ નેકી કર. અગર વો નેકી કરને કે કાબિલ નહીં તો તું ઇસ લાયક હે. જો કામ સબસે ઝયાદા સબબે મગફીરત હોગા વો કુશાદા રૂઈ ઓર શીરીબયાની હે (મીઠા બોલના). કોઈ મુસલમાન તેરે હાથ ઓર ઝબાન સે ઇઝા ન પાએ, ત્રીન દિન સે જયાદા કિસી આશના સે તરકે કલામ ન કરો, હર કોમ કે મુઅઝ્ઝ આદમી કી તાઝીમ કરો. ગરીબો કે સાથ દોસ્તી રખ ઓર અમીરો કી મજલિસ(ઉઠને-બેઠને) સે બચ, એસા કલામ હલાલ નહીં જિસસે કોઈ ગભરાએ યા ડર જાએ.

કોઈ સદકા ઝબાની સદકા સે બહેતર નહીં, ઝબાની સદકા ચે હે કે તું કિસીકી સિફારીશ કર દે, યા તકલીફ હટાએ યા જાન બચાએ. જો નરમી સે મહરૂમ હો વો નેકી સે બિલકુલ મહરૂમ રહા. સખી અલ્લાહ સે કરીબ, જન્નત સે કરીબ, લોગોં સે કરીબ ઓર આગ સે દૂર (દોઝખ કી આગ). સાદગી ઇમાન કી અલામત હે. બખીલ અલ્લાહ સે દૂર, જન્નત સે દૂર ઓર દોઝખ કે કરીબ.

ત્રીન બાતોં મેં દેરી મત કરો : નમાઝ જબ ઉસકા વકત હો જાએ, જનાઝા મેં જબ તૈયાર હો જાએ, બેવા કે નિકાહમેં જબ ઉસકા જોડ મિલ જાએ, જિસને જંગલમેં સુકુનત ઇખ્તિયાર કી વો ઇલ્મ અકલ સે ખાલી રહા. જો શિકાર કે પીછે લગા વો ગાફિલ હુવા, જો ઉમરા કે દરવાજે પર આયા વો ફિતનેમેં પડા, જિસ કદર નજદીક હુઆ ઇતના હી ખુદા સે દૂર હુઆ. ખાઓ ઓર ખેરાત કરો ઓર પહેનો ઇસ હદ તક કુઝુલ ખરચી ન કરો ઓર તકબ્બુર ન કરો, બગેર સખ્તી ઉઠાને કે હલીમ ઓર બગેર તજુરબે કે હકીમ નહીં હો શકતા. ખુદા કે નજદીક સબસે જયાદા કીના ઉસ શખ્સ કે દિલમેં હે જો બહોત ઝઘડે, ફસાદ ઓર ઝબાનબાઝી કરતા રહેતા હે, કિસી મુસલમાન કે દિલમેં ઇમાન ઓર હસદ ઇકઠે નહીં હોતે, દો ભૂખે ભેડીયે બકરીયોમેં છોડ દીયે જાયે વો ઇતના ફસાદ બરપા નહીં કરતે જીતના ઇન્સાન કી દોલત ઓર મરતબા કી હિરસ(રાજકારણ કી) ઉસકે દિલમેં ફસાદ ડાલતે હે. મઝલુમ કી દુઆ સે ડરો(બદદુઆ) ક્યોંકિ ઉસકે ઓર ખુદા કે દરમિયાન કોઈ પરદા નહીં.

અલ્લાહ કી પનાહ માંગો એસે દિલસે જિસમેં આજઝી ન હો, એસી દુઆસે જો સુની ન જાએ, એસે નફ્સ સે જો સેર ન હો, એસે ઇલ્મ સે જિસસે નફ્સ ન હો. ઇમાનદાર આદમી કા હર એક કામ ઉસકે લિયે અરઘા હે ઉસે જબ ખુશી હાંસિલ હોતી હે, તો શુકર કરતા હે અગર ઉસે દુઃખ પહોંચતા હે તો સબર કરતા હે ઓર ચે દોનો બાતેં અરઘી હે. તુમ્હારે અહલો અયાલ કા તુમ પર હક્ક હે, તુમ્હારે મોમીન ભાઈ કા તુમ પર હક્ક હે, તુમ્હારે નફ્સ

કા ભી તુમ પર હકક હૈ પર રોઝા ભી રખો, નમાઝ ભી પઢો, ખાના ભી ખાઓ મગર સોચા ભી કરો. બહોત બડા જેહાદ યે હૈ કે ઈન્સાફ કી બાત ઝાલિમ હાકિમ કે રૂબરૂ કહે દી જાએ, બાપ કા બેટે કે લિએ ઈસસે બઢકર નહીં કે ઉસકી તાલીમ તરબીઅત અરહી કરે. દો આદમીયોં કે બીચ સુલહ કરા દેના સદકા હૈ, કિસી કો સહારા દેકર સવારી પર સવાર કર દેના યા ઉસકા સામાન રખવા દેના ભી સદકા હૈ. અરહી બાત ભી સદકા હૈ, હર કદમ જો નમાઝ યા નેક કામો કે લિએ ઉઠાયા યે સદકા હૈ, રાસ્તે સે ઈઝા દેનેવાલી ચીઝ કો હટાના ભી સદકા હૈ, ખુદા ઉસ શખ્સ પર મહેરબાની કરતા હૈ જો ખરીદફરોખ્ત ઓર કીમત વસૂલ કરને કે તકાઝે મેં સહુલત કરતા હૈ ઓર નરમી ઇખ્તેયાર કરતા હૈ.

કિસી મુસલમાન કો યે જાએજ નહીં કે વો એસી ચીઝ બેચે જિસમેં કિસી નુક્સ(એબ) કે હોને કા ઇલ્મ હો. અલબત્તા ખરીદાર કો ઉસ નુક્સ સે મુતલેઅ કર દે તો હરજ નહીં. દો ખસલતે કિસી ઇમાનદારમેં જમાઅ નહીં હો શકતી એક બુખલ(કંજૂસી), દૂસરા બદખુલ્કી (બૂરી આદત, બૂરા બરતાવ), જબ સાલન પકાઓ તો ઉસમેં પાની જરા જયાદા ડાલ લિયા કરો અપને પડોશી કો ઉસમેં સે એક-દો ચમચ દે દો. રાસ્તેમેં બેઠનેસે પરહેઝ કિયા કરો, અગર બેઠના હી પડે તો રાસ્તે કા હકક અદા કરેં, યાની નઝર નીચે રખના, કિસીકો ઇઝા પહોંચાને સે બાઝ રહેના, સલામ કા જવાબ દેના, નેક કામ કા હુકમ દેના, ભૂલે હુએ કો રસ્તા બતાના. મોમિન કો ઇઝા પહોંચાના ખુદા કે નઝદીક કાબા ઓર બૈતુલ મામુર કો ગીરાને સે ઝયાદા બૂરા હૈ.

લોગ ખુદા કે અયાલ હૈ ઓર ખુદા કે નઝદીક ઝયાદા પ્યારા ઉસકે અયાલ કો ઝયાદા ફાયદા પહોંચાનેવાલા હૈ. તુમહારા પડોશી અગર તુમસે મદદ ચાહે તો ઉસકી મદદ કરો ઓર અગર કર્ઝ માંગે તો કર્ઝ દો. અગર તુમસે કોઈ કામ પડે તો પૂરા કરો, બિમાર હો તો એચાદત કરો, મર જાએ તો જનાઝા કે હમરાહ જાઓ, ઉસકો બહેતરી હાંસિલ હો તો મુબારકબાદ કહો, મુસીબત

પડે તાઝીયત કરો, બગેર ઉસકી ઇજાઝત કે અપની ઇમારત કો ઊંચી મત કરો, અગર કોઈ મેવા ખરીદો તો ઉસકો હદીયા દો, વરના ઘૂપાકર અપને ઘર મેં લે જાઓ ઓર અપને બચ્ચોં કો મેવા દેકર બાહર મત જાને દો કે કિસી પડોશી કે બચ્ચે કો રંજ હો. અપની હન્ડીયા કે ખુશબુદાર બગાર સે ઉસકો ઇઝા મત દો, મગર ઉસ સુરત મેં એક ચમચા ઉસકે યહાં ભી ભેજો, યે હુકુક ઉસસે અદા હોંગે જિસ પર ખુદા કા રહમ હોગા. જબ તુમકો કોઈ દુઆ દે તો તુમ ભી દુઆ દો ઇસસે બહેતર ચા વહી. લોગોંમેં બૂરા વો હૈ જિસકી તાઝીમ ઉસકે શર કે ખોફ કે વજહ સે કી જાએ, આખિર જમાનેમેં તુમ યહુદ વ નસારા કે કદમ બ કદમ ચલોગે યહાં તક કે ઉનમે કોઈ પહાડ કે સુરાખ મેં જો બૈઠા હોગા તો તુમ ભી ઉસકી તકલીદ મેં પહાડ કે સુરાખ મેં બેઠોગે.

જબ ચીઝ બાર સે લાએં પહેલે લડકી કો દે બાદ મેં લડકે કો દે, કયા મેં તુમ્હે એસે ખઝાને સે મુતલએ ન કરું જો સબસે અચ્છા હૈ, સુનલો વો નેક ઓરત હૈ. હલાલ ચીજો મેં કોઈ ચીજ ખુદા કે નજદીક ઇતની બૂરી નહીં જીતની તલાક હૈ, તુમ મેરે પાસ હસબ-નસબ લેકર ન આઓ. બલકે આમાલ લેકર આઓ, જબ તુમ મેં કોઈ નમાઝ કી જમાઅત કા ઇમામ હો તો ઉસે ચાહિયે કે થોડા પડે ક્યોંકી જમાઅત મેં ઝઈફ, ખિમાર ઓર કામકાજ કરનેવાલે હોંગે ઓર જબ અકેલે પડો તો બેશક જીતના જી ચાહે પડો, આમ તોર પર લોગ બંદો કે હુકુક કો નજરઅંદાઝ કર દેતે હૈ ઓર ઉસકો અહમીયત ભી નહીં દેતે, હાલાંકે બંદો કે હુકુક કા મોઆમેલા બેહદ અહેમ ઓર નેહાયતહી સંગીન બલકે બહોત સંગીન ઓર ખોફનાક હૈ. ક્યોંકિ જો હુકુક્લ્લાહ હૈ ઉનસે કઈ ગુના જયાદા હુકુકલ ઇબાદ કા મઆમેલા સખ્ત ઓર સંજીદા હૈ. ક્યોં કે અલ્લાહ રબ્બુલ ઇઝ્ઝત અગર રહેમ કરકે અપને હુકુક બંદો કો મુઆફ ભી ફરમા દેતા હૈ મગર બંદો કે જો એક દૂસરે પર હકક હૈ વો અલ્લાહ તઆલા મઆફ નહીં કરતા, જબ તક બંદા ઉસકો મઆફ ન કર દે.

લેહાઝા સુન લો બંદો કે હુકુક કો અદા કરના યા મુઆફ કર લેના અશદ ઝરૂરી હૈ વરના કિયામત કે દિન અઝાબ કે સઝાવાર બનૌગે. ઉલેમાએ કિરામ ફરમાતે હૈં કે સાત ચીઝે કબર મેં રોશની કા સબબ બનતી હૈ. એક ઇબાદતમેં ઇખલાસ યાની હર કામ ફક્ત અલ્લાહ કી ખુશનુદી કે લિયે કરે, દૂસરા મા-બાપ કે સાથ બહેતરીન સુલુક મતલબ ઉનકી ખિદમત કરના, ઉનકા અદબ અહેતરામ કો મહોબ્બત કે સાથ અદા કરના. તીસરે રિશ્તેદારો કે સાથ અચ્છા સુલુક કરના યાની મા કી તરફ સે તમામ નનીયાલવાલે ઓર બાપ કી તરફ સે દાદા દાદી કે તમામ ઓલાદ રિશ્તેદાર હોતે હૈં ઓર અપની બીવી કે વાલેદેન કી ઓલાદ ભી રિશ્તેદાર હોતે હૈ. ચોથા ક્રિન્દગી કો ગુનાહો સે પાક રખના યાની ગુનાહો સે બચતે રહેના. પાંચવા નફ્સાની ખ્યાહિશાત સે બચના મતલબ ક્રિનાકારી, બદનઝરી વગેરા સે બચતે રહેના. છઠા અલ્લાહ તઆલા કે હુકમો કી પાબંદી કરતે રહેના. સાતવાં ક્રિકે ઇલાહી કસરત સે કરતે રહેના. યે સાત ચીઝે કબરમેં રોશની કા સબબ બનેગી.

સૂદ (વ્યાજ) મેં સે આઝાદી

મઆશી હૂકૂક

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમને હજજતુલ પિદાઅ કે ખુલ્લેમેં મુસ્લિમ મઆશરે કો એક દૂસરે કે દુઃખ-દર્દમેં અમલી શિરકત કી ઉસુલી બુનિયાદે ફરાહમ કર દી. આપને સૂદ કો હરામ ફરમાકર ઉસકે ખાતમે કા એલાન ફરમાયા ઓર હર શખ્સ કો મઆશી હિફાઝત ઓર ઇકતેસાદી ઝુલ્મ વ જબરસે નજાત અતા ફરમાઈ. ઝમાનએ જાહેલીયત કે ગેર ઇન્સાની ઝાલેમાના ખુદમુખ્તારી કે કવાનીન ઓર રૂસુમમેં સૂદ કો મરકઝી અહેમીયત હાંસિલ રહી ઓર જાહેલીયત કે સૂદી નિઝામ ઉસકી બકા ઓર હિરાઝત કે લિએ અમલન ઇકદામાત કિએ જાતે થે જિસકે નતીજે મેં અમીર અમીરતર ઓર ગરીબ ગરીબતર હોતા ગયા. દૌલત કા યે ઝાલેમાના નિઝામ ઇન્સાનીયત પર ઝુલ્મે અઝીમ ઓર મઆશી કતલ કે બરાબર થા ઓર ઉસકા લાઝમી નતીજા મઆશરેમેં અદમતવાઝુન ઓર બદહાલી કા ફરોગ થા. ઝમાન એ જાહેલીયતમેં એક શખ્સ દૂસરે કો ઝાલેમાના સૂદી નિઝામ કે મુતાબિક કુછ મુકર્રરા માહવાર કી મુદ્દત કે લિએ રૂપીયા કરઝ દેતા. જબ ઉસકી મુદ્દત ગુઝરજાતી ઓર વો કરઝ અદા ન કર સકા તો ઉસ વકત કે તમામ સૂદ અસલમેં શામિલ કરકે અસલકો બડા દેતા ઓર જબતક કરઝદાર કુલ રકમ અદા ન કરે વહાં તક હર મુદ્દત કે બાદ સૂદ અસલમેં શામિલ હોતા રહેતા ઓર સૂદ પર સૂદ બઢતા રહેતા. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમને ખુતબએ હજજતુલ પિદાઅ કે મોકે પર ઇસ ઝાલેમાના નિઝામકે ખાતમેકા એલાન ફરમાયા ઓર ઇસ એલાન કા અમલ નાફિઝ કરતે હુએ જાહેલીયત તમામ સૂદી મઆમેલાત કો રદ્દોબાતિલ કા એલાન કરકે ઇસ ઝાલિમ નિઝામકો ખતમ કર દીયા. હઝરતે અબ્બાસ બિન અબ્દુલ મુતલિબ રદીયલ્લાહો અન્હો જો કુરૈશ કે સરદાર ઓર હુઝુર

સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ કે હકીકી ચાચા થે. ઉનકા તિજરત કા કારોબાર બહોત વસીઅ પેમાને પર ફેલા હુઆ થા. ઇસ તઅલ્લુક સે સૂદી મઆમેલાતમેં બહોત શોહરત રખતે થે. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમને જબ હજજતુલ પિદાઅમેં સૂદ કે બાતિલ કીએ જાનેકા એલાન ફરમાયા તો આપને સબસે પહેલે અપને ચાચા હઝરત અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હો કે સૂદ કો બાતિલ કીએ જાનેકા એલાન ફરમાયા. હઝરતે અબ્બાસ ઓર ખાલિદ બિન વલીદ કા પાર્ટનર કી હૈસીયત સે કારોબાર થા ઓર ઉનકા લેન-દેન તાઈફ મેં બની સકીફ કે સાથ ભી થા. હઝરતે અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હો કી ભારી રકમ જો બની સકીફ કે ઉપર વાજેબુલ અદાથી વો આપને જબ ઉનસે લેને કા મુતાલબા કિયા તો નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમને કુરઆની હુકમ કે મુતાબિક ઉન્હેં સૂદ કી રકમ છોડને કા હુકમ દે દીયા. જો આપ કે અમલી નાફિઝ કી સુરત થી. સબસે પહેલે અપને ચાચા કી રકમ કો બાતિલ કરકે આપને ઇસ તરહ ઇન્સાનીયત કો એક તવીલ અરસા કે બાદ ઇસ ઝાલેમાનાં સરમાયાદારી નિઝામ કી લાનત સે આઝાદી દીલાઈ ઓર એક આદિલાના ઓર મુનસેફાનાં નિઝામ નસીબ હુઆ.

ઉખુપત (ભાઈચારો)

ઝમાનએ જાહેલીયતમેં ઇન્તેકામ (બદલા લેના) કી રસમ રાએજ થી. ઇસ રસમ કે નતીજેમેં એક શખ્સ કે ખૂનકે બદલેમેં કબીલે કા કબીલા મારા જાતા જો સેંકડો બરસ તક ખૂનકા બદલા ખૂનમેં ચલે આતે થે. ઉનકા જોભી બચ્યા પેદા હોતા ઓર હોશ સંભાલતે હી ઉસકી ઝબાન પર સાર લફઝ હોતા ઓર વો સુનતા રહેતા. મતલબ ખાનદાનમેં ફલાં કા કતલ હુઆ થા. ઉસકા કરઝ બાકી હૈ. ઇસલિએ હર શખ્સ કા નસબુલ એન ક્રિન્દગી કી શૂરૂ સે યહી 'સાર' યાની 'બદલા લે' હોતા થા. ઇસી સબબ હર કબીલા હર ખાનદાન દૂસરે કબીલે યા દૂસરે ખાનદાનસે ઇન્તેકામ કી હી તાક મેં રહેતા થા. હર બચ્યા અપને ખાનદાન કે ફરદ કે કતલ કા બદલા લેને કે જઝબેમેં પરવરીશ પાતા થા. ઇસ તરહ બહોત તવીલ અરસે તક વો જંગો કે સિલસિલોમેં સરગરમ રહેતે થે. ઇન જંગો ઓર ખૂનરેઝીયોં કો તારીખ લિખનેવાલે (એયામુલ અરબ) કે નામસે મોસુમ કરતે થે. જુસકી તાદાદ સેંકડોસે ઝયાદા હૈ. જાહેલીયત કી ઇન્તેકામ કી આગ કો સિર્ફ કતલ સે ઠંડી ન હોતી બલકે વો લાશ કી મુસલા કરતે. યાની નાક, કાન, હોઠ, હાથ, પાંવ સબ કાટે જાતે. મઅરૂફ અરબ કા શાએર ઇમર ઉલ કેસ ને અપને બાપકે કતલ કે ઇન્તેકામમેં કાતેલોં કે કાન, નાક, કાટ ડાલે ઓર ઉનકી આંખો મેં ગરમ લોહે કી સલાખેં પીરોં દી. ઝેરાહ કો આગમેં તપાકર ઉન્હેં પહેનાઈ ગઈ. આપ સલ્લેલાહો અલયહે વસલ્લમને યે જાહેલીયત કે ઇન્સાનીયત કે ખિલાફ સફાકાના કવાનીન કો મનસુખ કરકે ઇન્સાનીયત કો અમન ઓર સલામતી કા પેગામ દિયા.

ઇસી ખુતબ એ હજજતુલ પિદામેં ઇન્સાનીયતકો ખીતાબ કરતે હુએ ફરમાયા કે લોગો મેરી બાત સુનો ખિલા શુબા મેંને પેગામ પહોંચાનેકા ફરઝ અદા કર દિયા. તુમ જાનલો કે હર મુસલમાન દૂસરે મુસલમાન કા ભાઈ હૈ ઓર તમામ મુસલમાન

બાહમ ભાઈ-ભાઈ છે. કિસી શખ્સકે લિએ અપને ભાઈ કા માલ હલાલ નહીં સિવાય કે વો ખુશ દિલસે ઉસકો કુછ દે. લેહાઝા તુમ એક દૂસરે પર ઝયાદતી મત કરો.

ઇસ્લામ ઓર સાહેબે ઇસ્લામ રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમને ચે ફરીઝએ હજજ ઇસ્લામમેં મુસલસલ ઇત્તેદાહ કી મોઅસ્સર કુવ્વત કે તોર પર કામ કર રહા છે. દુનિયા કે મુખ્તલિફ હિસ્સો સે આનેવાલે હર સાહેબે નિસાબ પર ઝિન્દગીમેં એક બાર હજ ફર્ઝ કરાર દિયા. દુનિયાકે ચાર અતરાફ કી ઇસ્લામી બિરાદરીકે ઇજતેમામે હબશી, બરબરી, ચીની, ફારસી, શામી, તુર્કી, અરબ તમામ કો ગરીબ, અમીર, કમતર, બાલાતર સબકો એક જગહ જમા કરકે એક હી મકસદ, એક હી ઝબાન. ઇસ તરહ ઇખ્વત બાહમ (પરસ્પર ભાઈચારા) રવાબીત કા બહેતરીન મોકા ફરાહમ કરતા છે. દુનિયા કે તમામ મઝાહેબ મેં સિર્ફ ઇસ્લામ હી રંગ વ નસલ ઓર કોમીયત કી દિવારેં ગીરાનેમેં સબસે ઝયાદા કામચાબી હાંસિલ કી છે. આજ દુનિયા એસી આલમગીર બિરાદરી કી તલાશમેં છે કે જિસમેં ઇન્સાનીયત કે દરમિયાન કોઈ ફર્ક ન રહે, નસલ - રંગ કા ફર્ક ન રહે, જિસમેં અમીર - ગરીબ, હાકીમ, મહકુમ, શાહ, ગદા સબકો ચકસા હુકુક હાંસિલ હો. જિસમેં તમામ ઇન્સાનોમેં ઇખ્વત ભાઈ-ચારે કો ક્યામે અમલમેં આએ. તમામ ઇન્સાનોમેં ઇત્તેફાક, ઇત્તેદાદ, અમન, દોસ્તી, રવાદારી ઓર સુલહ કાયમ રહે ઓર કોઈ ફરદ કિસીકે હુકુક કો પામાલ ન કર સકે. એસી આલમગીર બિરાદરી કી તશકીલ કે લિએ અકવામે આલમ કો સિર્ફ ઇસ્લામ ઓર પયગમ્બરે ઇસ્લામ કી તાલીમાત સે હી રહેનુમાઈ હાંસિલ હો સકતી છે.

સિયાસી ઉમૂરમેં ઓરતેં

ખુત્બાએ હજજતુલ પિદામેં આપને આરતોં કે હુકુક ઓર ઉનસે ભલાઈ કા એલાન કિયા. યે વો ઝમાના થા જહાં ઓરતો કો ખાનદાની મઆશી સમાજી મઆશરતી યા કિસીભી હેસીયતમેં કોઈ હક્ક હાંસિલ ન થા. ઇસ્લામ કે આને સે પહેલે ઓરત કા મકામ વ મર્તબા કા ખ્યાલ કરના ભી મુહાલ થા. ઉસે નિહાયત નફરત વ હિકારત કી નઝર સે દેખા જતા થા. ઓરત કો જાહેલીયત દોરમેં સિર્ફ મદોં કે જઝબાતી નફસાની ખ્યાહેશાત કા ઝાતી સામાન સમજા જતા થા. બેટી કી પેદાઈશ ખાનદાન કે લિએ ઝિલ્લત વ આર કા બાઈસ સમજા જતા થા. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમને ખુત્બામેં એલાન ફરમાયા કે, અય લોગો! તુમ્હારી બીવીયોં કા તુમ્હારે ઝિમ્મે હક્ક હૈ. તુમ્હારા ઉનપર હક્ક હૈ. બીલાશુબા ઓરતેં તુમ્હારે પાસ મોકય્યદ હૈ, વો અપની ઝાત કે લિએ કિસી ચીઝ પર કાદિર નહીં. બીલાશુબા તુમને ઉન્હે અલ્લાહ કી અમાનત કે તોર પર હાંસિલ કિયા હૈ ઓર ઉન્હેં અપને ઉપર અલ્લાહ કે કલેમાત કે સાથ હલાલ કિયા હૈ, લેહાઝા ઓરતોં કે મઆમેલામેં અલ્લાહસે ડરો ઓર ઉનકે સાથ ભલાઈ કી વસીયત કબૂલ કરો. ઓર કુર્આને હકીમને ઇસ તરહ એલાન ફરમાયા, “જબ ઉનમેંસે કિસીકો લડકી કી પેદાઈશ કી ખબર દી જાતી હૈ તો ઉસકે ચહેરે કા રંગ સિયાહ હો જાતા હૈ ઓર વો ઉસે બહોત બુરી ખ્યાલ કરતા હૈ ઓર ઉસકી વજહસે દૂસરોં કે સામને આને સે શરમ મહેસુસ કરતા હૈ ઓર સોચતા હૈ કયા મેં ઉસે ઝિલ્લત કે લિએ ઝિન્દા રહને દું, યા ઝમીનમેં ગાડ દું, યા રખ્ખું વો જોભી ફેસલા કરતે હૈં બહોત બૂરા હૈ”.

ઇસ્લામ સે પહેલે બેટોં કો બેટીયોં પર તરજી દી જાતી થી. કયોં કે લડકે હાલતે જંગમે કબીલે કી તરફસે જંગ કા હર અવ્વલ દસ્તા સાબિત હોતે ઓર કબીલે દિફાઅ કરતે થે, જબકે લડકીયાં યે ફિરદાર અદા ન કર સકતી થી. યુનાંચે અહદે જાહેલીયતમેં

લડકીયાં મદો કે લિએ જંગી નુકતએ નઝરસે એક બહોત બડા બોઝ સમજા જાતા થા. માલી મીરાસ કે બારેમેં ભી અહલે અરબ કા ચે નઝરીયા થા કે જાએદાદ કા વારીસ ઓર હક્કદાર સિફ મદ હી હે. ઇસ લિએ કે વો ઘોડે પર સવાર હોતા હે, હથિયાર ઉઠાતા હે, જંગ કરતા હે જબ કે ઓરતે ઇન સિફતો સે મહરૂમ હેં લેહાઝા વો પિરાસત કી વારીસ નહીં હો સકતી. અહલે અરબ લડકીયોં કો પેદા હોતે હી દફન કર દેતે ચા માર કર ફેંક દેતે. ચે ઉનકા ઝાલેમાના રવેચા ઓલાદસે થા ફિર ઓરોં કે લિએ કયા રહમ કરમ હોગા ?! હુઝુરે અકરમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ સે કેસ બિન તમીમ કી ગુફતગુ સે આપ અહલે અરબ કે રવેચે કા અંદાઝ લગા સકતે હેં. આપ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ એક મરતબા છોટી બચ્ચી કો ગોદમેં બેઠાએ હુએ થે ઓર ઉનકો ખીલા રહે થે તો ચે કેસ ને પૂછા કે ચે કિસ જાનવર કા બચ્ચા હે, જિસે આપ ખિલા રહે હેં ? વલ્લાહિલ અઝીમ મેરી એસી બહોત લડકીયાં પેદા હુઇ લેકિન મેંને ઉન સબકો ઝિન્દા દફન કરી દિયા. કિસીકો ભી નહીં ખીલાયા. આપ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમને ફરમાયા કે અય ભલે આદમી માલુમ હોતા હે કે અલ્લાહ તઆલાને તેરે દિલમેં કિસી કિસમ કી ઇન્સાની મહોબત પેદા નહીં કી. ચે તો એક નેઅમતે ઉઝમા હે જો ઇન્સાન કો દી ગઈ હે. તું ઇસસે મહરૂમ હે એસે સંગ દિલ ઇન્સાન બેટી કો ઇન્સાન હી ન સમજતે બલકે જાનવર સમજતે થે. ચે થી ઉસ વકત ઓરતોં કી હાલત જો ઉનકી જહાલત ઓર બેહુદા રૂસૂમ અરબ કી તારીખ સે પતા ચલતા હે કે લડકીયોં કો ઝિન્દા દફન કરને કી રસમ બનુ અસદ કે બડે બડે ઉમરા સે શરૂઅ હુઇ ઓર ઉનકી પેરવીમેં બનુ રબીઆ, બનુ કુન્દા ઓર બનુ તમીમ કે બડે લોગો ને ભી ચે રસમ કો ઇખ્તિયાર કિયા. ફિર વો ફક્ત અમીરોમેં નહીં બલકે અવામ મેં ચે રસમ શરૂ હુઇ. ઓરતોં કે લિએ ચે ઝાલેમાનાં કાનૂન કો ઇસ્લામ ને મીટાયા ઓર એરત કો મઆશરેમેં બુલંદ મકામ

અતા ફરમાયા ઓરત કો ઇસ્લામમેં અતા કરદા ઇઝ્ઝતો ઇકરામ કે સબબ વો મોઆશરે મેં એક મોઅસ્સર ઓર બાવકાર હિસ્સા બન ગઇ ઓર ઉસને ઝિન્દગી કે હર શોબે મેં નુમાયાં કિરદાર અદા કીયા. સિયાસી ઇન્તેઝામી ઓર સિફારતી કિરદાર કે અલાવા તાલીમ, ફન કે મેદાનમેં ભી બહેતરીન મકામ હાંસિલ ક્રિયા. ઇસકે સિવા રિવાયતે હદીસ કિરઆત વ કિતાબત શેઅર, અદબ ઓર દૂસરે ઉલૂમોં ફુનુનમેં ભી બહેતરીન મહારત કી હામિલ થી.

કુછ ઔરતોં કા કયા કિરદાર રહા જિસ્કા હસબે ઝેલ ઝિકર કરતા હું :

૦ ઉમ્મુલ મોઅમેનીન હઝરતે આયશા રદીયલ્લાહો અન્હા : રિવાયતે હદીસ, ફિક્હ વ કાનૂન, તારીખ ઇલ્મે અનસાબ, શેર, તિબ્બ, ઇલમે નુજુમ વગેરા.

૦ અસ્મા બિન્તે અબુબકર : રિવાયતે હદીસ.

૦ ઉમ્મે અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબેર : રિવાયતે હદીસ, શિક્ષા, અદવીયા, કીરાત વ કિતાબત.

૦ આયશા બિન્તે તલહા : શેર, અદબ, નુજુમ ઇલ્મે અફ્લાક.

૦ સકીના બિન્તે હુસૈન (હઝરતે આયશા રદીયલ્લાહો અન્હા કી ભાન્જી ઓર શાગિર્દ થી) : શેર વ અદબ.

૦ આલીયા બિન્તે મહેદી : શેર વ અદબ.

૦ હુમરા બિન્તે ઝીયાદત : શેર વ અદબ.

૦ ખુનસા : શેર વ અદબ.

૦ આયશા અલબાઉનીય : શેર વ અદબ.

૦ મૈમુના બિન્તે સાદ : રીવાયતે હદીસ, હઝરત અલી રદીયલ્લાહો અન્હોને ઉનસે રિવાયત કી.

- કરીમા મરૂઝીયા : રિવાયતે હદીસ, ઇમામ બુખારીને ઉનસે રિવાયત કી.
- ઉમ્મુલ ફઝલ કરીમા બિન્તે અબદ : મોહદ્દેસા મુઅર્રીબ મોહંમદ બિન અબી શામા કી, ઇલ્મે હદીસમેં મોઅલ્લેમા.
- ફાતેમા બિન્તે અબ્બાસ : આલેમા, ફકીહા, વાએઝા, મીસર વ દમિસ્ક મેં બડા અસર થા.
- ફાતેમા હમરાનીયા : મોહદ્દેસા.
- ઉખત મુઝની : ઇમામ શાફ્ઈસે ઇલ્મ હાંસિલ કિયા.
- નફીસા બિન્તે હસન : આલેમા.
- હજીમા બિન્તે હઈ : તાબેઈન મેં સે હૈ. તીરમઝી, ઇબ્ને માજા ને ઇનસે રિવાયત કી.
- ફખરૂન્નીસા સૈયદા : અદબ તારીખે ઈસ્લામ કી માહેરા.
- સૈયદા આયશા બિન્તે અહમદ : આલેમા, ફાઝિલા, માહિરે કિતાબત.
- લુબની : લુગત ઓર નહવ કી આલેમા.
- ફાતેમા બિન્તે અલી : ફીકહે હમ્બલી કી માહેરા.
- રાબેઆ કસીસીયા અદવીયા : વાએઝ, હસન બસરીને ઉનસે ઇસ્તેફાદા કિયા.
- સારા બિન્તે ઉમર બિન અ.અઝીઝ : મોહદ્દેસા.
- ઉમ્મે અયમન હબશીયા : આલેમા, ફાઝિલા.
- શિફા બિન્તે અબ્દુલ્લાહ અદવીયા : રિવાયતે હદીસ કી માહેરા.
- દુર્રા બિન્તે અબી લહબ : મોહદ્દેસા, શાએરા.
- ફાતેમા બિન્તે કેસ : આલેમા, ફકીહા.
- અસ્મા બિન્તે અબીબકર : ઇલ્મે તિબ્બ કી માહેરા.
- ફરીઆ બિન્તે માલિક : મોહદ્દેસા, મુજાહેદા.

- ૦ સલમા બિન્તે કેસ અન્સારીયા : ઇલ્મે તિબ્બ કી માહેરા.
 - ૦ ઝૈનબ બિન્તે અબી સલમા : મોહદ્દેસા, ફકીહા, આલેમા.
 - ૦ ઉમ્મે કુલસુમ બિન્તે ઉકબા ઉમ્વીયા : કાતેબા, કારેઆ, રાવીયા, મોહદ્દેસા.
 - ૦ સફીયા બિન્તે અબ્દુલમત્તલીબ : શાએરા.
 - ૦ ઉમ્મે સીનાન અસલમીયા : મોહદ્દેસા.
 - ૦ ઉમ્મે ફઝલ બિન્તે હારીસ : મોહદ્દેસા, રાવીયા, ફકીહા.
 - ૦ શિક્ષા બિન્તે અબ્દુલ્લા મખઝુમીયા : હઝરત ઉમરને ઉન્હે અદાલતી ઝિમ્મેદારી, કઝાઉલ હસબા વ કઝાઉસ્સુક પર ફાએઝ ક્રિયા.
 - ૦ ઉમ્મે ખલીફા મુક્તદીર : સરખરા મોહકમએ ઇસ્તેનાક સોંપા.
 - ૦ સૈયદા અરવા બિન્તે અહમદ : હિજરી ૫ કે આબિરમેં ચમન કી હાકેમા થી.
 - ૦ સૈયદા હનીફા ખાતુન : સુલતાન સલાહુદ્દીન કી ભતીજી. હિજરી ૬૩૪ મેં હલબ કી વાલીયા રહી. ૮૦ સે ઝયાદા ખવાતીન મોહદ્દેસાત, ઇબ્ને અસાકીરને ઉનસે રિવાયત કી.
- (રદીયલ્લાહો અન્હુન્ના)

જંગી મુહિબ્માતમેં હિસ્સા લેનેવાલી ખવાતીન :

- ૦ હઝરત આયશા રદીયલ્લાહો અન્હા : ગઝવએ ઓહદ
- ૦ હઝરત ઉમ્મે સલમા રદીયલ્લાહો અન્હા : ગઝવએ ઓહદ
- ૦ સફીયા બિન્તે અબ્દુલ મુત્તલીબ : ગઝવએ ખૈબરમેં ચહુદી કો કતલ કીયા (હુઝુર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ કી કુફી).
- ૦ ઉમ્મુલ ખૈર બિન્તે હારીસ બારેકીયા : જંગી ઓર દીફાઇ મુહિબ્માતમેં શિરકત.

- ઝરકા બિન્તે અદી બિન કેસા : જંગી દેફાઈ મુહિમ્માતમે શિરકત.
- ઇકરમા બિન્તે અતરશ : જંગી દેફાઈ મુહિમ્માતમે શિરકત.
- ઉમ્મે સીનાન બિન્તે હશીમા : જંગી દેફાઈ મુહિમ્માતમે શિરકત.
- અઝરા બિન્તે હારીસ : એક લશ્કર કી કેયાદત ઓર અહેલે બલસાન સે લડાઈ.
- ઉમ્મે અતીયા અન્સારીયા : હુઝુર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ કે સાથ સાત ગઝવાતમે શિરકત.
- ઉમ્મીયા બિન્તે કેસ : ગઝવએ ખેબરમે શિરકત.
- ઉમ્મે હકીમ બિન્તે હારીસ : રૂમ કે ખિલાફ મુઆરકેમે શિરકત.
- ઉમ્મે અયમન હબશીયા : ગઝવ એ ઓહદ, ખેબર, હુનેન, સુરીયા મેં શિરકત.
- ઉમ્મે સુલૈમ બિન્તે મલહાન : ગઝવએ ખેબર, હુનેનમે શિરકત.
- ઉમ્મે હિરામ બિન્તે મલહાન : પહેલી બહેરી (દરિયાઈ) મુજાહીદા.
- હમના બિન્તે જહશ : ગઝવએ અહોદમે શિરકત.
- અસ્મા બિન્તે અમર અન્સારીયા : હુદૈબીયા, ગઝવા ખેબરમે શિરકત.
- રબીઅ બિન્તે મઉઝ અન્સારીયા : ગઝવએ બદરમે શિરકત.
- નસીબા બિન્તે કાઅબ અન્સારીયા : ગઝવએ બદરમે શિરકત વ યમામા મેં શિરકત.
- ઉમ્મે સુફ્યાન અસ્લમીયા : ગઝવએ તબુકમે શિરકત.
(રદીયલ્લાહો અન્હુન્ના)

મુઆમલાતમે ઔરતોં કી શિરકત

ઇસ્લામ કી તાલીમ ઔર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ કી તબલીગ કી બરકત સે સહાબા તો અપનાં જાન-માલ સબ ન્યોછાવર કરકે પૂરી ઝિન્દગી કુરબાન કર દી લેકિન ખવાતીન હઝરાતકા ભી કિરદાર કમ નહીં. ઇસસે હમારી માએ ઔર બહેનેં બહોત કુછ હાંસિલ કર સકતી હેં. વો ઝમાના જાહેલીયતકા થા જહાં તાલીમ વ તરબીયત કા કુકહા ન થા. ફીરભી તાલીમાતે ઇસ્લામને ઉનકી ઝિન્દગી બદલ દી. ઉનકા જંગોમેં શરીફ હોનાં ફક્ત શિરકત નહીં થી બલ્કે ઉનકા કિરદાર કયા થા વો હદીસે પાકસે સુનેં :

હઝરત અનસ રદીયલ્લાહો અન્હોને ફરમાયા કે જબ જંગે ઓહદમેં લોગ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ સે દૂર હો ગએ તો મેંને હઝરત આયશા બિન્તે અબુબકર ઔર ઉમ્મે સુલૈમ રદીયલ્લાહો અન્હુમા કો દેખા કે દોનોં ને અપને દામન સમેટે હુએ હેં ઔર મેં ઉનકે પેરોં કી પાઝેબ દેખ રહા થા. દોનોં અપની પીઠ પર પાની કી મશકેં લાતી ઔર ખ્યાસે મુસલમાનોં કો પીલાતી થી ફીર લોટ જાતી ઔર મશકેં લાતી ઔર ખ્યાસે મુસલમાનોં કો પીલાતી. (સહીહ બુખારી શરીફ)

નમૂને કે તૌર પર ચંદ હદીસે પેશ કર રહા હું :

હઝરત અનસ રદીયલ્લાહો અન્હો ફરમાતે હેં કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ઉમ્મે સુલૈમ ઔર કુછ અન્સારી ખવાતીન કે હમરાહ જેહાદ ફરમાતે થે. યે ખવાતીન પાની પીલાતી થી ઔર ઝખ્મીયોં કી મરહમ પટ્ટી કરતી થી. (સહી બુખારી શરીફ)

હઝરત ઉમ્મે અતીઆ રદીયલ્લાહો અન્હા ફરમાતી હેં કે મેંને રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ કે સાથ સાત જેહાદ કીએ. મેં ગાઝીયોં કી મઝિલો મેં છીપી રહેતી થી. ઉનકે

લિએ ખાના પકાતી થી. ઝખ્મીયોં કી મરહમ પટ્ટી કરતી થી ઓર બિમારોં કે ઇલાજ કા ઇન્તેઝામ કરતી થી. (સહીહ મુસ્લિમ શરીફ)

ચે દો-તીન હદીસેં નમૂને કે તોર પર લિખ્ખી હે વરનાં ઇન ખવાતીન કે ફિરદાર કી બહોત સારી હદીસે મોજુદ હે. કુછ ખવાતીન કો સિફારતી (રાજદ્વારી) મુઆમેલાત પર ભી ફાએઝ કિયા ગયા જેસે કે,

હઝરતે ઉસ્માન રદીયલ્લાહો અન્હોને અપને દોરે ખિલાફતમેં હિ. ૨૮ મેં હઝરત ઉમ્મે કુલસુમ ખિન્તે અલી રદીયલ્લાહો અન્હા કો મલેકએ રૂમ કે દરબારમેં સિફારતી મિશન પર ભેજા ગયા. (ઇબ્ને અબ્દુલબર - ઇસ્તીઆબ)

હઝરતે ઉમ્મે કુલસુમ ખિન્તે અલી બિન અબુ તાલીબ રદીયલ્લાહો અન્હા કો રૂમ કી મલેકા કી તરફ ખુશબૂ મશરૂબાત ઓર ઓરતોં કે સામાન કી સન્દુકે દેકર ભેજા ગયા. આપકે ઇસ્તિકબાલ કે લિએ બાદશાહ હિરકુલ કી ઝવખ આઇ ઓર ઉસને રૂમ કી ખવાતીન કો જમા કિયા ઓર કહા કે ચે તોહફે અરબ કે બાદશાહ કી બીવી ઓર ઉનકે નબી કી બેટી લેકર આઇ હે. ઇસ તરહ આપને સિફારતી મનાસીબ પર ઓરતોં કી તકરૂર કી નઝીર કાયમ કી. (તારીખે તીબરી, તારીખે ઉમ્મુલ મુલૂક)

કુછ લોગોં કા ખ્યાલ હે કે ઓરત કો દુન્યવી-દીની તાલીમ ન દેના બલકે ઉનકો ઘરોમે મુકય્યદ રખના. ચે ઇસ્લામ સે નાઆશનાઇ કી દલીલ હે. મગર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમને ખવાતીન કી તાલીમ વ તરબીયત કો ઇતના હી ઝરૂરી કરાર દીયા જીતના મદોં કો ઇસ્લામી મઆશરેમેં ચે કિસી તરહ ભી મુનાસીબ નહીં કે કોઇ શખ્સ લડકી કો લડકે સે કમ દરજ્જા દેકર તાલીમ વ તરબીયત સે નઝર અંદાઝ કર દે.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમને ફરમાયા કે અગર કિસી કે પાસ ગુલામ ઓરત (દાસી) હો ફિર વો ઉસે તાલીમ દે ઓર યે અરઘી તાલીમ હો ઓર ઉસકો આદાબે મજલિસ સીખાએ ઓર યે અરઘે આદાબ હો, ફિર આઝાદ કરકે ઉસસે નિકાહ કરે તો ઉસ શખ્સ કે લિએ દોહરા અજર હે. મતલબ કે એક અજર તો ઇસ બાતકા કે ઉસને અરઘી તાલીમ ઓર અરઘે આદાબ સીખાએ ઓર દૂસરા અજર કે ઉસે આઝાદ કરકે ઉસસે નિકાહ કીયા. ઇસ તરહ એક દાસી થી અબ વો આઝાદ હોકર બહેતર ઓરત કી ઝિન્દગી ગુઝાર સકતી હે. અબ જબ ઇસ્લામ ઇસ કનીઝો - ગુલામોં કો બહેતરીન તાલીમ દેને ઓર અરઘે આદાબ સે આરાસતા કરને કા હુકમ દેતા હે તો આઝાદ લડકે - લડકીયોં કો કયું મહરૂમ રખ્ખા જાએ ? ઇસીલિએ હુઝુર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમને ફરમાયા તલબુલ ઇલ્મે ફરીદતુન અલા કુલ્લે મુસ્લિમ હુઝુર (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને તાલીમ હાંસિલ કરના ફર્જ કરાર દિયા. લેકિન લડકીયોં કો દૌરાને તાલીમ ઉનકો દીની તાલીમ ઓર આદાબ, અખલાક, ઇઝ્ઝત, આબરૂ કી હિફાઝત ઓર અસમત કી દીફા આવારગી સે ઉસે બચાય ઓર બેપરદગી સે. (બુખારી શરીફ)

ઇસ્લામી હુકુમત ઓર ગેરમુસ્લિમો કે હુકુક

ઇસ્લામ શરફે ઇન્સાનીયત કા અલમબરદાર દીન છે. હર શાખસ સે બહેતર સુલુક કી તાલીમ દેતા છે ઓર ઇસ્લામી કાનૂનમે મુસ્લિમ, ગેરમુસ્લિમ કે લિએ ચકસા કાનૂન છે. કોઇ ઇમ્તિયાએ નહીં રખા ગયા. ઇસ્લામી રીયાસતોમે અકલીયતો કો ભી ઉન તમામ હુકુક કા મુસ્તહિક કરાર દિયા ગયા જો હક્ક મુસ્લિમ કે લિએ છે. ખુસુસન ઉનકે મઝહબ કે બારેમે ભી કુઆનિ કરીમને ફરમાયા, દીનમે કોઇ જબરદસ્તી નહીં. દૂસરી જગહ પર કુઆનિ કરીમમે છે, તુમ્હારા દીન તુમ્હારે લીએ મેરા દીન મેરે લિએ. ઇસ્લામી મઆશરેમે અકલીયતો કે હુકુક કો કિતની ઝયાદા અહેમીયત દી ગઇ.

હદીસે પાકમે છે, એક દફઅ નજરાન કે ઇસાઇયોંકા ચોદા રૂકની વફદ મદીના આયા આપને ઇસ વફદ કો (ડીપ્યુટેશન કો) મસ્જિદમે ઠહેરાયા. ઉસ વફદમે શામિલ મસીહીયો કો ઇજાઝત દી કે વો અપની નમાઝ અપને તરીકે પર મસ્જિદે નબવીમે અદા કરે. લેહાઝા યે લોગ મશરિક કી તરફ મુંહ કરકે અપની નમાઝ અદા કી. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ કી ઇન તાલીમાત કી રોશનીમે ચોદા સો સાલ ગુઝરને કે બાવજુદ આપકે ઝમાને સે લેકર આજતક હર ઇસ્લામી હુકુમતમે ગેર મુસ્લિમોં કો હુકુક કી હિફાઝત હાંસિલ રહી. આપકા અહલે કિતાબ કે ઇલાવા મક્કા કે મુશરીકીનસે ભી જો બરતાવ રહા ઉસકી તારીખમે મિસાલ નહીં મીલતી. મુશરેકીને મક્કા ઓર તાએફવાલોને આપ પર બેશુમાર ઝુલમ ઢાએ લેકીન આપને ફતહ કીયા તો આપકે એક અન્સારી કમાન્ડરને કહા આજ લડાઇ કા દિન છે, મતલબ આજ ઇનસે જી ભરકર બદલા લીઆ જાએગા. તો આપ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ નારાઝ હો ગએ ઓર ઉસસે ઝંડા લેકર ઉસકે બેટે કેસ કો સુપુર્દ કિયા ઓર ફરમાયા, આજ લડાઇ કા દિન નહીં બલકે આજ રહમતે આમ ઓર મઆફી કા દિન છે.

મુખ્તસર એક-દો મિસાલ અરઝ કરું :

હઝરત અલી રદીયલ્લાહો અન્હો કે પાસ એક મુસલમાન કો પકડ કર લાયા ગયા જિસને એક ગૈરમુસ્લિમ કો કતલ ક્રિયા થા જિસ્કા પૂરા સુબુત મૌજુદ થા ઇસલિએ આપને કિસાસમેં ઉસ મુસલમાન કો કતલ કરને કા હુકમ ફરમાયા, વો કતલ કીયા ગયા.

ઔર એક વાકેઆમેં હે કે આપકે દરબારમેં એક મુસલમાનકો લાયા ગયા જિસને એક ગૈરમુસ્લિમ કો કતલ ક્રિયા થા. સુબુત પૂરા મૌજુદ થા ઇસલિએ આપને કીસાસમેં ઇસ મુસલમાન કો કતલ કીએ જાનેકા હુકમ ફરમાયા. કાતિલને પુરસાને મકતુલકે ભાઈ કો મુઆવેઝા દેકર મઆફ કરને પર રાઝી કર લીયા. હઝરત અલી રદીયલ્લાહો અન્હો કો જબ ઇસકા ઇત્મ હુઆ તો આપને ઉસકો ફરમાયા શાયદ ઇન લોગોંને તુજે ડરાયા - ધમકાયા હોગા ઔર તુજે મઆફી પર રાઝી ક્રિયા. ઉસને કહા કે નહીં બાત અસલ ચે હૈ, ઇસકો કતલ કરનેસે મેરા ભાઈ વાપિસ નહીં આએગા ઔર ચે લોગ મુજે હિય્યત દે રહે હૈં જો ઇતનાં માલ ઉસકે બચ્ચોં કે લિએ કિફાયત કરેગા. ઇસલિએ ખુદ અપની મરઝીસે બગૈર દબાવ કે મેં મુઆફી દે રહા હું. ઇસપર હઝરત અલી રદીયલ્લાહો અન્હોને ફરમાયા તુમ્હારી મરઝી મગર હમારે હુકુમત કા ઉસૂલ ચહી હૈ.

એક દફા હઝરત અમ્મ બિન આસ રદીયલ્લાહો અન્હો વાલીએ મિસર કે બેટેને એક ગૈરમુસ્લિમકો નાહક સઝા દી થી. ખલીફાએ વકત હઝરત ઉમર ફારૂકે આઝમ (રદીયલ્લાહો અન્હો) કે પાસ ચે શિકાયત પહોંચી તો આપને સરેઆમ ગવર્નરે મિસર કે બેટે કો ઇસ ગૈરમુસ્લિમ મિસરી સે સઝા દિલવાઈ ઔર ફરમાયા તુમને લોગોં કો અપનાં ગુલામ સમજ લિયા હૈ હાલાંકે ઉનકી માંઓને ઉન્હેં આઝાદ જના હૈ.

એસે બેશુમાર વાકેઆત મૌજુદ હૈં.

અવલિયા અલ્લાહ

અલ્લાહ કા ઝિક્ર ઉસકી તીન કીસ્મૈં હૈ : એક ઝિક્રબિલ્લીસાન યાની ઝબાન સે તસબીહ વ તહલીલ પડના, તિલાવત કરના. દૂસરા ઝિક્ર બિલ અરકાન યાની ઝાહેરી-બાતેની આઝા કો અચ્છે કામો મેં મશગુલ રખના ઓર બૂરે કામો સે રોકે રખના. તીસરા ઝિક્ર બિલ જુનાન યાની દિલ હી દિલ મેં ઝિક્ર કરના (તફસીર રૂહુલ બયાન).

ફકીહ અબુલેસ કા કોલ હૈ કે યે સાત કલમે યાદ રખનેવાલા અલ્લાહતાલા કે નઝદીક શરીફ ઓર મગફિરત કે કાબિલ હૈ, ઉસકે ગુનાહ અગર સમંદર કી જાગ કે બરાબર ભી હો તો મુઆફ કર દીયે જાયેંગે. ઓર ઉસકી મોત ઝિન્દગી સે બહેતર હોગી વો સાત કલમે યે હૈ :

(૧) હર ચીઝ કે શરૂ મેં બિસ્મિલ્લાહ કા પડના. (૨) હરકામ સે ફારિગ હોકર અલ્હમદોલિલ્લાહ કહેના. (૩) લગવ વ બેહુદા બાતોં કે બાદ અસ્તગફિરુલ્લાહ કહેના. (૪) આઈંદા ફેલપર ઇન્શાઅલ્લાહ કહેના. (૫) કોઈ મકરૂહ કામ યા ફેલ સામને આયે તો લાહોલપલા કુવ્વત ઇલ્લા બિલ્લાહ કહેના. (૬) મુસીબત કે વકત ઇન્ના લિલ્લાહે વ ઇન્ના ઇલયહે રાજેઉન પડના. (૭) રાત-દિન ઝબાન કલમએ શહાદત ઝબાન પર જારી રખના (તફસીર હનફી).

અબ આપકી ખિદમત મેં ચન્દ અહલુલ્લાહ કે વાકેઆત ગોશ ગુઝાર કર રહા હું.

હઝરત સીરી સક્તી રહમતુલ્લાહ અલયહે સે રિવાયત હૈ કે મૈંને હઝરત જુરજાની રહમતુલ્લાહ અલયહે કે પાસ સત્તુ દેખે જીનસે વો ભુખ મીટાતે થે. મૈંને કહા આપ ખાના ઓર દૂસરી ચીઝે કયું નહીં ખાતે ? આપને ફરમાયા કે મૈંને રોટી ચબાને ઓર સત્તુ ખાને કે બીચ નવ્વે તસ્બીહ કા ફરક પાયા. લેહાઝા ચાલીસ સાલ સે મૈંને રોટી નહીં ચબાઈ (મકાશિફતુલકુલૂબ).

હઝરત અબુ હમ્માદ અસવદ રહમતુલ્લાહ અલયહે ને ત્રીસ બરસ તક મરિજદે હરમમેં વકત ગુઝારા. ઇસ અરસા મેં કિસીને ઉન્હેં ખાતે પીતે નહીં દેખા ઓર ઉનકી કોઈ ઘડી અલ્લાહ કે ઝિકર સે ખાલી નહીં (મકાશિફતુલ કુલૂબ).

હઝરત અબુહમઝા રદીયલ્લાહો અન્હો ફરમાતે હૈ કે સચ્ચે સુફીકી નિશાની યે હૈ કે માલદાર હોને કે બાવજુદ વો ફકીર બન જાએ ઓર બાઈઝત હોને કે બાવજુદ ફકીર બને ઓર શહોરત કે બાવજુદ અપને આપ કો છૂપાએ ઓર જુઠે સુફીકી નિશાની હૈ કે વો મહોતાજ કે બાવજુદ માલદાર બને, ફકીર હોને કે બાવજુદ ઇઝ્ઝતદાર બને ઓર ગુમનામ હોને કે બાદ શહોરતવાલા બને (રીસાલા કુશોરીયા).

જબ હઝરતે રાબેઆ બસરીયા રહમતુલ્લાહ અલયહા કે શોહર કી વફાત હો ગઈ તો હઝરત ખ્વાજા હસન બસરી રહમતુલ્લાહ અલયહે ઓર કુછ ઉનકે સાથી હઝરત રાબેઆ રહમતુલ્લાહ અલયહા કી ખિદમત મેં હાજિર હુએ ઓર અંદર આને કી ઇજાઝત ચાહી. આપને ઉનકો ઇજાઝત અતા ફરમાઈ, સામને પરદા ડાલકર ઉસકે પીછે બેઠ ગઈ. હઝરત હસન બસરી રહમતુલ્લાહ અલયહે ને કહા આપકે ખાપિંદ પિસાલ પા ગયે હૈ અબ આપકો દૂસરી નિકાહ કરના ચાહિયે, હઝરત રાબેઆ રહમતુલ્લાહ અલયહાને કહા હાં હાં ઝરૂર મગર તુમ મેં બડે આલિમ સે નિકાહ કરુંગી. તો સબ ને કહા હમમેં બડે આલિમ હસન બસરી (રહમતુલ્લાહ અલયહે) હૈ. હઝરત રાબેઆ રહમતુલ્લાહ અલયહાને કહા જો મેરે ઇન સવાલોં કા જવાબ દે મેં ઉસસે નિકાહ કરુંગી. હસન બસરી રહમતુલ્લાહ અલયહેને કહા અગર અલ્લાહ કી મદદ શામિલે હાલ રહી તો ઝરૂર જવાબ દે દુંગા, હઝરત રાબેઆ રહમતુલ્લાહ અલયહાને કહા કે ચે બતાઓ કે મેં જબ યહાં સે મરકર જાઉંગી તો ઇમાન કે સાથ યા નહીં ? હઝરત હસન બસરી રહમતુલ્લાહ અલયહેને કહા ચે તો ગેબ કી

બાત છે જિસકા હાલ અલ્લાહ હી કો માલુમ છે, તો ફિર દૂસરા સવાલ જબ કબર મેં મુનકર નકીર સવાલ કરેંગે તો મેં ઉંનકે જવાબ સહી દે સકુંગી યા નહીં ? તો હઝરત હસન બસરી રહમતુલ્લાહ અલયહેને કહા યે તો ગેબ કી બાતે હેં, અલ્લાહ હી જાનતા છે. ફિર મહેશર મેં નામ એ આમાલ હાથ મેં દીએ જાએંગે તો મેરા નામ એ આમાલ દાયે હાથ મેં હોગા યા બાયે હાથ મેં હોગા ? હઝરત હસન બસરી રહમતુલ્લાહ અલયહે બોલે યે ભી ગેબ કી બાત છે, અલ્લાહ હી બહેતર જાનતા છે. ફિર આપને કહા કે કિયામત કે દિન પુકારા જાયેગા એક ફરકા જન્નતી છે ઓર એક ફરકા દોઝખી છે તો ઉસ દિન મેં કોન સે ફરકા મેં રહુંગી ? હઝરત હસનબસરી રહમતુલ્લાહ અલયહેને કહા યે ભી ગેબ જાનનેવાલે રબ્બ કે ઇલમ મેં છે. ફિર હઝરત રાબેઆ રહમતુલ્લાહ અલયહાને કહા કે જિસ જાન કે સાથ ચાર તરહ કે ગમ લગે હુએ હેં ઉસકો નિકાહ સે કયા દિલચશ્પી હો શકતી છે ? ફિર આપને કહા કે અય હસન (રહમતુલ્લાહ અલયહે) અલ્લાહ તઆલાને અકલ કે કિતને હિસ્સે કિયે હેં ? આપને કહા દસ, નો મદોકે લિયે, એક ઓરતોં કે લિયે. ફિર આપને પૂછા શહવત કે કિતને હિસ્સે હેં ? આપને કહા દસ, નો ઓરતોં કે લિયે, એક મદોકે લિયે. યે સુનકર હઝરત રાબેઆ બસરી રહેમતુલ્લાહ અલયહાને કહા અય હસન (રહમતુલ્લાહ અલયહે) મેં એક હિસ્સા અકલ રખને કે બાવજુદ નફ્સાની ખ્યાહેશાત કે નો હિસ્સોં કી હિફાઝત પર કુદરત રખતી હું ઓર તુમ નો હિસ્સા અકલ રખતે હુએ એક હિસ્સા ખ્યાહેશ કો દબાને પર કાદિર નહીં ?, ઇસ પર હઝરત હસન બસરી રહેમતુલ્લાહ અલયહે બહોત રોએ ઓર રોતે હુએ રૂખસત હો ગયે (સબઅ સનાબેલા શરીફ).

બુઝુર્ગાને દીન-પ-ઉકલાએ ઝમાના કિ નસીહતેં ઓર અકવાલ

દીન કી અસલ અકલ, અકલ કી અસલ ઈલ્મ ઓર ઈલ્મ કા અસલ સબર છે. બદઝબાન આલિમ કી સહોબત સે ફાસિક ખુશ ખુલ્ક કી સહોબત બહોત બહેતર છે. દુન્યા કી મુસીબતેં બ ઝાહેર ઝખ્મ છે મગર દર હકીકત તરક્કીયોં કા સબબ છે. ગુનાહ કે બાદ નદામત ભી તોબા કી શાખ છે. દોલતમંદી સે ઝયાદા કોઈ ચીઝ ઈમાન મેં ખલલ અંદાઝ નહીં. ખુદા કે કરમ પર મગરૂર હોના ઓર બખ્શિસ કી ઉમ્મીદ પર ગુનાહ કરના શયતાન કા ખુલ્લા ફરેબ છે. દુન્યામેં આરામ કા તલબ કરનેવાલા બેવકુફ છે ઓર અકલ સે દૂર છે, અહેલે કરમ વો શખ્સ છે જો દૂસરે કી હાજત કો અપની હાજત સે આગે રખે. ભાઈઓં કા હક્ક મુઆફ કરાલે પરના કિયામત કો નેકીયાં દેની પડેગી. શરીઅત દુન્યા વ આખેરત કી ઝામીન છે. અલ્લાહવાલોં સે કરામત મત તલબ કરો બલ્કે ઉનકા વજુદ શરીફ કો હી કરામત સમજો.

● નદામત(પછતાવા) ચાર કિસ્મ કી હોતી છે : (૧) એક દિન કી - જબ કોઈ શખ્સ ઘર સે ખાના ખાએ બગૈર ચલા એ. (૨) નદામત સાલભર કી ખેતી કા વકત ગફલત મેં ગુઝર જાએ. (૩) નદામત ઉમરભર કી જબ બીવી મોવાફિક ન હો. (૪) નદામત અબદી કે રબતઆલા નાખુશ હો.

● ત્રીન ચીજે મહોબ્બત બડાનેવાલી છે : (૧) સલામ કરના (૨) દૂસરોં કે લિયે મજલિસ મેં જગા ખાલી કરના (૩) સામનેવાલે કો બહેતરીન નામ સે પુકારના.

● ફાફકે આઝમ ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હો ફરમાતે હેં કે અગર ગૈબ દાની કે દાવે કા ખ્યાલ ન હોતા તો મેં કહેતા કે પાંચ અશખાસ જન્નતી છે : (૧) વો મહોતાજ જો અચાલદાર હો ઓર સાબિર હો (૨) ઓરત જિસકા ખાપિંદ ઉસસે રાઝી ઓર ખુશ હો (૩) વો ઓરત જિસને અપને શોહર કા હક્કે મહેર માફ કર દિયા.

(૪) વો જીસસે ઉસકે વાલેદેન ખુશ હો (૫) વો જો અપને ગુનાહોં સે સચ્ચી તોબા કરે.

● આદમી ત્રીન કિસ્મકે હોતે હેં : (૧) કામિલ (૨) કાહિલ (૩) લાશે.

કામિલ વો હે જો લોગોં સે મશવરા કર કે ગોર કરે. કાહિલ વો હે જો અપની રાએ પર ચલે કિસી સે મશવરા ન કરે. લાશે વો હે જો ન ખુદ સાહેબે રાયહો ન કિસી સે મશવરા લે.

● લોગોં કે સાથ નેક ખુલ્ક(બહેતર સુલુક) આઘી અકલ હે, બહેતર સવાલ આઘા ઈલ્મ હે, બહેતર તદબીર આઘા રિઝક હે.

● તમઅ(લાલચ) કરના મુફ્તિસી, બેગરઝ હોના અમીરી, બદલા ન ચાહના સબર હે, કમ બોલના હિકમત, કમ ખાના સેહત, કમ સોના ઈબાદત ઓર અપામ સે કમ મીલના આફીઅત હે.

● ઈઝ્ઝતે દુન્યા માલસે હે, ઈઝ્ઝતે આખેરત આમાલ સે હે, ખન્દા પેશાની સે પેશ આના સબસે પહેલી નેકી હે. બેમોકા હયાલી બાઈસે મહરૂમી હે, કામિલે સહોબત કમ લોગ હોતે હે.

● અદલ બહેતરીન કમાલાત સે ઓર ખેરાત અફઝલતરીન ઈબાદત સે હે. ઝમાને કી એક એક પલ કે અંદર આફાત પોશીદા હે.

● આદમી કી કાબેલીયત ઝબાન કે નીચે પોશીદા હે. ખામોશી ઈબાદત હે, બગેર મહેનત કે હેબત હે, બગેર સલતનાત કે કિલ્લા હે, બગેર દિવાર કે ફતહયાબી હે, બગેર હથીયાર કે આરામ હે, કિરામન કાતેબીનકા કિલ્લા હે.

● જો શખ્સ કિસી બૂરે કામ કી બુનિયાદ ડાલતા હે વો ઈસ બુનિયાદ કો અપની જાનપર કાયમ કરતા હે.

● જિસ શખ્સ કી ઉમ્મીદ છોટી હે ઉસકે અમલ ભી દુરસ્ત હોતે હે.

● જો શખ્સ અપના ભેદ મહેકુઝ રખને સે આજિઝ હોતા હે વો દૂસરે કા રાઝ મહેકુઝ રખને સે નેહાયત આજિઝ હોગા.

● જો શખ્સ ખુદ અપને નફસ કી ઇસ્લાહ નહીં કરતા વો દૂસરો કા મુસલેહ કભી નહીં બન સકતા.

● ઇલ્મ કી ખૂબી ઉસપર અમલ કરને મેં ઓર અહેસાન કી ખૂબી ઉસકે લિએ ન જતાનેમેં.

● જબ તક કિસી શખ્સ કા હાલ પૂરી તરહ માલુમ ન હો ઉસકી નીસ્બત બુઝુર્ગીકા એતેકાદ ન રખ.

● સાહેબે ઇલ્મ કો અગર ચે હકીર હાલતમેં હો ઉસે ઝલીલ મત સમજ. બેવકુફ અગર બડે રૂતબે પર હો ઉસે બડા ખ્યાલ ન કર.

● સચ્ચા આદમી સચ્ચાઈકી બદોલત ઉસ મરતબે કો પહોંચતા હે જુઠા આદમી મકર ઓર હીલાસે નહીં પા સકતા.

● ઇન્સાન ઉસ ઉમર પર કિસ તરહ ખુશ હોતા હે જો ઘંટો કે ગુઝરનેસે ઘટતી જાતી હે ઓર ઉસ જિસ્મ કી સલામતી પર ક્યોં મગરૂર હો જો જહાં ભરકી આફતો કા નિશાના હે.

● શરીફ આલિમ અકસર સહી બાત કરતા હે, તવાઝો (આઝેજી) ઇખ્તિયાર કરતા હે. ઓર જબ કમીના બાઈલમ હો જાએ તો બડાઈ કરને લગતા હે.

● જબ તું કમજોરો કો કુછ દે નહીં શકતા તો ઉનકે સાથ રહેમ ઓર મહેરબાની હી સે પેશ આ.

● કમીને ઇન્સાન કી દોલત તમામ મખ્લૂક કે લિએ મુસીબત હે.

● ખામોશી ઇબાદત હે, બગેર મહેનત કે હેબત હે, બગેર સલતનત કે કિલ્લા હે, બગેર દીવાર કે ફતહયાબી હે, બગેર હથીયાર કે આરામ હે, કિરામત કાતેબીન કા કિલ્લા હે,

મોમિન કા શેવા છે, આજેઓ કા દબદબા છે, હાકેમોકા મખઝબ હય, જાહીલોં કા જવાબ છે.

● હઝરત ખવાજા હસનબસરી રહમતુલ્લાહ અલયહે ને ફરમાયા કે કુત્તે મેં એસી ઉમ્દા ખસલતેં હેં વો હર મોમિનકો ઇખ્તિયાર કરની યાહિએ :

(૧) વો અકસર ભૂખા રહેતા છે ચે આદાબે સાલેહીન સે છે, થોડી ચીઝપર વો કીનાઅત (સબર) કર લેતા છે ચે અલામતે સાબેરીન કી છે. (૨) ઉસકા કોઈ મકાન નહીં હોતા ચે અલામત મોતપકડેલીન સે છે. (૩) વો રાત કો બહોત કમ સોતા છે ચે અલામત શબબેદાર ઓર મહબૂબીન સે છે. (૪) જબ મરતા છે તો પીછે મીરાસ (મિલકત) નહીં છોડતા ચે સેફાત જાહેદીન સે છે. (૫) ચે અપને માલિક કો નહીં છોડતા અગર વો ઉસ પર મારઘાડ કરકે જુમો જફા કરે ચે સીફત મુરીદાને સાદેકીન કી છે. (૬) અદના જગા પર રાઝી હો જાતા છે અલામત મોતવાદે ઇનકી છે. (૭) ઉસકી જગા રેહાઈશ પર કોઈ ગાલિબ હો જાએ તો ઉસકો છોડ દેતા છે. દૂસરી જગા ચલા જાતા છે ચે નિશાની રાહેઈન કી છે. (૮) ઉસકો મારે ઓર ફિર ટુકડા ડાલે તો ફોરન આ જાતા છે માર કા કીના નહીં રખતા ચે અલામત ખાશેઈનકી છે. (૯) ખાના અગર સામને રખા હો વો દૂર બેઠ કર ઉસકો તકતા રહેતા છે ચે અલામત મસાકીન કી છે. (૧૦) અગર કિસી મકાન સે કુચ કર જાતા છે તો ફિર ઉસકી તરફ ઇલતેફાત નહીં કરતા ચે અલામત માઝુનીનકી છે.

● હઝરત મોલા અલી રદીયલ્લાહો અન્હોસે કિસીને કહા કે હમ દસ આદમી હેં આપસે સવાલ કરના યાહતે હેં સવાલ એક છે મગર જવાબ હમેં જુદા જુદા યાહીએ.

સવાલ : ઇલ્મ બહેતર છે યા માલ ?

જવાબ-૧ : ઇલ્મ ઇસ લિએ કે માલ કી તુજે હિફાઝત કરની પડતી છે ઓર ઇલ્મ તેરી હિફાઝત કરતા છે.

જવાબ-૨ : ઇલ્મ ઇસ લિએ કે માલ ફિરઓન ઓર કાફરન કા તરકા હૈ(મીરાસ) ઓર ઇલ્મ અમ્બીયા કી મીરાસ હૈ.

જવાબ-૩ : ઇલ્મ ઇસ લિએ કે માલ ખર્ચ કરને સે કમ હોતા હૈ ઓર ઇલ્મ ખર્ચ કરને સે તરકકી કરતા હૈ.

જવાબ-૪ : ઇલ્મ ઇસ લિએ કે માલ રખને સે ફરસુદા હો જાતા હૈ મગર ઇલ્મ કો કોઈ નુકશાન નહીં પહોંચતા.

જવાબ-૫ : ઇલ્મ ઇસ લિએ માલ કો હર વકત ચોરી કા ખતરા હૈ ઇલ્મ કો નહીં.

જવાબ-૬ : ઇલ્મ ઇસ લિએ કે સાહેબે માલ કભી બખીલ કહેલાતા હૈ મગર સાહેબે ઇલ્મ કરીમ કહેલાતા હૈ.

જવાબ-૭ : ઇલ્મ ઇસ લિએ કે ઇલ્મ સે દિલ રોશન હોતા હૈ ઓર માલ સે દિલમેં તાસકી પૈદા હોતી હૈ.

જવાબ-૮ : ઇલ્મ ઇસ લિએ કે માલ કે જરીએ ફિરઓનને ખુદાઈ કા દાવા કીયા ઓર ઇલ્મ સે રસૂલે ખુદાને મા અબદનાક હકક ઇબાદતિક કહા.

જવાબ-૯ : ઇલ્મ ઇસ લિએ કે માલસે બેશુમાર દુશ્મન પેદા હોતે હૈ ઓર ઇલ્મ હરદિલ અઝીઝ હૈ.

જવાબ-૧૦ : માલ કા ક્યામત કો હિસાબ દેના પડેગા ઇલ્મ કા નહીં.

● જિસ શખ્સકી રાત ઓર દિન બિલા કિસી મોમિન કે ઇઝા દેને સે ખત્મ હુઈ ગોયા ઉસને વો રાત નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) કે હુઝુરમેં બસરકી (અબુલહસન ખરકાની).

● ઝબાન નરમતરીન ઉઝવ બગૈર હડી કે હૈ. અગર આપકી ગુફ્તાર (બોલનાં) ભી નરમ હો તો ઝબાન હૈ વરનાં ઝીયાં (નુકશાન) હૈ.

● ઇસ્લાહ બચ્ચોંકી મકતબમેં હૈ ઓર ઓરત કી ઘર મેં, નેક ઓરત ઉમુરે દુન્યાસે નહીં બલ્કે અસબાબે આખેરત સે હૈ. તન્ગદસ્ત ફરજદાર કો મહેલત દેના રહમતે ઇલાહી કો જોશમેં લાતા હૈ.

ચાર આદતે બચ્ચો કી અગર બડોમેં હો તો વો અબદાલ
કા દરજા હાંસિલ કરલે :

(૧) અગર ઉંનકો કિસી સે તકલીફ પહોંચતી હે તો શિકાયત નહીં કરતે. (૨) વો અપને ખાને-પીનેકી ફિકર નહીં કરતે. (૩) જો ચીજ ઉંનહે મિલતી હે ઉસે કલકે લિએ બચા કે નહીં રખતે. (૪) જબ વો આપસ મેં લડતે હેં તો વો કીના નહીં રખતે.

● દોસ્ત ઉસકો સમજ જો તન્હાઈ મેં તેરે એબ તુજ કો બતાએ ઓર તુજકો નસીહત કરે ઓર તેરે પીછે લોગોં મેં તેરી તારીફ કરે ઓર મુસીબત કે વકત તેરી હમરાહી કરે.

● જબ કિસી શખ્સ કો દૂસરોં કે એબ જુઈ કરતે હુએ પાઓ ઉસે અપને દોસ્તો કે ઝુમરે સે ખારીજ કરદો.

● ઈમાન કા દુશ્મન જૂઠ હે, ઈઝ્ઝત કા દુશ્મન સપાલ, અક્લ કા દુશ્મન ગુસ્સા ઓર દોલત કી દુશ્મન બદદયાનતી હે.

● બહેતરીન કોલ ઝિકર હે બહેતરીન ફેઅલ ઈબાદત હે ઓર બહેતરીન ખસલત નરમી હે. ઝિંદગીમેં ત્રીન ચીઝેં નેહાયત સખ્ત હેં : (૧) ખોફે મરગ (૨) શીદતે મરઝ (૩) ઝિલ્લતે કરઝ.

● બિમારીયોં મેં સબસે બૂરી દિલ કી બિમારી હે ઓર દિલ કી બિમારીયોં મેં સબસે બૂરી દિલ આઝારી હે.

● અમન ચાહતે હો તો કાન-આંખ ઈસ્તેમાલ કરો. લેકિન જબાન બંધ રખો.

● કાબીલે તારીફ વો હે જિસને ઓલાદ કો રૂપિયા કમાને ઓર બચાને કી તાલીમ દી.

● દુનિયા મેં સબસે મુશ્કિલ કામ અપની ઈસ્લાહ હે ઓર સબસે આસાન દૂસરોં કી ગુફ્તાચીની હે.

● ખામોશી ગુફ્તગુ કા સબસે બડા ફન હે.

- ઓરત આદમી સે બનાઈ ગઈ ઓર આદમી મિટી સે.
- નેક ચલની ઇન્સાન કે લિએ ઉમદા મિલકીયત હૈ, જિસ શખ્સ કે પાસ ચે ઉમદા ઝાયદાદ હો ઉસકા સબ આદમી અદબ કરતે હૈ ઓર ઉસસે રાજી રહતે હૈ.
- ઓરત કા બનાવ શિંગાર ઉસકે દિલ કી હાલાત કા આઈના હૈ.
- કમીને ઓર બૂરે કામ કરને સે જો ડરે વો સબસે બહાદૂર હૈ.
- અકલમન્દ ઓર બેવકુફ દોનો મેં કુછ કુછ ઐબ જરૂર હોતા હૈ, ફરક સિર્ફ ઇતના હૈ કે અકલમન્દ અપને ઐબ કો ખુદ દેખતા હૈ ઓર દુન્યા નહીં દેખતી ઓર બેવકુફ અપને ઐબ કો ખુદ નહીં દેખતા ઓર દુન્યા દેખતી હૈ.
- કામચાબી આપકા દરવાજા સિર્ફ એકબાર ખટખટાતી હૈ મગર આફત ઓર મસાએબ કિસી વકત ભી આ સકતે હૈ.
- કયા તુમ્હે બડા બનને કી ખ્વાહિશ હૈ ? તો પહેલે તુમ છોટા બનને કી કોશિષ કરો.
- ઇન્સાન કો ચાહિએ કી અપને હમદર્દી કે હલકે કો તંગ ન રખે. ગૈરેસે ભી બેસબબ નફરત ઓર તઅસ્સુબ ન રખે.
- જિસ શખ્સ કો કર્ઝ લેને ઓર ખુશામદ કરને કી જરૂરત નહીં વો બડા માલદાર હૈ.
- જો આદમી અપની બુરાઈયાં ફખરસે બયાન કરતા હૈ ઉસસે બચો.
- પાઓંકી લગઝિશ કે બાદ સંભલા જા સકતા હૈ લેકિન ઝબાન કી લગઝિશ કે બાદ સંભલના મુમકીન નહીં હૈ.
- અગર આપકે નસીબ સોએ હુએ હૈ તો કુછ મુઝાએકા નહીં મગર તુમ જાગતે રહો.

તારીખી સબક આમેઝ વાકેઆત

ઇન્સાન કી સબસે બડી તલબ કયા હૈ ? એ કે ઉસકો ખુશીયોંસે ભરી હુઇ એક ઝિંદગી હાંસિલ હો. યહી હર ઝમાનેમે આદમી કા સબસે બડા ખ્યાલ વ ખ્યાલ રહા હૈ ઓર હર આદમી ઇસી તમન્ના કો લેકર જતા હૈ. મગર હર આદમી ઇસ તમન્ના કો હાંસિલ કીએ બગેર મર જાતા હૈ.

ઇસ હકીકત કો સમજને કે લિએ સારે ફિલોસોફર ઓર દાનીશવર ઇસ કોશિષ કે ગીર્દ ગુમ રહે હૈ. મગર ઇન્સાન ઇસ હકીકત કો ન તજુરબે કે તોર પર ન અમલી તોર પર ન ફિકરી તોર પર ઇસ મંઝિલ તક પહોંચનેમે કામયાબ હુઆ. નાકામી કી વજહ એ હૈ કે હર આદમી અપને ખ્યાલ કી તાબીર ઇસી દુનિયામે સાબિત કી કે એ મોજુદા દુનિયા ઇસ આરઝુ કી તકમીલ કે લિએ નાકાફી હૈ. મોજુદા દુનિયા મહદૂદ હૈ. ઇસ દુનિયામે ઇન્સાની આઝાદી કા ગલત ઇસ્તેમાલ ઇન્તેહાઇ તોર પર માનેઅ હૈ કે મોજુદા દુનિયા ઇન્સાનોં કી ખ્યાલોં કી તાબીર બન સકે. બહોત હૈ મગર મોત આ જાતી હૈ. હમ મશીની તરક્કીયા વજૂદમે લાતે હૈ મગર સનઅતી મસાઇલ પેદા હોકર સારી તરક્કી કો બેમાઅની બના દેતે હૈ. હમ બેપનાહ કુરબાનીયાં કરકે એક સીયાસી નિઝામ કો વુજૂદમે લાતે હૈ મગર ઇકતેદા કી કુરસીયોં પર બેઠનેવાલોં કા બિગાડ ઉસકો અમલન બેનતીજ બના દેતે હૈ. હમ અપની પસંદ કે મુતાબિક એક ઝિંદગી બનાનેકી કોશિષ કરતે હૈ મગર દૂસરે ઇન્સાનો કા બુઝ, હસદ, ઘમંડ, ઝુલમ ઓર ઇન્તેકામ ઝાહિર હોકર હર તરફસે ઉલજા દેતે હૈ. હમ અપને આશીયાનેકો અપની આંખોસે દેખતે હુએ ઇસ દુનિયાસે ચલે જાતે હૈ.

એ મુસલસલ તજુરબાત સાબિત કરતે હૈ કે હમારી ખ્યાલોં કી દુનિયા મોજુદા ઝમાની હાલાતમે નહીં બન સકતી. ઇસકે લિએ દૂસરી દુનિયા ઓર દૂસરે હાલાત દરકાર હૈ. આદમી કી તમન્નાએ એ ખુદ એક ઇન્સાની તલબ હૈ મગર ઇસ તલબ કી તકમીલ કી જગહ મોત કે બાદ આને વાલી અગલી દુનિયા હૈ ન કે મોત સે પહેલે કી મોજુદા દુનિયા. ઇસી કા નામ આખેરત હૈ.

ચે જદો જેહદ મહેનતો-મશાક્કત કરને કી જગહ છે ઓર અગલી દુનિયા ઉસ્કા અંજામ પાનેકી જગહ છે. વહાં આદમી અપને ઉસ મંઝિલ કો પા લેતા છે જો ઇસ દુનિયામેં માયુસી, નાઉમ્મીદીસે આદમી હાર જાતા છે. વહાં વો સુકુન ઓર ઇત્મીનાન કી મંઝિલ કો પા લેતા છે ઓર દાએમી સુકુન કા દરવાઝા વહીં ઉસકો મિલ જાતા છે. અગર યહાં અલ્લાહ તઆલા કી રઝામંદી ઓર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ કે બતાએ હુએ તરીકે પર ખિંદગી ગુઝારે ઓર જદો જેહદ કરે. હુઝૂરે અકરમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ને ફરમાયા, 'અદ્દુન્યા મઝરઉલ આખેરા' - દુનિયા આખેરત કી ખેતી છે યહાં બોના છે વહાં ઉસ્કા ફલ કાટના છે.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઇબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હો કહતે હેં કે એક મરતબા એક બાદશાહ મહલ સે નિકલ કર સલ્તનત કી દેખ બાલ કે લિએ નિકલા લેકીન વો રેઆયા સે ખતરા મહસુસ કર રહા થા. યુનાંચે વો એક એસે આદમી કે પાસ મુકીમ હુઆ જિસકે પાસ એક ગાય થી. જબ ગાય શામ કો જંગલ સે વાપિસ આઈ તો ઉસ આદમી ને ગાય સે ઇતના દૂધ નિકાલા જીતના તીસ ગાયો મેં હોતા છે. બાદશાહ ઇતના દૂધ દેનેવાલી ગાય કો દેખ કર હેરાન રહ ગયા. ઉસને સોચા કે એસી ગાય તો ઇસ સે લે લેની ચાહિએ. જબ દૂસરા દિન હુવા તો ગાય ચરને કો જંગલ મે ચલી ગઈ ફિર જબ શામ કો વાપિસ આઈ તો ઉસને દૂધ નિકાલા તો પહેલે કે મુકાબિલ આઘા દૂધ નિકલા ચે દેખકર બાદશાહ ને ગાય વાલે કો બુલાકર પૂછા કે આજ ગાય મેં દૂધ કયોં કમ હો ગયા ? કયા આજ વો ઇસી ચરાગાહ મેં ગઈ થી ચા કહીં ઓર ? તો ગાય વાલેને જવાબ દીયા કે ઉસી ચરાગાહ મેં ગઈ થી જિસ મેં કલ ગઈ થી. તો કયા વજહ છે કે આજ દૂધ આઘા નિકલા ? ઉસને કહા કે શાયદ કલકા દૂધ દેખકર બાદશાહ ને અપની રેઆયા સે ગલત સુલુક કા ઇરાદા કર લિયા હોગા. યુનાંચે ઇસી વજહ સે દૂધ આજ કમ નિકલા. કયોં કે જબ બાદશાહ ઝાલિમ હોઠે રેઆયા પર ઝુલ્મ કર રહા હો તો બરકત

ખત્મ હો જતી છે. ચે વાકેઆ દેખકર બાદશાહ ને ઉસ ગાય વાલે સે અહેદ કિયા અબ તો વો રેઆયા પર ઝુલ્મ નહીં કરેગા.

સુના હે દૂસરે દિન ગાય ચરને ગઈ શામ કો જબ વાપિસ આઈ તો ઉતના દૂધ દીયા જીતના પહેલે દિન દીયા થા. ચે દેખકર બાદશાહ કો બહોત ઇબરત હુઈ ઓર અબ ઇન્સાફ કરને કા અઝમ કર લિયા ઓર કહા કે વાકઈ જબ બાદશાહ ઝુલ્મ કર રહા હો ચા રૈયત ઝાલિમ હો તો બરકત ખત્મ હો જતી છે. અબ મેં ઇન્સાફ સે બરતાવ કરુંગા (રવાહો હાફીઝ બહકી ફી શોઅબ).

અલ્લામા ઇબ્ને ઝોજી રહમતુલ્લાહ અલયહે કહતે હૈં કે કિસરા કા એક બાદશાહ શિકાર કે લિએ નિકલા થોડી દેર કે બાદ અપને સાથીયોં સે બીછડ ગયા. ગટા ટોપ બાદલોંસે આસમાન ઢક ગયા ઓર જબરદસ્ત બારિશ શરૂ હો ગઈ જિસકી વજહ સે વો અપને ફોઝીયોં સે અલાયદા હો કર એક એસે રાસ્તે પર ચલ પડા જિસકા બાદશાહ કો ભી ઇલ્મ નહીં થા કે વો કહાં જા રહા હે. થોડી દેર કે બાદ વો એક બુડીયા કી ઝોંપડી કે પાસ જા પહોંચા. બાદશાહ ઉસકે પાસ રૂક ગયા. બુડીયા ને ઉસકા ઘોડા અંદર બાંધ દીયા ઓર બાદશાહ બેઠા. બુડીયા કી લડકી ગાય કો દોહને લગી. કિસરા ને દેખા કે ગાયને કાફી મિકદાર મેં દૂધ દીયા હે તો બાદશાહ ને સોચા કે જબ ઇતના સારા દૂધ દેતી હે તો અબ ગાય પર ભી ટેક્સ લગાના ચાહીએ. કયોં કે ગાય ને બહોત દૂધ દીયા હે. જબ દૂસરે વકત મેં વો લડકી દૂધ દોહને લગી તો કયા દેખતી હે કે ગાય કે થનો મેં એક કતરા ભી દૂધ નહીં. ચુનાંચે લડકી ને જોર સે આવાઝ દેકર અપની મા કો પુકાર કર કહા કે, અય મેરી મા, બાદશાહ અંપની રેઆયા કે સાથ ગલત સુલુક કરને કા ઇરાદા કર ચુકા હે. મા ને કહા કે ઇસકા તુજે ઇલ્મ કેસે હુઆ ? ઉસને જવબા દીયા કે આજ ગાય ને એક કતરા ભી દૂધ નહીં દીયા. તો મા ને કહા કે ખામોશ રહે રાત કા મુઆમલા હે. અબ કિસરાને દિલ મેં ઇરાદા બદલ દીયા ઓર ઉનસે અરઘા સુલુક કા ઇરાદા કર લિયા. જબ દૂસરા વકત આયા તો મા ને કહા બેટી દૂધ નિકાલો.

તો લડકી ને દૂધ દોના શરૂ કીયા તો થન ઉસકે દૂધ સે ભર ગએ
 ઓર ઉતના હી દૂધ દીયા તો લડકી ને કહા અય મા ખુદાકી
 કસમ વાકઈ બાદશાહ ને બૂરા ઇરાદા કીયા થા ઉસસે બાઝ
 આગયા હૈ. જબ દોપહર હો ગઈ તો બાદશાહ કે સાથી બાદશાહ
 કો તલાશ કરતે યહાં આ ગએ. બાદશાહ સવાર હો ગયા. ઓર
 ફોઝીયોં કો હુકમ દીયા કે બુડીયા ઓર લડકી કો ભી સાથમેં લે
 આના. યુનાંચે વો લે ગએ તો કિસરાને બહોત સારા ઇન્આમ
 ઇકરામ સે નવાઝા. ફિર પૂછા કે તુમને કેસે જાન લીયા થા કે
 બાદશાહને બદસુલુકી કા ઇરાદા કીયા હૈ ? અબ બુડીયાને કહા
 કે, હમ ઇસ મકાન મેં મુદતો સે રહ રહે હૈં જબ હમ સે કોઈ અદલ
 ઇન્સાફ કરતા હૈ તો હમારી ઝમીન સર સબઝ હો જાતી હૈ ઓર
 હમારી ઝિંદગી મેં તાજગી આ જાતી હૈ (મવાએઝો મુલુકો સલાતીન).

ઇબ્ને ખલકાન અપની તારીખ મેં લિખતે હૈં કે એક
 મરતબા એક વાઅઝ જલાલદ્દોલા મુલક શાહ સલજુકી કે દરબાર
 મેં આયા ઉસને વાઅઝ કે દોરાન ચે વાકેઆ ભી બતાયા કે એક
 મરતબા શાહ કિસરા અપને લશકર સે બીછડ કર એક બાગ કે
 દરવાજે પર પહુંચા. અંદર જાકર પીને કે લિએ પાની માંગા.
 યુનાંચે એક બચ્ચી બરતનમેં ગન્ને કા ઠંડા શરબત લેકે આઈ.
 બાદશાહ ને પીયા તો બહોત લઝીઝ માલૂમ હુઆ. બાદશાહ ને
 કહા કે ચે શરબત કેસે બનાતે હો ? બચ્ચીને કહા હમઅપને હાથો
 સે ગન્ને કો નીચોડ કર ગન્ને સે શરબત નિકાલતે હૈં. બાદશાહ
 ને કહા જાઓ એક ગ્લાસ ઓર પીલાઓ. બચ્ચી બાદશાહ કો
 જાનતી ન થી જબ બચ્ચી ચલી ગઈ તો બાદશાહને સોચા ઇસ
 મકાનકો મેં લે લુંગા ઇસકે બદલેમેં દૂસરી જગા દે દુંગા. ઇસકે
 બાદ વો બચ્ચી અંદરસે રોતે હુએ બાહર આઈ ઓર ઉસને કહા કે
 હમારે બાદશાહ કી નિયત ખરાબ હો ગઈ. બાદશાહને કહા કે તુમકો
 ઇસ બાત કા કેસે ઇલ્મ હુવા કે બાદશાહ કે દિલ મેં કુતુર આ ગયા હૈ
 ? ઉસને જવાબ દીયા હમારા ચે મામુલ થા કે ગન્ને કા રસ જીતના
 આહતે ચે ઇતના બગેર મુશક્કત કે નિકાલ લેતે ચે, ઇસબાર ગઈ તો

બહોત કોશિષ કે બાદલી ન નિકલા. યે મામલા દેખકર બાદશાહ ને અપના ઇરાદા બદલ દીયા ઓર કહા કે અચ્છા જાઓ અબ વાપિસ રસ નિકાલો. ઇસ દોરાન બાદશાહને અપના ઇરાદા બદલ દીયા થા ઓર દિલ મેં તય કર લીયા કે અબ કિસીપર ઝુલ્મ નહીં કરેગા. અબ લડકી મુસ્કુરાતી હુઈ બાહર આઈ. ઇબ્ને ખલ્કાન લિખતે હૈં જલાલદ્દોલા તમામ બાદશાહો મેં નેક તબીઅત કે માલિક યે યહાં તક કે મલિક આદિલ કે લકબ સે મશહુર હુએ.

ઉંહોને રેઆયા પર તમામ ટેક્સ માફ કર દીએ યે ઓર હિફાઝતી પોલિસ પૂરી મમલેકત મેં ફેલા દીથી જુસકે વજહ સે સારે શહરો મેં અમનો અમાન ઓર સુકુન ફેલ ગયા થા. ફિર તો વો ઇતની ઝબરજસ્ત સલ્તનત કે માલિક બન ગએ કે ઉંનકે જૈસા ઇસ્લામી બાદશાહ કોઈ નહીં ગુઝરા. ઉંનકી વફાત બગદાદ મેં હિ.૪૮૫ મેં હુઈ.

હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલઅઝીઝ રહમતુલ્લાહ અલયહે કે દોરે ખિલાફત મેં બારિશ ન હોને કે સબબ સખ્ત મહંગાઈ હો ગઈ. લોગ પરેશાન હો ગએ ઇસ દોરાન અરબકા એક વફદ (ડિપ્યુટેશન) આપ કી ખિદમત મેં આયા ઉંનમેંસે એક આદમી કો આપસે બાતચિત કરને કે લિએ મુક્કરર કીયા ગયા. વો આદમી આપકે સાથ બાત કરને કે લિએ આપકે સામને આયા ઓર કહા કે અય અમીરૂલ મોઅમેનીન હમ લોગ આપકી ખિદમત મેં એક સખ્ત જરૂરત કી વજહ સે અરબ ઇલાકો સે હાજર હુએ હૈં. બૈતુલમાલ (શાહી ખઝાના) કે બારે મેં કુછ સવાલાત કરના ચાહતે હૈં. અબ ઉસને કહા બૈતુલમાલ કી રકમ યા તો ખુદાવન્દ કુદ્દુસ કી હૈ યા ઉસકે બંદો કે લિએ યા વો આપકી રકમ હૈ. અગર ખુદા વંદે કુદ્દુસકી હૈ તો વો ઇસસે મુસતગની હૈ. (યાની ઉસે કોઈ ઝરૂરત નહીં વો બેપરવા હૈ ઓર અગર અલ્લાહ કે બંદો કી હૈ તો આપ ઉંનકો ઇનાયત ફરમા દે ઓર અગર ઉંનકી નહીં આપ કી ઝાતી મિલ્કીયત હૈ તો આપ હમારે ઉપર સદકા કરે. અલ્લાહ તઆલા સદકા કરનેવાલોં કો બહોત બડા સિલા (બદલા) અતા કરતા હૈ.

ये सुनकर अमीरुल मोअमेनीन की आंखें आंसुओं से भर गईं. आपने इरमाया वो ही होगा जो आप लोग चाहते हैं. वे ये कहेकर आपने उनकी जरूरतों को पूरा कर दिया. जब उनकी जरूरतें पूरी हो गईं तो वो लोग दरबार से इज्जत होने लगे. अब अमीरुल मोअमेनीन ने इरमाया, अथ शम्स इस तरह तुमने लोगों की जरूरतों को मेरे तरह पहोँचाया इसी तरह अब मेरी हाजत भी रखने जुलजलाल तक पहुँचे और मेरे लिये इकरो इकरो के रख होने की दुआ करते. ये सुनकर उसने आपके लिये दुआ की के अथ जुदाया तुं उमर बिन अब्दुल अजीज के साथ मजसूस बंटो जैसा मामेला इरमा. उस अब्दुआ मतम न हुँ थी के आसमान से सप्त बारिश शुरू हो गई. उस बारिश में से एक कागज का टुकड़ा निकला जिसमें लिखा हुआ था ये मत उमर बिन अब्दुलअजीज के लिये. जबरदस्त कुपतवाले रबकी तरहसे दोऊन की आग से बरात का परवाना है ये थे अदलो ईन्साइ वाले हुकमरां और उनके अदलो ईन्साइ की बरकत.

एक मरतबा आपने अपने जादूम को जिसने आपको जहर पीला दिया था आपने पूछाके तेरी हलाकत हो तुने मुझे जहर क्युं पीलाया? किसने तुम को मजबूर किया? तो उसने जवाब दिया के मुझे इसके अपजमें एक हजार दीनार दीये गये थे. आपने इरमाया वो दीनार कहाँ है? मेरे पास ले आओ. तो आप की जिदमत में ले आया. आपने उसे बैतुल माल में जमा कराने का हुकम दिया और उस गुलाम को आपने कहा तुं ऐसी जगह चला जा जहाँ तेरा कहीं सुराग न मिल सके. उसी जहर के सबब आपका पिसाल हुआ. आपने अपने कालिल को माइ करके छोड़ दिया और उसको जो जहर पीलाने की मजदुरी आपने तमाम रेआया के माल बैतुलमाल में जमा कराया. ये है अदलो ईन्साइ. अल्लाह और उसके रसूल की मुकद्दस तालीम पर अमल करनेवालोंकी जिन्दगी का बहेतर अमल. आपकी जिन्दगी के आखरी दौर का और वाक़ेआ पढ़ीये.

મુસૈલમા બિન અબ્દુલમલિક કહેતે હૈં, મેં હઝરત ઉમર
 બિન અબ્દુલઅઝીઝ રહમતુલ્લાહ અલયહે કી એયાદત કે લિએ
 ઉનકે મરઝલ મોતમેં હાજર હુઆ. મેને દેખા આપ એક મેલા
 કુરતા પહેને હુએ હૈં યુનાંચે મેંને ઉનકી બીવીસે કહા અમીરૂલ
 મોઅમેનીન કા કુરતા બદલ દો વો બહોત મેલા હો ગયા હૈ.
 આપકી બીવી ને કહા હાં બદલ દુંગી. દૂસરે દિન ફિર, મેં આયા
 દેખા તો વો હી કુરતા આપકે બદન પર હૈ જો મેલા થા તો મેને
 ઉનકી બીવી સે કહા ક્યા મેંને તુમકો અમીરૂલ મોઅમેનીન કા
 કુરતા બદલને કો નહીં કહા થા? લોગ એયાદત કે લિએ આતે
 રહતે હૈં. તો આપકી બીવી ને જવાબ દીયા કે ખુદાકી કસમ
 અમીરૂલ મોઅમેનીન કે પાસ ઇસ કુરતે કે ઇલાવા દૂસરા નહીં હૈ.
 ચે હૈ ઇસ્લામ કે અલમબરદાર બાદશાહ. જિનકા અદલ વ ઇન્સાફ
 ક્યામત તક આસમાને દુન્યા મેં દરખશાં સિતારોં કી તરહ ચમકતે
 રહેંગે. આપકી વફાત ૨૦ રજબ હિ. ૧૦૧ મેં હુઇ.

એક ઔર વાકેઆ પેશે ખિદમત હૈ. હઝરતે ફાફકે આઝમ
 ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હો કે દૌરે હુકુમત કે બેસુમાર બહેતરીન
 વાકેઆત મેં સે આપકે અદલ ઇન્સાફ કા લિખ રહા હું, આપ
 એક દફા શામ સે મદીના આ રહે થે. તો આપ લોગો સે અલગ
 થલગ હોકર ચલતે રહે તાકે રેઆયા કા હાલ માલૂમ હો શકે કે
 ઉનકો કોઇ તકલીફ તો નહીં. અચાનક આપ એક ઝોંપડી કે
 પાસસે ગુઝરે. જુસમેં એક અકેલી બુડીયા ઝિંદગી બસર કર રહી
 થી, આપકો દેખતે હી ઉસ બુડીયા ને કહા કે અય શખ્સ ઉમર
 ફાફક ઇસ વકત કહાં હૈ ? અલ્લાહ તઆલા ઉનકો મેરી તરફ સે
 કોઇ સિલા ન દે. વો બુડીયા ઇસ લિએ કહે રહી થી કે ઉસકો
 ફાફકે આઝમ જબસે આમીરૂલ મોઅમેનીન બને થે ઇસ બુડીયા
 કો હદીયા-તોહફા નહીં મીલા થા ઇસ લિચે વો ગુસ્સે મેં થી.

હઝરત ફાફકે આઝમ ને બુડીયા સે કહાં કે ઉમર કો
 તુમ્હારા હાલ માલૂમ નહીં હૈ કે તુમ ઇસ ઝોંપડી મેં અકેલી રહેલી
 હો, બુડીયા ને જવાબ દીયા, કહા કે વાહ સુબહાનઅલ્લાહ કિસી

કો અમીરુલ મોઅમેનીન બનાયા હય ઓર ઉસકો ઉસકી રેઆયા મશરુક -મગરિબ મેં કહાં ઓર ઉનકા કયા હાલ હૈ ચે ભી માલુમ ન હો ? ચે સુનતે હી આપ જારો કતાર રોને લગે ઓર કહા કે અય ઉમર અફસોસ હૈ કે તુજે ઇતની ભી બેદારી નહીં કે એક બુડીયા કા તું ખ્યાલ રખ શકે ! તું બહોત નાદાન હૈ ઓર હર આદમી તુજસે જયાદા અકલમન્દ હૈ. બાદ મેં આપને બુડીયા સે કહા કે અય અલ્લાહ કી બંદી, જો આજતક ઉમર તુજસે ગાફિલ રહા ચે કિતને મેં ફરોખ કરતી હૈ કીતના પૈસા લેગી ? જો તેરી તંગી ઓર મજબુરી હૈ. ઉસકે ઇવઝ બુડીયા પહેચાન ન રહી થી ઓર બેતહાશા જો ભી જી મેં આતા થા કહેતી જાતી થી, ફીર આપને પચ્ચીસ દીનાર મેં સોદા કીયા. ચે બાત ચલ રહી થી કે ઇતને મેં હઝરત મોલા અલી ઓર અબ્દુલ્લાહ ઇબ્ને મસઉદ આ પહોંચે ઓર સલામ ક્રિયા અસ્સલામો અલૈક ચા અમીરુલ મોઅમેનીન, ચે સુનતે હી બુડીયા કે હોશ ઉડ ગયે.

મારે નદામત કે મૈંને ઇતના સખ્ત કલામ અમીરુલ મોઅમેનીન કે રૂબરૂ કહે દીયા. આપને કહા કે અય બુડીયા કોઈ બાત નહીં, તુમહારા હક થા જો તુમને કહા, ફીર આપને કાગઝ મોજુદ ન થા તો અપને કુરતે કે એક તરફ ચે તહરીર ફરમાયા, ઉમર જબસે વાલી બનાયા ગયા ઉસ દિન સે આજ તક ઇસ બુડીયા કો ન મીલ શકા. આજ પચ્ચીસ દીનાર મેં ઇસે રાઝી કર લિયા હૈ. અબ કયામત મેં ઉમર ઇસકે ઇતાબ સે બરી હૈ. ચે લિખકર અપને ફરઝંદ કો બુલાયા ઓર ચે કુરતે કા ટુકડા જીસ પર લિખા થા અલગ કર કે આપને ફરઝંદ કે હવાલે ક્રિયા ઓર વસીયત કી કે મૈં જબ મર જાઉં તો મેરે કફન મેં ઇસ ટુકડે કો રખ દીયા જાયે, બસ ઇસી હાલત મેં અપને રખ સે મીલના ચાહતા હું. ચે હૈં જાનશીને રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો અલયેહે વસલ્લમ કે હુકમરાની કા દોર જિસમેં કિતના અદલ વ ઇન્સાફ તારીખ એસી મીસાલે પેશ કરને સે કાસિર હૈ.

મુલ્કે સંજર કે બાદશાહ કા એક ગાંવ સે ગુઝરના હુવા

રાસ્તે મેં એક દુરવેશ ખડા થા. ઉસને બાદશાહ કો સલામ કીયા.
 બાદશાહ ને સલામ કે જવાબ મેં ખાલી સર હિલા દિયા જવાબ ન
 દિયા. ઉસ ફકીર ને કહા અય બાદશાહ સલામ કરના સુન્નત
 ઓર જવાબ દેના વાજીબ હે. મેં તો સુન્નત બજા લાયા તુમને
 ફરજ કો તરક કર દીયા કયા વજહ હે ? બાદશાહ ને જવાબ દેતે
 હુએ કહા કે અય દુરવેશ મેં શુકર ગુઝારી મેં મશગુલ થા ઇસ
 વજહ સે તુમ્હારે સલામ કા જવાબ ન દે શકા. ફકીર ને કહા આપ
 કિસકા શુક અદા કર રહે થે ? બાદશાહ ને કહા રબ્બે ઝુલ જલાલ
 કા, ફકીર ને કહા કે કિસ તરહ ? બાદશાહ ને કહા કે અલ્હમ્દો
 લિલ્લાહ સે. કયોં કે ખુદાકી તમામ નેઅમતો કા શુક ઇસી કલમે
 મેં હે. અબ ફકીરને કહા કે અય બાદશાહ, આપ શુક કા સહી
 તરીકા નહીં જાનતે. યે શુક નહીં બુલબુલ કી તરહ યે કલમે કો
 ઝબાન સે ચહ ચહાતે રહો. બાદશાહ ને કહા દૂસરા સહી તરીકા
 કયા હે ? આપ બતાઈએ. દુરવેશ ને કહા સલ્તનત કા શુક યે
 તમામ આપ કી રેઆયા કે સાથ અદલ ઓર ઇન્સાફ કરે, ઉનકે
 સાથ અહેસાન કરના, ઉનકે માલ અસબાબ મેં તમઅ ન કરના,
 ફરમા બરદારી કા શુક યે હે ફરમાબદારો કી ખિદમત કો
 પહેચાનના, બુલંદ મરતબા કા શુક યે હે કે આજેઝ વ નાચાર
 મહોતાજો પર રહેમ કરના ઓર સેહત તંદુરસ્તી કા શુક, બિમારો
 કી સેહતયાબી કા ઇન્તેઝામ કરનાં. યાની શિક્ષાખાને જિસમેં વો
 બિમારો કા ઇલાજ હો તાકે બગેર તકલીફ કે ઉનકા ઇલાજ હો
 શકે, અપને રેઆયા કે આરામ અપને આરામ પર મુકદ્દમ રખના
 યે હે શુક કા સહી તરીકા. બાદશાહ ને ઇસ દુરવેશ કી ઇન
 નસીહતો કો સોને કે પાની સે લિખવાયા ઓર ઉસ દિન સે
 અદલો ઇન્સાફ સે બરતને કો અપના મામૂલ બના લિયા.

નૌશેરવા અરબ કા આદિલ બાદશાહ ગુઝરા. અવ્વલ વો
 બહોત ઐશ ઇશરત મેં મશગુલ થા, અપની રૈયત કી કોઈ પરવાહ
 ન કરતા. બાદશાહ કે પડોશ મેં એક અમીર આદમી રહેતા થા જો
 સખી મહેમાન નવાઝ ઓર ગરીબ પરવર જવાંમદ થા. એક દિન

બાદશાહ સોદાગરો કે બેસ મેં ઉસ અમીર કે પાસ ગયા. વો અમીર અપની આદત કે મુતાબિક બહોત ખાતર મુદારાત કી ઓર ઇઝ્ઝત કે સાથ ઘર પર લાયા. બાદશાહને ઉસકે બગીચે મેં નેહાયત હી પકે હુએ બહેતરીન અંગુર દેખે. બાતચિત કે દોરાન બાદશાહ ને અમીર કો કહા મેં સોદાગર હું અગર આપકો કોઈ ચીઝ પસંદ હો તો મેં વો ચીઝ આપકો હદીયા મેં ભેજું. અમીર ને કહા કે મુમકિન હો તો અંગુર ભેજે. બાદશાહ ને કહા અંગુર તો તુમ્હારે બગીચે મેં બહેતરીન પકે હુએ મોજુદ હૈ. અમીર ને કહા કે હમારા બાદશાહ ઝાલિમ ઓર રૈયત સે બેપરવાહ હૈ. હમારી ખેતી પર જો બાદશાહ કા ખેરાજ(ટેક્સ) હૈ વો વસુલ કરનેવાલા મુકર્ર નહીં ક્રિયા જો બાદશાહ મહેસુલ વસુલ કરે. અંગુર પક ગયે હૈં સબ લોગ ખા રહે હૈં લેકિન મેં ઇસ વજહ સે નહીં ખાતા કે બાદશાહ જબ તક અપના દશવાં હિસ્સા વસૂલ ન કર લે વહાં તક અમાનત મેં ખ્યાનત હૈ. ચે સુનકર બાદશાહ રોને લગા ઓર કહા કે અય અમીર વો ઝાલિમ ગાફિલ મેં હી હું. તેરી ઇસ ઇમાનદારી ઓર દયાનતદારી ને મુજે ગફલત સે બેદાર કર દીયા, બસ ઉસી દિન સે નોશોરવા તમામ ઐશ આરામ ઓર લાપરવાહી કો છોડકર અદલ ઓર ઇન્સાફ સે બરતના શરૂ કર દીયા. અબ અપની રૈયત કી નિગેહબાની ઓર ઉન પર ઇન્સાફ ઓર રહેમોકરમ સે બરતને કો અપની મામૂલે ઝિન્દગી બના લી.

એક બાદશાહને અપના એલચી દૂસરે બાદશાહ કે પાસ ભેજા ઉસ બાદશાહ કી સલ્તનત મેં અમનો અમાન ઓર ખુશહાલી થી. તમામ રૈયત બાદશાહ સે બહોત મહોબ્બત કરતી થી તાકે એલચી માલુમ કરે કે મુલ્ક મેં અમનો -અમાન, સલામતી, ખુશહાલી જો હૈ ઇસકા કયા સબબ હૈ ? વો માલૂમ કરને કે લિયે એલચી ઉસ બાદશાહ કે પાસ પહોંચા ઓર બતાયા કે વો ઇસ ગરજ સે આપકે પાસ આયા હૈ, જબ બાદશાહ કે પાસ ખાતે હો રહી થી કે ઇતને મેં જો ચિરાગ જલ રહા થા ઉસમેં તેલ ખતમ હો ગયા તો બાદશાહ ઉઠા ઓર અપને હાથ સે ચિરાગ મેં તેલ

ડાલને લગા તો એલચી ને કહા હુઝુર આપકા ગુલામ હૈ ઉસકો ક્યું નહીં હુકમ કરતે કે ચિરાગ મેં તેલ ડાલ દે. બાદશાહ ને કહા કે ઉસકી અભી આંખ લગ ગઈ હૈ ઓર ઉસકી કચ્ચી નીંદ હૈ ઇસ લિયે જગાના મુનાસિબ નહીં હૈ. ફિર કહા મેરી સલ્તનત કી તરકકી અમન સલામતી કા જો રાઝ હૈ વો અપની રેઆયા કી ઇસ તરહ દિલ જુઈ ઓર ઉનસે અદલ ઇન્સાફ ઓર અહેસાન કરને મેં ધૂપા હુવા હૈ. અબ આપકા બાદશાહ ભી ઇસી તરહ દિલ જુઈ ઓર રેઆયા કે સાથ મહબ્બતો અહેસાન સે બરતે તો ખુદ બ ખુદ આપકી સલ્તનત કી તરકકી ઓર અમનો- અમાન, સલામતી હાંસિલ હોગી.

ખલીફા હકમ બિન ખલીફા અબ્દુર્રહમાન સાલિસ કો અપના મહેલ બનાના થા. અબ જો ઝમીન પસંદ કી ગઈ ઉસ ઝમીન મેં એક ગરીબ ઓર બેવા ઓરત કા ઝોંપડા આતા થા તો બાદશાહ ને ઉસ ઓરત કો હુકમ દિયા કે ઝોંપડા ખાલી કરો ઇસકે ઇવઝ મેં તુમ દૂસરી જગા મકાન બના દું ચા ફિર ઇસકી કિંમત લે લો. મગર ઉસ બુડીયા ને ઇન્કાર કિયા કે યે ઝોંપડા મેરે આબા વ અજદાદ કા હૈ, ઇસે મેં બેચના નહીં ચાહતી, ન મુન્તકિલ કરના ચાહતી હું, અબ ખલીફા ને જબરદસ્તી સે ઝોંપડા લે લિયા ઓર ગિરાકર મહેલ બનાયા, ઇસ બેવા ને કાઝી કે દરબાર મેં અપની શિકાયત કી. કાઝી ને ઉસે તસલ્લી દેતે હુએ ઇત્મિનાન દીલાયા કે મોકે પર તુમ્હારા ઇન્સાફ કરાઉંગા ઓર ઝોંપડા વાપિસ દિલાઉંગા. અબ જબ મહેલ તૈયાર હો ગયા બાદશાહ પહેલે ઉસકો દેખને કે લિયે આયા તો ઉસી વકત કાઝી ભી વહાં પહોંચ ગયા ઓર ગદા ઓર ખાલી બોરી લેકે ગયા ઓર ખલીફા સે વહાં સે મીટી ઉઠાને કી ઇજાઝત ચાહી બાદશાહ ને ઇજાઝત દે દી. કાઝી ઉસ બોરીએ મેં મીટી ભરકર ફિર બાદશાહ સે કહા કે ઉસકે ઉઠાને મેં જરા મદદ કરો ખલીફા મજાક સમજકર ઉસકો ઉઠાને કે લિયે આયા, લેકિન બહોત વજન કે સબબ ઉઠા ન શકા. અબ કાઝી ને બાદશાહ સે કહા કે જબ આપ ઇતના ભી

બોઝ ઉઠાને કે કાબિલ નહીં તો કયામત કે દિન જબ સબકા માલિક ઇન્સાફ કરને કે લિયે જલવાગર હોગા ઉસ વકત વો ગરીબ બેવા જિસકી જમીન આપને જબરન લે લી છે, વો ઇન્સાફ થાહેગી તો ઉસ તમામ જમીન કે બોઝ કો આપ કિસ તરહ ઉઠા શકોગે ? ખલીફા ઇસ બાત સેં બહોત હી મુતઅસ્સીર હુઆ ઓર હુકમ દિયા કે ચે પૂરા મહેલ સાઝો સામાન કે સાથ બુડીયા કો દે દિયા ચે, વો પૂરા મહેલ ઇસ ઝઇફા કો દે દીયા ગયા. જુસકો અલ્લાહ તઆલા કા ખોફ દામનગીર હોતા હે વો આદમી ફોરન મુલ્મ સે બાઝ આકર એસા ઇન્સાફ કર શકતા હે.

હઝરત મોલા અલી રદીયલ્લાહો અન્હો કી ખિલાફત (હુકુમત) કે વકત કા ચે વાકેઆ હે, એક ચહુદીને આપકી કિંમતી ઝિરાહ(બખ્તર) ચુરા લી, આપને ઉસકે મુતઅલ્લિક કાઝી કે પાસ દાવા દર્જ કિયા. જબ કાઝી કે દરબાર મેં આપ આચે ચહુદી હાઝિર હુઆ, તો કાઝી ને હઝરત અલી રદીયલ્લાહો અન્હો સે ઇસકા ગવાહ તલબ કિયા કે ઇસ ચહુદીને ઝિરાહ લે લી હે. કોન ગવાહ હે ? તો આપને અપને ફરઝંદ હઝરત ઇમામ હસન ઓર આપકા ગુલામ કમ્બર કો પેશ કીયા. તો કાઝી શરીહ (ચીફ જસ્ટીસ) ને ગવાહી કબૂલ કરને સે ઇન્કાર કર દિયા. કહા કે ઇસ્લામ મેં બાપ કે હક્ક મેં બેટે કી ગવાહી કબૂલ ન કી જાએગી ઓર જો ગુલામ હે ઉસકી ગવાહી આકા કે હક્ક મેં કબૂલ નહીં કી જ શકતી, આપને ફરમાયા કે હસન મેરા બેટા જિસકે બારે મેં બનીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા કે હસન ઓર હુસેન જન્નત કે જવાનો કે સરદાર હેં ઓર આપ ઉનકી ગવાહી કબૂલ કરને સે ઇન્કાર કર રહે હેં. કાઝી ને જવાબ દિયા હમારા મોજુદા મામલા ઝમીન પર હે ઓર કોઈ અગર ગવાહ હે તો પેશ કરેં ચે કહે કર કાઝી ને દાવા ખારિજ કર દિયા. ચહુદી ચે ફેસલા સુનકર હૈરત મેં આ ગયા કે ઇસ્લામ કા એસા અદલ ઇન્સાફ ઓર ઇતની સદાકત. બાહર જાકર હઝરતે મોલા અલી રદીયલ્લાહો અન્હો કો વો ઝિરહ વાપિસ કરતે હુએ કહા કે

આપકી સદાકત મેં કોઈ શક નહીં ચે ઝિરહ આપકી હૈ ઓર કલેમા તેયેના પડકર ઇસ્લામ મેં દાખિલ હો ગયા.

ગર આજ મુસલમાં અખલાકે રવાદારી બરતે અખલાકે રવાદારી કી કસમ કાફિર ભી મુસલમાં હો જાયે

હઝરત સલમાન ફારસી રદીયલ્લાહો અન્હો કો મદાએન કા ગવર્નર બનાયા ગયા તો આપકો જો ગવર્નરી કા ચાર હઝાર દિરહમ મિલતે થે વો આપ ગરીબો -મસાકીન કો તકસીમ કર દેતે થે, ખુદ અપને હાથ સે ચટાઈયાં બનાતે થે ઉસી કમાઈ સે આપ અપના ગુજર બસર કરતે થે. આપકે પાસ એક ચદ્દર થી જિસકો આધા બીછાતે ઓર આધા ઓઢ કર સો જાતે, પૂરી ઝિન્દગી મેં અપના મકાન નહીં બનાયા જહાં મોકા મિલા કિસી દિવાર ચા દરખત કે સાયે મેં સો જાતે, ચે હૈં સહાબીએ રસૂલ જિનકે બારે મેં ખુદ નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ને ફરમાયા, હદીસ : સલમાનો મિન્ના અહલુલબૈત. સલમાન હમારે અહલે બૈતસે હૈ. ચે આપકી શાન હૈ ઓર રહેમતે આલમ કો આપસે કિતની મહોબ્બત હૈ જો આપને અહલેબૈત મેં શામિલ કિયા.

હઝરત ફાફકે આઝમ ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હો કે બેટે અબ્દુલ્લાહ ઓર ઉબૈદુલ્લાહ કિસી કામ કે લિયે ઇરાક ગયે, અપને કામકાજ સે ફારિગ હોકર બસરા તશરીફ લાયે, વહાં પર હઝરત અબુમુસા અશઅરી રદીયલ્લાહો અન્હો ગવર્નર થે, ફાફકે આઝમ કે આપ દોસ્ત થે તો આપને દોસ્ત કે બેટોં કી ખૈર મકદમ કિયા ઓર ખાતિર મદારાત કી. જબ મદીના જાને લગે આપને કહા અય ભતીજો મેરે પાસ જો સદકાત માલ વસૂલ કિયા હૈ વો મુજે અમીરૂલ મોઅમેનીન હઝરત ફાફકે આઝમ કો ભેજના હી હૈ તો આપ ચે પૈસા લે લો ઓર ચહાં સે તિજારત કા માલ ખરીદ લો. વહાં પહોંચકર અસલ રકમ જમા કરા દેના ઓર નફા અપને પાસ રખ લેના.

તો ઉન દોનો ને કહા કે અમીરૂલ મોઅમેનીન નારાઝ હોગે.

તો ! અબુ મુસા રદીયલ્લાહો અન્હો અમીરુલ મોઅમેનીન કો ઇત્તેલા કર દેતા હું. અબ વો સામાને તિજારત ખરીદકર મદીના શરીફ આએ તો બેચા તો કાફી નફઅ હુવા. અબ દોનો ભાઈ અસલ રકમ ઓર નફઅ દોનો લેકર ફારૂકે આઝમ કે દરબારમેં ગએ ઓર પૂરા વાકેઆ બયાન કિયા. તો આપને ફરમાયા કે તમામ ફૌઝ વાલોંસે એસા હી મામેલા કિયા હૈ. તો કહા નહીં અભાજન. તો આપને ફરમાયા કે મેં અમીરુલ મોઅમેનીન હું ઓર આપ મેરે બેટે હેં ઇસ સબબ સે કિયા ગયા. અબ દોનો અસલ રકમ ઓર નફઅ દોનો બૈતુલ માલમેં જમા કર દો. યે હૈ અદલ ઇન્સાફ ઓર યે હૈ ગુલામાને મુસ્તફા કા શાહકાર જો રોઝે ક્યામત તક અદલો ઇન્સાફ કી તારીખ મેં દરખશાં સીતારોં કી તરહ ચમકતા રહેગા.

અમ્મીયા એ કિરામ કે ઝમાને કે બાદશાહ

હઝરત ઈબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામ કે ઝમાને કા બાદશાહ નમરૂદ બિન કીનાના ઇસને ચારસો સાલ હુકુમત કી નમરૂદ ને શહેરે બાબુલ મેં એક ઊંચી ઇમારત બનવાઈ. ઇસ ઇમારત બનાવે કા મકસદ યે થા કે આસમાન તક પહોંચે ઓર ઉન આસમાન વાલોંસે લડે. ઇસ ઇમારત કી બુલંદી પાંચ હઝાર ગજથી ઓર હઝરત કઅબ ઓર મુકાતીલ કા કોલ હે કે ઉસ્કી ઊંચાઈ દો મીલથી અલ્લાહ તઆલાને એક હવા ચલાઈ જિસમેં વો ઇમારત ઝમીન દોસ્ત હો ગઈ. જબ વો ગીરી તો ગભરાહટસે લોગોંકી ઝબાન બદલ ગઈ ઉસ દિન સે લોગ તહત્તર ઝબાને બોલને લગે. પહેલે સિઈ એક સુરયાની જબાન બોલતે થે (હાશીઆ જલાલેન). નમરૂદ કે સરમેં એક મચ્છર ઘુસા જો ચારસો સાલ તક ઉસકા દિમાગ ચાટતા રહા ઓર નમરૂદ સપ્ત અઝાબ મેં મુબતિલા રહા વો અપનાં સર દિવારોં પથ્થરો પર મારતા રહા. જુતે લગવાતા રહેતા થા ચું હી તડપ તડપ કર યે બદનસીબ મર ગયા.

હઝરત મુસા અલયહિસ્સલામ કે ઝમાને કે ફિરઓન કા નામ વલીદ બિન મીસઅબ થા. યે બહોત ખૂબસૂરત થા. ઇસ લિએ ઉસે કાબુસ કહેતે થે. ફિરઓન શહેર અસ્ફાન કા એક ગરીબ અત્તાર થા. જબ ઉસ પર બહોત કર્ઝ બડ ગયા તો વો અસ્ફાન કો છોડકર શામ ભાગ ગયા. લેકિન વહાં ઉસકો કોઈ ઝરીએ મઆશ નઝર ન આયા. ફિર વો રોઝી કી તલાશમેં મિસર આયા તો ઉસને દેખા કી ગાંવ મેં તરબુજ બહોત સસ્તે બિકતે હૈં ઓર ગાંવસે ખરીદકર શહેરમેં લાને કે લિએ નીકલા તો રાસ્તેમેં મહેસુલ લેને વાલોંને કઈ જગાહ પર ઉસસે મહેસુલ વસુલ કિયા. શહેર આતે આતે ઉસકે પાસ એક તરબુજ રહ ગયા બાકી સબ મહેસુલમેં ચલે ગયે. યે સમજ ગયા કે યહાં પર શાહી ઇનતેઝામ નહીં હૈ જો ચંદ હકીમ બનકર માલ હાંસિલ કર લે. ઉસ વકત મીસરમેં કોઈ વબા ફેલીથી આદમી કાફી મિકદારમેં મર રહે થે.

ચે જા કર કબ્રસ્તાનમેં બેઠ ગયા કહા કે મેં શાહી અફસર હું મુર્દો પર ટેકસ લગા છે. ફી મુર્દા પાંચ દિરહમ દો ઓર દફન કરો. ઇસ બહાને સે થોડે દિનોમેં ઉસને કાફી માલ જમા કર લિયા.

એક રોઝ કોઈ બડા આદમી દફન કે લિયે લાયા ગયા જબ ઉસસે ટેકસ માંગા તો વો લોગ ઇસકો ગિરફતાર કરકે બાદશાહ કે પાસ લે ગએ ઓર બાદશાહ કો સારા વાકેઆ બતાયા. બાદશાહને કહા કે તુજકો કિસને ઇસ જગહ મુકરર કીયા ? તો કહા કે આપ તક પહોંચને કા બહાના બનાયા આપકે મુલ્કમેં બડી બદનઝમી ફેલી હુઈ છે. ઇતને અરસે મેં મૈને ચે માલ જમા કિયા ચે કહેકર સારા માલ બાદશાહ કો દે દિયા ઓર કહા કે આપ ઇન્તેઝામ મેરે હવાલે કર દેં તો મેં ચે ઇન્તેઝામ દુરુસ્ત કર દુંગા. બાદશાહ કો બાત પસંદ આઈ ઓર ઉસકો કોઈ મામુલી ઓહદા દે દિયા. અબ ઉસને એસા તરીકા ઇખ્તિયાર કિયા કે જિસસે બાદશાહ ભી ખુશ ઓર રેઆયા ભી ખુશ. રફતા રફતા ચે તમામ લશકર કા અફસર બન ગયા. જબ બાદશાહ મરા તો રેઆયાને ઇસકો તખ્ત પર બિઠા દિયા ઓર વો મીસર કા બાદશાહ બન ગયા. ફિર વો હુકુમત ઓર દોલત કે નશે મેં ખુદાઈ કા દાવા કિયા. સબસે પહેલે ઉસકો ઉસકે વઝીર હામાનને સિજદા કિયા, ફિરઓનને ચાર સો સાલ તક બની ઇસરાઈલ કો ગુલામ બનાએ રખ્યા ઓર ઉસને સત્તર હઝાર બચ્ચોં કો કતલ કિયા ઓર નવ્વે હઝાર ઓરતોં કે હમલ ગીરવાએ ઓર એક રિવાયત કે મુતાબિક એક લાખ ચાલીસ હઝાર બચ્ચોં કો કતલ કરવાયા. ચે ઝાલિમ દસવીં મોહર્રમ કો દરીયામેં ગરક હો કર ખત્મ હો ગયા. જિસ દરીયામેં ફિરઓન ઓર ઉસકા લશકર ગરક હુઆ ઉસ દરીયાકા નામ બહેરે કુલઝુમ છે ઓર ફિરઓનને ચારસો સાલ તક હુકુમત કી. ફિરઓન કી ઉમર છસો બીસ સાલ કી હુઈ. ખુદાઈ કા દાવા કરને કે બાદ વો ગરક હુઆ.

કુલ છ બાદશાહોં કા લકબ નમરૂદ હુઆ :

(૧) નમરૂદ બિન કીનાઆન બિન હામ બિન નૂહ (ચે હઝરત ઈબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામ કે ઝમાને કા)

(૨) નમરૂદ બિન કોશ બિન કીનાન બિન હામ

(૩) નમરૂદ બિન સનર બિન ગરૂર બિન કોશ બિન કીનાન

(૪) નમરૂદ બિન માશ બિન કીનાન

(૫) નમરૂદ બિન સારૂગ બિન અરગુ બિન માલેખ

(૬) નમરૂદ બિન કીનાન બિન મસાસ બિન નકતા

ઔર કુલ ત્રીન બાદશાહ એસે ગુઝરે જિનકા લકબ ફિરઓન થા :

(૧) સીનાનુલ અશઅલ બિન અલપાન બિન અમીદ

(૨) રીયાન બિન વલીદ (ચે હઝરત યુસુફ અલયહિસ્સલામ કે ઝમાને કા હૈ)

(૩) વલીદ બિન મીસઅબ (ચે મુસા અલયહિસ્સલામ કે ઝમાને કા હૈ)

ઝમાને મેં ચાર બાદશાહ એસે ગુઝરે જિનકી સારી દુનિયા પર હુકુમતથી ઉનમેં દો મોમીન ઔર દો કાફિર.

દો મોમીન બાદશાહ

(૧) હઝરત ઝુલ કરનેન અલયહિસ્સલામ

(૨) હઝરત સુલેમાન અલયહિસ્સલામ

દો કાફિર બાદશાહ

(૧) નમરૂદ

(૨) બુખ્તનસર

ઔર પાંચવે બાદશાહ આને વાલે હૈ જિનકી હુકુમત રૂએ ઝમીન પર હોગી જિનકા નામ ઈમામ મહદી હૈ. બુખ્તનસર બાદશાહ કી ઉમર સાતસો સાલથી. શદ્દાદ કી ઉમર નવસો સાલથી.

અબ થોડી માલૂમાત અમ્મીયા અલયહિસ્સલામ કે મુતઅલ્લિક પહેં

હઝરત હુદ અલયહિસ્સલામ કા કુઆનિ પાકમેં સાત દફઅ ઝિકર આયા. હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હોને ફરમાયા, હઝરત હુદ અલયહિસ્સલામ અરબી બોલને વાલે પહેલે શખ્સ થે. કુઆનિને હઝરત હુદ અલયહિસ્સલામ કી કોમ કો, આદે ઉલા કહા ગયા હે. આદ કા ઝમાના તકરીબન સાડે છે હઝાર સાલ કબ્લ મસીહ હે. ચે બાગી કોમ આદ તેઝ તુન્દ મનહુસ આંધી કે અઝાબસે તબાહ હુઇ. ચે અઝાબ સાત રાતેં ઓર આઠ દિન મુસલસલ જારી રહા. આપ પર ઇમાન લાને વાલે અઝાબ સે મહેફુઝ રહે. કોમ કી હલાકત કે બાદ હઝરત હુદ અલયહિસ્સલામ હઝરમૂત કે શહેરોમેં હિજરત કરકે ચલે ગએ ઓર વહીં ઉનકી વફાત હુઇ. હઝરમૂત કે મશરકી હિસ્સે મેં વાદીએ બરહૂત કે કરીબ શહર તરીમ સે તકરીબન દો મશહલે પર દફન હુએ. હઝરત મોલા અલી રદીયલ્લાહો અન્હોસે મરવી હે કે હઝરત હુદ અલયહિસ્સલામ કી કબર હઝરમૂત મેં સુરખ ટીલે પર હે. (ઉતલુસુલ કુઆનિ)

હઝરત સુલેમાન અલયહિસ્સલામને વહીએ ઇલાહી કે મુતાબિક ઇન અમ્મીયાએ કિરામ કી કબરોં પર કુબ્બા નુમા છત બના દી. ઇસ ગારમેં હઝરત સારા કે ઇલાવા હઝરત ઇસ્હાક અલયહિસ્સલામ કી બીવી હઝરત રબકા ઓર હઝરત યાકુબ અલયહિસ્સલામ કી બીવી હઝરત ઇલિયાસ અલયહિસ્સલામ ભી દફન હેં. પાંચસો તેરા હિજરીમેં સલીબી બાદશાહ બરદોયલ કે અહદમેં ઇસ જગહ ઝમીન ઘસ ગઇ થી ઓર ફિરંગયોં કી એક જમાઅત બાદશાહ કી ઇજાઝત સે ગારમે દાખિલ હુઇ તો ઉન્હોને હઝરત ઇબ્રાહીમ, હઝરતે ઇસ્હાક, હઝરતે યાકુબ અલયહુમુસ્સલામ કો ઇસ હાલતમેં પાયા કે ઉનકે કફન બોશીદા હો ચુકે થે. વો ગાર કી દિવાર કે સાથ લગે હુએ થે ઓર ઉનકે સરોંપર કન્દીલેં થી ઓર સર ખુલે થે. બાદશાહ કો ઇત્તેલા હુઇ તો

ઉસને ઉન્હે નએ કફન પહનાએ ઓર ફિર ઉસ જગહ કો બંધ કર દીયા ગયા. (મુઅજમોલ બુલદાન, જીલ્દ-૨, પેજ નંબર ૨૬)

આપ હઝરત આદમ અલયહિસ્સલામ કે દો હઝાર સાલ બાદ ઇસ દુનિયામેં રોનક અફરોઝ હુએ. (ઇતકામ) ઓર એક રિવાયતમેં ત્રીન હઝાર સાલ ત્રીનસો સડતીસ બી આયા હે. (તારીખે ઉમવલમુલુક). આપકે વાલેદ માજીદ કા નામ તારીખ થા. (ઇબ્ને કસીર) (તફસીર નઇમી). આપને ચાર નિકાહ ફરમાએ એક હઝરત બીબી હાજરા, દૂસરા હઝરત બીબી સારા (રદીયલ્લાહો અન્હુમા). ઇન દોનો કે પિસાલ કે બાદ કેનાનીયો કી એક સાહબઝાદી કન્તુરા બિન્તે ચકતન સે નિકાહ ફરમાયા. ઇનકે ઇન્તેકાલ કે બાદ આપને હોજુન બિન્તે ઝહીર સે અકદ ફરમાયા. આપ કે બેટોં કે નામ ઇસ તરહ હે :

(૧) હઝરત ઇસ્માઇલ અલયહિસ્સલામ બીબી હાજરા કે શીકમ સે

(૨) હઝરત ઇસ્હાક અલયહિસ્સલામ બીબી સારા કે શીકમ સે

(૩) મદાએન, (૪) મધ્યહન, (૫) ઝમારાન, (૬) બકશાન, (૭) નૂહ - એ બેટે ત્રીસરી બીબી કન્તુરા બિન્તે ચકતન સે હે. (તફસીરે નઇમી)

બાઝ રિવાયતમેં અલગ અલગ બયાનાત હેં, કિસીમેં ૧૨, કિસીમે ૭ બતાએ ગએ હેં (વલ્લાહો આલમો બિસ્સવાબ)

આપ જબ આતિશે નમરૂદ સે સહી-સલામત તશરીફ લાએ તો સબસે પહેલે આપકી રીસાલત કી તસદીક હઝરત લૂત અલયહિસ્સલામને કી. (ખઝાએનુલ ઇરફાન)

આપને ઝિલ્લહજજ કી આઠવીં તારીખ કી શબકો ખ્યાબ દેખા જિસ્મે બેટે કી કુરબાનીકા હુકમ મિલા. દિનભર ગોરો ફિકર કરતે રહે કે અલ્લાહ કી તરફસે હે યા મેરા ખ્યાલ હે ? નવીં શબ ફિર યહી ખ્યાબ દેખા તો પહેચાના કે એ અલ્લાહ કી

તરફસે છે. ઇસ લિયે આઠવી તારીખ કા નામ ચૌમુલ અરફા છે ચાની પહેચાનને કા દિન. ફિર જબ દસવી શબકો આપને ચહી ખ્યાલ દેખા તો સુબહ કો બેટે કી કુરબાની પેશ કી. ઇસીલિએ ઇસ દિન કા નામ ચૌમુન્નહર રખા ગયા.

હઝરત અબુ હુરૈરા (રદીયલ્લાહો અન્હો) કી રિવાયત હે કે મોજબ (હશીયા જલાલૈન) આપકી ઉમર શરીફ દો સો સાલ હુઈ ઓર ઇમામ નવવી વગેરા કે મુતાબિક એકસો પચહતર હુઈ જબ આપ દારેફાની સે તશરીફ લે ગએ (ઇતકાન). આપકી કબર મુબારક જબરૂનમેં છે. (બિદાયા વ તારીખે તીબરી, પેજ નંબર ૧૧)

હઝરત શોએબ અલયહિસ્સલામ હઝરત સાલેહ અલયહિસ્સલામ કી ઓલાદ મેં સે થે. હુઝુરને ઇન કો પયગમ્બરો કા ખતીબ કહા. (કસસુલ અમ્બીયા)

હઝરત શોએબ અલયહિસ્સલામ કા નામ મુબારક કુર્આને મજીદ મેં ગ્યારા જગા પર મઝકુર છે. આપ કી કૌમ બુતપરસ્તી ઓર નાપ તોલમેં કમી મુઆમેલાતમેં ખોટ, ડાકાઝની કા ગુનાહોમેં મુલવ્વીઝથી ઇનહી ગુનાહોં કી પાદાશ મેં ઉન પર દો તરહ કા અઝાબ આયા. એક ઝલઝલા, દૂસરા આગ કા અઝાબ. જબ વો ઘરોમેં સો રહે થે ચકાયક ઝલઝલા આયા ઓર ઉસી કે સાથ આસમાન સે આગ બરસના શરૂ હુઈ. જીસને યે સરકશોકો જુલસા કે રખ દીયા. (ઉતલોસુલ કુરઆન)

હઝરત હાફ્સ અલયહિસ્સલામ કા નામ મુબારક કુર્આને મજીદમેં બીસ જગહ પર મઝકુર છે આપકી વફાત એકસો તેઈસ બરસ કી ઉમર મેં કોહે તુર પર બનીઈસરાઈલ કે મિસર સે નીકલને કે ચાલીસવેં બરસ કે પાંચવે મહિને કી પહેલી તારીખ કો હુઈ. (ઉતલોસુલ કુરઆન)

હઝરત મુસા અલયહિસ્સલામ કી વફાત કે બાદ હઝરત યુશઅ બિન નુન (અલયહિસ્સલામ) કી કયાદતમેં બની

ઇસરાઇલને દરીયાએ ઉરદુન પાર કરકે પહેલે અરીહા ફતહ કીયા. ફિર પૂરે કીનઆન (ફલસતીન) પર કબ્જા કર લીયા. યુશઅ હઝરત યુસુફ અલયહિસ્સલામ કે ફરઝંદ ઇબ્રાહીમ કી ઓલાદ સે થે ઉનકા અસલ નામ હોસીઅ થા. મુસા અલયહિસ્સલામને બદલ કર યશુબ યા યુશઅ રખ્યા. (ઉતલોસુલ કુરઆન)

હઝરતે ઇલ્યાસ અલયહિસ્સલામ કા નામ કુરઆને મજીદ મેં ઇલયાસીન ભી આયા હૈ. આપ બની ઇસરાઇલ કે નબી હૈ. હઝરત મુસા અલયહિસ્સલામ કે બાદ મબ્ઉસ હુએ થે. આપકી રિસાલત વ હિદાયત કા મરકઝ બઅલબક્ક કા મશહુર શહર થા બઅલબક્ક શહર હઝરત સુલેમાન અલયહિસ્સલામને મલેકા બિલકીસ કો જહેઝમેં દીયા થા ઓર હઝરત ઇલ્યાસ અલયહિસ્સલામ કી કબરભી યહી હૈ. (કસસુલ કુરઆન ભાગ-૨)

હઝરત દાઉદ અલયહિસ્સલામ કા નામ મુબારક કુરઆને મજીદમેં સોલા મકામાત પર આયા હૈ. હઝરતે દાઉદ અલયહિસ્સલામ બિન લેસી બિન ઉવેબદ કા ઝમાનાં એક હઝાર ચોબીસ સે નવસો તેરસઠ કબ્લ મસીહ ગુઝરા હૈ. આપ નસ્તે બની ઇસરાઇલ કે દૂસરે બાદશાહ હૈ. (તફસીર નઈમી)

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હો ફરમાતે હૈ હઝરત દાઉદ અલયહિસ્સલામ કા ઇન્તેકાલ અચાનક હફતા કે દિન હુવા. વો મુકર્રરા ઇબાદતમેં મસરૂફ થે ઓર પરીંદો કી ટુકડી યા પરબઘે ઉન પર સાચા ફગનથીં કે અચાનક ઇસ હાલતમેં ઉનકા ઇન્તેકાલ હો ગયા. હઝરત દાઉદ અલયહિસ્સલામને બની ઇસરાઇલ પર ચાલીસ સાલ હુકુમત કરને કે બાદ સો સાલ કી ઉમરમેં નવસો તેરસઠ કબ્લ મસીહ આપને વફાત પાઈ. બેતુલમુકદ્દસ સે રમલા જાએં તો અબુ ગોશ કે બાદ દાએં તરફ હઝરત દાઉદ અલયહિસ્સલામ કી કબર મુબારક હૈ ઓર બાઈબલ કે મુતાબિક આપ શહરે દાઉદમેં દફન હૈ. (ઉતલોસુલ કુરઆન)

હઝરત ઝકરીયા અલયહિસ્સલામ કા નામ મુબારક કુરઆને પાકમે સાત મકામાત પર આયા છે. આપ બકઈકા કામ કરતે થે ઓર આપ ઉસ હાદેસા મેં શહીદ કીએ ગએ જિસમેં ઉનકે બેટે હઝરત યાહ્યા અલયહિસ્સલામ શહીદ હુએ. થે વાકેઆ બેતુલ મકદૂસ કા છે. હલબ કી જામેઅ મસ્જિદમેં આપકા મદફન છે.

ઝકરીયા નામ કે દો નબી હુએ હૈં. ઉનમે એક ઝકરીયા બિન બરખીયાં છે જો અમ્બીયાએ તોરાતમેં સે થે ઉનકા ઝહુર ફારસ કે બાદશાહ દારા બિન ગશતાસબ કે અહેદમે હુવા. દૂસરે ઝકરીયા અબુ યહયા છે જો હઝરત મરયમ (અલયહિસ્સલામ) કે ખાલુ ઓર હઝરત ઈસા અલયહિસ્સલામ કે મોઆસીર થે. અવ્વલ ઝકરીયાકા કુરઆન મજીદમેં તઝકેરા નહીં છે. (કસસુલ કુરઆન, ૭-૨)

હઝરત યાહ્યા અલયહિસ્સલામ કા નામ કુરઆને મજીદમેં પાંચ મકામાત પર આયા છે. તિબરી કે મુતાબિક વો પહેલે શાખ્સ થે જો હઝરત ઈસા અલયહિસ્સલામ પર ઈમાન લાએ થે. આપ હઝરત ઈસા અલયહિસ્સલામ કે બાદ તક ઝિન્દા રહે. ઉન્હે હીરદયાસકી દરખાસ્ત પર કત્લ ક્રિયા ગયા. જો યહુદી બાદશાહ હીરૂદ કી ભાન્જી યા ભતીજી થી. વજહ યેથી કે આપને બાદશાહ હીરદયાસ કે સાથ શાદી કરને કી મુખાલેફત કી થી. દમિશકકી જામેઅ ઉમવી મેં આપકા મઝાર મુબારક છે. હઝરત ઈસા અલયહિસ્સલામકે નામ કે સાથ કુરઆને મજીદમેં પરચીસ મરતબા ઓર લકબ મસીહ કે સાથ ગ્યારા મરતબા ઓર ઇબ્ને મરયમ કી કુન્નીયત કે સાથ તેઈસ મરતબા મઝકુર છે. હઝરત ઈસા અલયહિસ્સલામ કો તીસ સાલકી ઉમરમેં હઝરત જુબ્રઇલ અલયહિસ્સલામને અલ્લાહ ત્આલા કી તરફસે નબુવ્વત કે ફરીઝે કી અદાએગી કા હુકમ સુનાયા. (તફસીર નઈમી)

મુસ્લિમ ઉલમા કા ઈસ પર ઇત્તેફાક છે કે જબ દુશ્મન હઝરત ઈસા અલયહિસ્સલામ કે એક શાગિર્દ યહુદા ઇસકરયુતી કી રહેનુમાઈ મેં હઝરત મસીહ કો ગિરફતાર કરને પહોંચે તો એન

उसी वक़्त अल्लाह तआलाने हज़रत मसीह को आसमान पर उठा लिया. ओर जुद गिरफ्तार करनेवाले पर हज़रत ईसा अलयहिस्सलाम की शकल शबाहत तारी कर दी यूनांये हुकुमत के अहलकारो ने उसको हज़रत ईसा समज कर झंसी पे चड़ा दिया. हज़रत अब्दुल्लाह ईब्ने उमर रदीयल्लाहो अन्हो की रिवायत है, हज़रत ईसा अलयहिस्सलाम दुनियामें तशरीफ़ लायेंगे, निकाल भी करेंगे. बच्येभी होंगे. आप यहां सात साल या चालीस साल बकौल अब्दुल्लाह ईब्ने उमर आप पयतालीस साल रहेंगे.

हज़रत आदम अलयहिस्सलाम जब जन्नतसे ज़मीन पर तशरीफ़ लाये तो उनके साथ अंजुर के चार पत्ते भी उतरे थे. तमाम जानवरोंने याह के आपको तौबाकी मुबारक बाद दें लेकिन चार जानवर सबसे पहले आप के पास पहुंचे ज़ुनमें सबसे पहले आपके पास एक हिरन पहुंचा. एक पत्ता आपने हिरन को जिला दिया, जिसकी वजह से उसमें मुशक पैदा हुआ, दूसरा शहद की मध्जी को जिलाया ज़ुससे उससे शहद पैदा हुआ, तीसरा रेशमका कीड़ा उसको एक पत्ता जिलाया उसमें रेशम पैदा हुआ, चौथी दरीयाघ गाटा उसको जिलाया जिसकी वजहसे अंबर पैदा हुआ. (तफ़सीर नईमी). ओर ताबुते सकीना आप पर नाज़िल किया गया था. ये शमशाद की लकड़ीका सोने के कामवाला सन्दुक था जिसकी लंबाई तीन हाथ, चौड़ाई दो हाथथी. इसमें सारे अम्बीया अलयहिस्सलाम की शबीहे थी. हमारे नबीअे करीम सल्लल्लाहो अलयहे वसल्लेम की शबीह मुबारक सुरज याकुतमें थी. (तफ़रसीरि कबीर)

आपका नाम मुबारक कुरआने करीम में पच्चीस आयातो में पच्चीस भरतजा आया है. अल्लामा तिजरी और ईब्ने असीर और याकुबी की रिवायतसे राजेह कौल ये है के तौबा कबूल के बाद हज़रत ज़ुब्रयल अलयहिस्सलाम आपको अरफ़ातमें लाये और अहकामे हज्ज सिखाया फिर आपकी वफ़ात हुई तो आप को अबु कुबैस पहाड के दामनमें ज़ुब्रयल

અલયહિસ્સલામને દફન કીયા. વહાં આપકા મઝાર છે.

હઝરત શીશ અલયહિસ્સલામ

હઝરત શીશ અલયહિસ્સલામ કાબીલ કે કત્લ કે પચાસ બરસ બાદ હઝરત આદમ અલયહિસ્સલામ કે ખલીફા ઓર નબીએ બરહક્ક હુએ. (તફસીરરૂલ બયાન); સબસે પહેલી મસ્જિદ હઝરત શીશ અલયહિસ્સલામને બનાઈ થી. આપકી મઝાર મુબારક અયોધ્યા જિલ્લા ફેઝાબાદ ભારતમેં મશહુર છે. (તફસીર નઈમી)

હઝરત ઈદ્રીસ અલયહિસ્સલામ

હઝરત આદમ અલયહિસ્સલામ કે પિસાલ ફરમાને સે એકસો સાલ પહેલે આપકી પિલાદત હુઈ ઓર દૂસરી રિવાયત કે મુતાબિક હઝરત આદમ અલયહિસ્સલામ કે પિસાલકે વકત આપકી ઉમર ત્રીસો સાઠ સાલ કી થી. (મઆરેજુન્નબુવત જીલદ-૧); આપકા અસલી નામ અખનુખ છે. કુતુબે ઈલાહીયા કી કસરતે ઘરસ કે બાએસ આપકા નામ ઈદ્રીસ હુઆ. (ખઝાએનુલ ઈરફાન); યા ઈસ વજહ સે કે સબસે પહેલે આપહીને ઘરસ દિયા. (સાવી જી-૧); આપ હઝરત નૂહ અલયહિસ્સલામ કે વાલિદ (લમીક) કે દાદા હૈં. (ખઝાએનુલ ઈરફાન); આપને પેંસઠ સાલકી ઉમરમેં બરોખા નામી ઓરત સે નિકાહ ફરમાયા. ઉનસે એક ફરઝંદ પેદા હુએ જીસકા નામ મતુશલખ રખ્યા. (મઆરેજુન્નબુવત); અલ્લાહ તઆલા અપને ખઝાનએ કલામસે ત્રીસ સહીફે નાઝિલ ફરમાએ. (ખઝાએનુલ ઈરફાન); આપકી ઝાહેરી હયાતે તૈયબા કે સાથ કહાં મૌજુદ છે ઈસકે મુતઅલિલક બહોત સારે અકવાલ હૈં. હઝરતે અકબ બિન અહબાર રદીયલ્લાહો અન્હુમ વગૈરા સે મરવી છે કે આપ જન્નતમેં છે. બુખારી વ મુસ્લિમ કી હદીસ છે કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમને મેઅરાજમેં આપ કો ચહારમ આસમાન પર દેખા. (ખઝાએનુલ ઈરફાન); ઈબ્ને કુતૈબાકા કોલ છે કે રફએ

આસમાન કે વક્ત આપકી ઉમર શરીફ ત્રીનસો પચાસ સાલ કી થી. (ઈતકાન ૭-૨); કુરઆને કરીમ મેં આપકા નામ મુબારક દો મકામાત પર આયા છે. આપ કી પેદાઈશ મિસર કે શહેર મુનફમે હુઈ ફિર આપ હિજરત કરકે મિસર પહોંચે બાઝ અહેલે ઈલ્મકા ખ્યાલ છે કે આપકી પેદાઈશ શહેરે બાબુલ મેં હુઈ. આપ હઝરત નૂહ અલયહિસ્સલામ કે જદ્દે અમજદ હૈં. જબ આપને દરીયાએ નીલ કો દેખા તો ફરમાયા બાબલીયુન મતલબ બા બરકત બડા દરીયા. ઇસ વજહસે ઇસ સરઝમીન કા નામ બાબલુન પડ ગયા. આપને દો સો કે કરીબ શહેર આબાદ કીએ. અલ્લાહ તઆલાને અપને ખઝાનાએ કલામસે ત્રીસ સહીફે આપ પર નાઝિલ ફરમાએ. (ખઝાએનુલ ઈરફાન)

આપકે વાલિદ માજેદ કા નામ સમક હૈ ઓર જદ્દે અમજદ કા નામ મતુલશખ બિન અખનુસ અલયહિસ્સલામ હૈ યે અખનુસ હઝરત ઈદ્રીસ અલયહિસ્સલામ કા નામ હૈ. (ખઝાએનુલ ઈરફાન); આપકી વાલેદા મહોતરમા કા નામ સમહા ઓર નાના જાનકા નામ અનુશ હૈ. (ઈતકાન ૭-૨); નૂહ આપકા લકબ હૈ. આપ કે અસલી નામ કે મુતઅલિલક મુખ્તાલિફ અકવાલ હૈ, અબ્દુલગફાર, અબ્દુલ્લાહ, યશકર, અબ્દુલજબ્બાર (ઈતકાન ૭.૨)(હાશીયા જલાલેન)(હયાતુલ હયવાન); આપકા લકબ નૂહ ઇસલિએ હૈ કે નૂહ કી માઅના હૈ રોનાં, ક્યુંકે આપ અપની ઉમ્મત કે બકસરત ગુનાહો પે આપ બહોત રોયા કરતે થે. કસરતે ગીરીયા વ બુકાયા અપને નફસ પર બહોત રોયા કરતે થે ઇસ વજહ સે આપકા નામ નૂહ હૈ. (ઈતકાન ૭-૨); આપને બહુકમે ઇલાહી યે કશતી બનાઈ થી અલ્લાહ તઆલાને ૭૭૩૯૯ (અલયહિસ્સલામ) કો ભેજા જિન્હોને આપકો કશતી બનાના સિખાયા. (સાવી); યે કશતી આપને મસ્જિદે કુફા કે પાસ બનાઈ. (હાશીયા જલાલેન); કશતીમેં એક લાખ ચોબીસ હઝાર ચાર તખતે લગાએ ગએ થે. (મોઆરીજ); કશતી કી લંબાઈ ત્રીનસો ગઝ, ચોડાઈ પચાસ ગઝ ઓર ઊંચાઈ ત્રીસ ગઝ થી.

(ખઝાએનુલ ઈરફાન); આપ તુફાન કે બાદ સાઠ સાલ ઇસ દુનિયામે રહે. ઇબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હો ફરમાતે હૈં કે આપ નવસો પચાસ સાલ અપની કૌમ કો દાવત દેતે રહે. ઇસ હિસાબ સે આપકી ઉમર એક હઝાર પચાસ સાલ હુઇ. આપકી કબર સહી કૌલ યે હૈ કબર શરીફ શહેરે બકાઅમે હૈ જિસ્કો કરકે નૂહ સે યાદ કીયા જાતા હૈ. (બીદાયા ૭-૧); એક કૌલ કે મુતાબિક નજફ અશરફ (ઇરમ) મેં હૈ. (તફસીર નઇમી); આપ કા ઝિકર કુરઆને પાકમેં તૈતાલીસ મરતબા આયા હૈ. (તફસીરે નઇમી); હઝરત નૂહ અલયહિસ્સલામ ઓર હઝરત ઇબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામ કે દરમ્યાન એક હઝાર એક સો તૈતાલીસ બરસ કા ફાંસલા હૈ.

હઝરત ઇસ્માઇલ અલયહિસ્સલામ વ ઇસ્હાક અલયહિસ્સલામ

હઝરત ઇસ્હાક અલયહિસ્સલામ કા નામ મુબારક કુરઆને હકીમમેં સત્તર દફઅ મઝકુર હૈ ઓર હઝરત ઇસ્માઇલ અલયહિસ્સલામ કા નામ મુબારક કુરઆને પાકમે બાર-બાર આયા હૈ. હઝરતે ઇબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામ કી કોઇ ઓલાદ પાક ન હુઇ થી જિસકી વજહ સે આપ દુઆ માંગા કરતે થે, ફરમાતે ઇસ્મઅ એલ યે અરબી લફઝ હૈ ઇસમ માના સુન ઇબ્રાની ઝમાનેમે એલ યાની ખુદા યાની એ ખુદા મેરી સુન. રબ્બુલ ઇઝ્ઝતને દુઆ કબૂલ ફરમાઇ ઓર આપકો બેટા અલ્લાહ તઆલાને અતા ક્રિયા. દુઆ કી યાદગારમેં આપકા નામ ઇસ્માઇલ રખ્યા. (તફસીર નઇમી); કુરબાની કે વક્ત આપકી ઉમ્ર યાની હઝરત ઇસ્માઇલ અલયહિસ્સલામ કી સાત સાલ ઓર એક રિવાયતમેં તેરા સાલ હૈ. (તફસીર નઇમી વ જલાલેન); ઉસ વક્ત આપ કે જિસ્મ મુબારક પર સફેદ ચાદરથી જિસકે મુતઅલિલક આપને ઇબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામ સે કહા થા અબ્બા જાન ઇસકો ઉતાર લીજીએ કુરબાની કે બાદ ઇસમે મુજે કફન કર દેના. (ઇબને કસીર). ઓર તારીખ તિબરી મેં હૈ કે વો સફેદ રંગ કી કમીસ થી.

આપકી કુરબાની મીના મેં વાકેઅ હુઈ જો મક્કા મોઅઝ્ઝમા સે દો મીલ કી મુસાફેહત પર હૈ. કુરબાની કે લિઅે મેન્ડા આયા ઉસ કા નામ જસર થા. સફેદ રંગ, કદરે સુરખ માઅેલ થા. (ઈબ્ને કસીર); યે વોહી મેન્ડા થા જિસે હાબીલ ને રાહે ખુદામેં કુરબાન કિયા થા ઓર વો મકબૂલ હો કર જન્નતમેં પલ રહા થા. (જલાલેન ઈબ્ને કસીર); હઝરતે ઈસ્માઈલ અલયહિસ્સલામ કી ઉમર શરીફ એકસો તીસ સાલ ઓર એક કોલ કે મુતાબિક એકસો સયતીસ સાલ બતાઈ જતી હૈ. (તારીખ તિબરી મોઆરેજુન્નબુવત); આપકી કબર મુબારક બૈતુલ્લાહમેં રૂકને ચમની ઓર રૂકને અસવદ કે દરમીયાન હૈ ઓર કોલ કે મુતાબિક કબર શરીફ જબરૂન મેં હૈ. (અલબીદાયા); હઝરત ઈસ્હાક અલયહિસ્સલામ કા કુરઆન હકીમમેં સતરા મકામાત પર નામ મુબારક મઝકુર હૈ. આપ હઝરત ઈસ્માઈલ અલયહિસ્સલામ સે ચોદા સાલ છોટે યે. (તફસીર નઈમી); આપ કે નાના કા નામ હાફ્સ થા જો હઝરત ઈબ્રાહીમ કે ચચા યે. (તફસીર નઈમી); આપકી કબર શરીફ બૈતુલ મુકદ્દસ મેં હૈ. (તફસીર નઈમી)

હઝરત યાકુબ અલયહિસ્સલામ

આપકા અસલી નામ ઈસરાઈલ થા. યે ઈબ્રાની ઝબાન કા લફ્ઝ હૈ જિસકી માનેઅ અબ્દુલ્લાહ ઈસરાકી મઆના અબદ ઓર એલ કી માના અલ્લાહ હૈ. (તફસીર નઈમી વ જલાલેન); આપકે જદ્દે અમજદ હઝરત ઈબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામ ઓર આપકી દાદી મહોતરમા સારા રદીયલ્લાહો અન્હા હૈં. આપકે નાના હઝરત લૂત અલયહિસ્સલામ હૈં. (તફસીર નઈમી); આપને ચાર નિકાહ કીએ. ચારો અજવાઝ આપકે મામુ લાયાન કી બેટીયાં થી જો ચકે બાદ દિગર આપ કી ઝોજીયતમેં દાખિલ હુઈ. આપને અપને મામુકી પહેલી સાહબઝાદીસે નિકાહ કિયા. જિનસે ચાર બચ્ચે પેદા હુએ. સાહબઝાદીકા નામ લેયા થા. ઈનકે ઈન્તેકાલ કે બાદ દૂસરી બેટી સે નિકાહ કર દિયા. ઉનસે દો

બચ્ચે પેદા હુએ. ફિર ઉનકે ઇન્તેકાલ કે બાદ તીસરી બેટીસે નિકાહ કરાયા વો બેટી રહીલ સે આપકા નિકાહ કીયા ઓર આપકે બતને મુબારક સે હઝરત યુસુફ અલયહિસ્સલામ પેદા હુએ ફિર બહુકમે ઇલાહી આપ યહાંસે કીનાન બગરઝ તબલીગે દીન તશરીફ લે ગએ. તો કેનાન દૂસરા બેટા બીનયામીન પેદા હુએ. આપકી પેદાઈશ કે સાથ હી રહીલ કા ઇન્તેકાલ હો ગયા ફિર આપને ચોથી બેટી સે નિકાહ કરાયા ઉસીને હઝરત યુસુફ ઓર બિનયામીનકી પરવરીશ કી. (તફસીરે નઈમી); આપકે બેટે બારહ થે ઉનકે નામમેં કદરે ઇખ્તેલાફ હૈ. અલ્લામા જલાલુદ્દીન સુયુતીને ઉનકે નામ ઇસ તરહ ગીનાએ : (૧) યુસુફ (૨) રોબીલ (૩) શમઉન (૪) લાવા (૫) યહુઝા (૬) દાની (૭) તફતાની (૮) કાદ (૯) યાશીર (૧૦) ઇશાજુર (૧૧) રાયલુન (૧૨) બીનયામીન. (ઇતકાન ૭-૨)

આપને હઝરત યુસુફ અલયહિસ્સલામ કો વસીઅત કી થી કે આપકો શામ મેં બેતુલ મુકદ્દસ મેં અપને વાલિદ હઝરત ઇસ્હાક અલયહિસ્સલામ કી કબર કે પાસ દફન કીયા જાએ. યુનાંચે આપકી વસીયત કી તામીલ કી ગઈ ઓર બાદ પિસાલ આપકે જિસ્મ મુબારક કો સાલ કી લકડી કે તાબુતમેં શામ લાયા ગયા ઓર દફન કિયા ગયા. આપકી ઉમર એકસો પચતાલીસ સાલ હુઈ. (ખઝાએનુલ ઇરફાન)

હઝરત સુલેમાન અલયહિસ્સલામ

આપકા ઝમાના નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ સે સતરા સો સાલ પહેલે હૈ. આપકે વાલિદ કા નામ દાઉદ અલયહિસ્સલામ ઓર વાલિદ માજેદા કા નામ ઓરીયા હૈ. (બીદાયા ૭-૨); આપ તેરા સાલ કી ઉમરમેં તખ્તે સલ્તનત પર બેઠે ઓર એક રિવાયતમેં બારહ સાલ હૈ. (મદારેજુન્નબુવત ઇતકાન); અલ્લાહ તઆલાને આપકો પરીંદો કી બોલી કા ઇલ્મ અતા ફરમાયા ઓર હવા કો આપકે લિએ મુસખ્ખર કર દી ગઈ. જિન્નાત આપકે તાબેઅ કર દીચે ગયે. હવા આપકે તખ્ત કો આપ

જહાં ચાહતે ઉડા કર લે જાતી. જબ બિલકીસ કે પાસ આપકાં મકતુબ પહોંચા તો ઉન્હોને બતોરે ઇમ્તેહાન કુછ તોહફે ભેજે કે માલુમ હો જાએ કે નબી હૈ યા નહીં. હઝરત બિલકીસને લિબાસ ઓર ઝવેરાતસે આરાસ્તા કરકે ઉન્હે એસે ઘોડે પર સવાર કરે જિનકી કાઠીયાં સોને કી ઓર લગામ જવેરાત સે મુરસેઇ થે. પાંચસો ઇંટે સોનેકી જવેરાતસે મોઝય્યન એક તાજ ઓર મુશક અમ્બર વગેરા ઓર એક ખત કાસીદ કે સાથ રવાના કિયા. (ખઝાએનુલ ઇરફાન); આપકો જબ કાસીદ કે આને કી ખબર હુઇ તો આપને હુકમ દિયા કે સોને-ચાંદી કી ઇંટે બનાકર નવ ફરસખ તક ઇન ઇંટો કી સડક બનાદી જાએ ઓર ઉસકે ઇર્દગીઈ સોને-ચાંદી કી દિવાર બનાદી જાએ. બહેરોબર કે ખૂબસૂરત જાનવર કે બચ્ચે, ઊન્નાત કે બચ્ચે સડક કે દાએં બાએં હાઝીર કિએ જાએ. યુનાંચે આપકે હુકમ કી તામીલ કી ગઇ. જબ કાસીદને ચે દેખા તો શરમીંદા હો ગયા કે ઉસકા મામુલી તોહફા જો બિલકીસને ભેજા ઉસકી કોઇ પુકઅત હી નહીં. હઝરતે ઇબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હો કા કોલ હૈ જો આપકે લિએ બિલકીસ કા તખ્ત પલક જપકને સે પહેલે આયા થા ઉસકા નામ આસિફ બિન બરખીયા થા. હઝરતે સુલેમાન અલયહિસ્સલામ કે કાતિબ થે આપને અડતીસ સાલ હુકુમત કી બરિવાયત દીગર આપને બીસ સાલ હુકુમત કી. આપકી ઉમર શરીફ તિરપન સાલ, દૂસરી રિવાયતમેં ઉનસઠ સાલ હુઇ.

હઝરત ઐયુબ અલયહિસ્સલામ

આપકે વાલિદ કા નામ અબયદ થા. જો કોમે બની ઇસરાઇલસે થે ઓર ઇબ્ને જરીર કે કોલ કે મુતાબિક નામ મુસા થા. (ઇતકાન ૭-૨); આપકે નાના કા નામ હઝરત લૂત અલયહિસ્સલામ હૈ. ઇબ્ને અસાકીર કે કોલ કે મુતાબિક આપકા ઝમાના કબ્લ મૂસા અલયહિસ્સલામ હૈ. બકોલે જરીર બાદ ઝમાના શોએબ બકોલે ઇબ્ને અલી ખેસમાં સુલેમાન અલયહિસ્સલામ કે બાદ હૈ. આપકો અલ્લાહ તઆલાને હર તરફ કી નેઅમતેં અતા કી થી. કસરતે ઓલાદ, માલ, બારહ ફરઝંદ,

ચારસો ગુલામ, બાગાત, હઝારહા ઊંટ, હઝારહા બકરીયાં, ઝર-ઝમીન, જાએદાદ અતા કિયા મગર હુકમે ખુદાવંદી બતોર ઇમ્તેહાન ચે સારી નેઅમતેં અલ્લાહ તઆલાને છીન લી ઓર આપ પર બિમારી મુસલ્લત કર દી ગઈ. જિસ્મ પર આબલે પડ ગએ. લોગોંને આપકા સાથ છોડ દીયા. ફક્ત આપકી બીવી આપકે સાથ આપકી ખિદમત કરતી રહી ઓર ચે હાલત સાલ હા સાલ રહી. જબ ઇમ્તેહાન પૂરા હો ગયા તો અલ્લાહ તઆલાને હર નેઅમત લોટા દી. હઝરત ઇબ્ને મસઉદ વ ઇબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હો કા કોલ હે કે અલ્લાહ તઆલાને તમામ ઓલાદ ઝિન્દા કર દી, માલ અસબાબ થા ઉસસે કઈ ગુના ઓર ઝયાદા દિયા. (ઓરાકે ગમ, અજાએબુલ કુરઆન); ઉસ વકત આપકી ઉમર મુબારક સત્તર સાલ કી થી. બિમારી કા ઝમાના મુખ્તલિફ રિવાયત કે મુતાબિક ત્રીન ચા સાત ચા તેરા ચા અઠારા સાલ રહા. આપકી બીવી સાહેબા હઝરતે યુસુફ અલયહિસ્સલામ કી પોતી થી ઉનકા નામ બીબી રહેમત થા ઓર ઇબ્ને કસીરને કહા કે યુસુફ અલયહિસ્સલામ કી બેટી થી. હઝરતે એયુબ અલયહિસ્સલામ કી ઉમર મુબારક તરાનવે સાલ હુઈ.

હઝરત મુસા અલયહિસ્સલામ

આપકા ઝમાના નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ કી પિલાદત બાસઆદત સે દો હઝાર ત્રીનસો સાલ કબ્લ હે (મઆરેજુન્નબુવત); આપ કે ઓર હઝરત ઇસા અલયહિસ્સલામ કે મા બૈન સત્તર હઝાર ઓર એક રિવાયત કે મુતાબિક ચાર હઝાર અમ્બયાએ કિરામ મબઉસ હુએ. ઓર સબકે સબ દીને મુસવી પર થે. (હાંશીયા જલાલૈન); આપકા નામ ફિરઓન કી બીવી હઝરત આસીયાને ઉસ વકત રખ્યા જબ ફિરઓન દરીયા કે કિનારે તફરીહ કર રહા થા. અચાનક વો સંદુક જિસમેં મુસા અલયહિસ્સલામ જલ્વા ફરમા થે પાનીકી સતહ પર બહેતી હુઈ નઝર આવી. જબ ઇસકો નીકાલ કર ખોલા ગયા તો અંદર નેહાયત હસીન જમીલ બચ્યા નિકલા. ફિરઓન ને કહા ઇસ બચ્ચે કા નામ રખ્યા જાએ તો બીબી

આસીયાને ઇસ મુનાસેબત આપકા નામ મુસા રખ્યા. આપ પાની ઓર લકડીસે બરામદ હુએ. કિબ્તી ઝુબાનમેં મૂ પાની કો કહેતે હૈં ઓર સા લકડી કો કહેતે હૈં. (રહુલ બયાન ૭-૧, ઇતકાન ૭-૨); આપકે વાલિદ કા નામ ઇમરાન બિન યસહર થા. (ખઝાએનુલ ઇરફાન); આપકી વાલેદા માજેદા કે નામ કે મુતઅલિલક મુખ્તલિફ રિવાયત હૈ હકીમુલ ઉમ્મત મુફ્તી અહમદ ચારખાન રહમતુલ્લાહ અલયહે ફરમાતે હૈં કે આપકી વાલેદા મહોતરમા કા નામ આએઝ થા. અલ્લામા જલાલુદ્દીન સુયુતી રહમતુલ્લાહ અલયહે ને ફરમાયા કે આપકી વાલેદા માજેદા કા નામ યુહાન્ઝ બિન્તે યસહર બિન લાવા હૈ ઓર તફ્સીર કરતબીમે ઇમામ સઅલબીને કહા કે આપકી વાલેદા કા નામ લુખા બિન્તે હાતઝ બિન લાવા હૈ. (હાંશિયા જલાલેન); હઝરત હાફ્ઝ અલયહિસ્સલામસે આપ એક સાલ છોટે થે. હઝરત શોએબ અલયહિસ્સલામ આપકે સસુર થે. (તફ્સીર નઈમી); આપકી હમશીરા સાહેબા કા નામ મરીયમ હૈ. હઝરતે મુસા અલયહિસ્સલામ ફિરઓન કી પરવરિશ મેં તીસ સાલ રહે. એક દફઅ આપ બાહેર નિકલે તો દો આદમીયોં કો ઝઘડતે દેખા. એક ફિરઓન કા બાવરચી થા દૂસરા આપકી કૌમ કા બની ઇસરાઈલ થા. બાવરચી લકડીયોંકા ગઠઠા ઉસ ઇસરાઈલી પર લાદ કર બાવરચી ખાને લેને કે લિએ હુકમ દે રહા થા તો આપકો મદદ કે લિએ પુકારા, આપને ઉસે કહા કે ઇસ ગરીબ પર ઝુલ્મ મત કર વો બાઝ ન આયા બલકે બદઝબાની પર ઉતર આયા. આપને ઉસકો એક મુક્કા મારા કે મુક્કે સે ઉસકા દમ નિકલ ગયા. ઇસ વાકેઆ કે બાદ ફિરઓનને આપકે કતલ કા ફતવા સાદિર કિયા જિસ વજહસે આપ મઅ સરો સામાન આપ મધ્યન તશરીફ લે ગએ. (તફ્સીર નઈમી); વહાં દસ સાલ તક આપને શોએબ અલયહિસ્સલામ કી બકરીયાં ચરાઈ. ઉન બકરીયોં કી તાદાદ બારા હઝાર થી. (જલાલેન વ ખઝાએનુલ ઇરફાન)

હઝરત શોએબ અલયહિસ્સલામને આપસે અપની બેટી

સકુરા રદીયલ્લાહો અન્હા સે નિકાહ કરા દીયા. ફિર આપને અપની વાલેદા સે મિલને કી ઇજાઝત લી ઓર અપની જોઝા મહોતરમા કો સાથ લેકર મિસર કી તરફ રવાના હુએ. નો ઝિલ હજજ યોમે અરફા કો તજલિલએ ઇલાહી સે આપ મુશર્ફ હુએ. (મોઆલે મુત્તન જીલ, હાંશિયા જલાલેન); હઝરતે શોએબ અલયહિસ્સલામને આપકો બકરીયાં ચરાને કે લિએ એનાયત ફરમાયા થા વો અસા મુબારક હઝરત આદમ અલયહિસ્સલામ જન્નતસે લાએ થે, વો મુન્તકિલ હોતા હુઆ હઝરત શોએબ અલયહિસ્સલામ તક પહોંચા આપને હઝરત મુસા અલયહિસ્સલામ કો ઇનાયત ફરમાયા. (તફસીર નઈમી - ખઝાએનુલ ઇરફાન) ઇસકી લંબાઈ આપકે કદ મુબારક બરાબર દસ હાથ થી. બકોલે દીગર બારા હાથ લંબાઈ થી. (રૂહુલ મઆની નુઝહતુલ મજલિસ); અસા મુબારક બતૌર મોજિઝા અલ્લાહ તઆલાને આપકો અતા ફરમાયા. જબ જાદુગરોં કો ફિરઓનને આપકે મુકાબલે કે લિએ જમઅ કિયા ઉનકી તાદાદ હઝરતે કાઅબ કે કોલ કે મુતાબિક બારા હઝાર થી, બકોલે ઇસ્હાક પંદર હઝાર, બાઝ ને સતરા હઝાર, બાઝ ને અસ્સી હઝાર બતાઈ. આપકી અસા મુબારક તમામ જાદુગરોં કે મસનોઈ સાંપો કો નિગલ ગઈ, યહી અસા બહુકમે ઇલાહી દરીયા પર મારા તો બારા રસ્તે બન ગએ, ઉનમેં હર એક કી ફરાખી છ મીલ થી. (મલકુઝાતે ખ્યાજા નિઝામુદ્દીન ઓલિયા); નીલ દરીયા સે બની ઇસરાઈલ કો સહી સલામત આપને પાર કરાયા. ઉનકી તાદાદ છ લાખ થી. (હાંશિયા જલાલેન); આપકો અલ્લાહ તઆલાને નો મોજીઝે અતા ફરમાએ. આપકા ઇન્તેકાલ મકામે તીહ મે હુઆ. સઅલબી ફરમાતે હૈં કે આપકી ઉમર શરીફ એકસો બીસ સાલ હુઈ. (ઇતકાન જી-૨)

હઝરત સાલેહ અલયહિસ્સલામ

હઝરત હૂદ અલયહિસ્સલામ ઓર સાલેહ અલયહિસ્સલામ કે માબૈન દોસો સાલ કા ફાંસલા હૈ. હઝરત સાલેહ અલયહિસ્સલામ

પર ઈમાન લાને વાલોં કી તાદાદ ચાર હઝાર થી. કોમે આદ કી હલાકત કે બાદ કોમે સમુદ પેદા હુઈ. યે લોગ હિજાઝ ઓર શામકે દરમિયાન અકલમા મે આબાદ થે. ઉનકી ઉમરે બડી થી, પથ્થર કે મઝબુત મકાન બનાતે. જબ ઈસ કોમને અલ્લાહ તઆલાકી નાફરમાની શરૂ કી તો અલ્લાહ તઆલાને ઉનકી હિદાયત કે લિએ હઝરત સાલેહ અલયહિસ્સલામ કો મબ્ઉસ ફરમાયા. કોમને ઈન્કાર કરનાં શરૂઅ કિયા. ઉન લોગો કા સાલમેં એક દિન આતા થા જુસમેં યે લોગ મેલે કે તોર પર ઈદ મનાયા કરતે થે ઓર દૂર દૂર સે લોગ આ કર શરીફ હોતે થે. જબ યે દિન આયા તો લોગોંને હઝરત સાલેહ અલયહિસ્સલામ કો ભી ઈસ મેલેમેં બુલાયા. આપ એક બહોત બડે મજમે મેં દીન કી દાવત દેને કી ખાતિર ચલે ગએ. કોમે સમુદ કે બડે બડે લોગો ને હઝરત સાલેહ અલયહિસ્સલામ સે કહા કે આપ અગર ખુદા કે સચ્ચે રસૂલ હૈં તો હમે કોઈ મોજેઝા દિખલાઈએ. આપસે કહા એક એસી ઊંટની જો કિસી પીઠ મેં રહી હો ન કિસી પેટ મેં. ન કિસી નરસે ન કિસી માદા સે, ન વો હમલમેં રહી હો બલકે સામને વાલે પહાડ કી ચઢાન સે અચાનક પેદા હો. દસ મહિને કી ગાબન હો. ખૂબ ફરબા હર ઐબ નુકસ સે પાક હો. યુનાંસે હઝરત સાલેહ અલયહિસ્સલામને ઉસ પહાડ કે પાસ આ કર દો રકાત નમાઝ અદા કી ઓર દુઆ ફરમાઈ તો વો પહાડ લરઝને લગા. થોડી દેર બાદ વો પહાડ શક હો ગયા ઓર ઉસમેં સે સબકે સામને એક નેહાયત ખૂબસૂરત તંદુરસ્ત ઊંટની નિકલી. જો ગાબનથી ઓર ઉસી વકત બચ્યા ભી જનાં યે મોજુઝા દેખકર સબ હૈરતમેં પડ ગએ. કુછ લોગ ઈમાન લાએ ઓર કુછ લોગ અપને કુફ્ર પર અડે રહે. ઈસ કોમ કે પાનીકા એક તાલાબ જો પહાડ સે ગીરકર પાની જમા હોતા થા. હઝરત સાલેહ અલયહિસ્સલામને ફરમાયા કે એક દિન ઈસમેંસે પાની પીઓ ઓર એક દિન યે ઊંટની પાની પીએગી. કોમને ઈસ બાત કો માન લિયા. ચંદ દિન તો કાએમ રહે લેકિન બાદ કે ચંદ લોગોને સરકશી કી ઓર ઊંટની કે કલ્લ

કે લિએ આમાદા હુએ. ઉસમેંસે કેદાર બિન સાલીફ નામી શખ્સ ને ઉસ ઊંટની કી કુંચે કાટ ડાલી. ઊંટની ઝમીન પર ગીર પડી તો કાતિલ ને નેઝા માર કર ગલા કાટ દિયા. (ઇબ્ને કસીર); ઉસકા બચ્ચા મા કે મોત કે બાદ પહાડોંમેં ગાએબ હો ગયા. ચા ઉસકો ભી કતલ કર દિયા. (ઇબ્ને કસીર); અબ કતલ કે બાદ કોમે સમુદ પર અલ્લાહ તઆલા કા અઝાબ આયા. પહેલે સખ્ત ચીંગાડ કી ખોફનાક અવાઝ આઈ ફિર શદીદ ઝલઝલા આયા જિસસેં પૂરી આબાદી ઉથલ પુથલ હો કર ચકના ચૂર હો ગઈ ઓર કોમ કા આદમી ઘુટનોં કે બલ ગિરકર મર ગયા. સાલેહ અલયહિસ્સલામ કા ઇંતેકાલ મક્કા મોઅઝમા મેં હુઆ. બકોલ દીગર આપકા પિસાલ હઝરમૂત મેં હુઆ. આપકી ઉમર કે લિએ હો કોલ હૈ એક અઢાપન સાલ, એક કોલ દોસો અસ્સી સાલ કા હૈ. (હાંશિયા જલાલેન); અમ્બીયાએ કિરામ કી તારીખ બિલ્કુલ મુખ્તસર લિખી હૈ વરનાં બહોત બડે દફ્તર દરકાર હૈં.

દુનિયા ઓર આખેરત

અલ્લાહ રબ્બુલ આલમીન કી ઝાતે પાક અગર હમારી નઝરોં સે ઓજલ હૈ વો પરદએ ગેબ મેં હૈ. લેકિન ખુદ ઇન્સાન કી ઝાત સે લેકર દુનિયા કી હર શય કો અગર ગોરો ફિકર સે દેખા જાય તો આપકો હર શય મેં રબ્બ તઆલા કી ઝાતે પાક કા નઝારા જરૂર નઝર આયેગા. શરત ઇબરત ઓર ગહેરાઇ સે મુશાહેદા કરેં. મીસાલ કે તોર પર હમારા જિસ્મ ચન્દ માદી ચીઝોં સે બના હૈ. પાની, કારબન, ઓક્સીજન ઓર મઝીદ કુછ કીમીયાઇ અનાસિર ઝાહેરી નઝર સે ઇન્સાન બસ ઇસી કિસમ કી ચન્દ ચીઝો કા મજમુઆ હૈ. રાબર્ટ પીટીશન ને ઇન્સાન કે માદી જિસ્મ કા અનાસિર કા હિસાબ લગાયા તો ઉસને કહા કે બજાર કી શરહ કે લેહાઝ સે કુછ કિમત સાડે છે ડાલર હૈ. મગર સાડે છે ડાલર કે સામાન સે ખુદાને એસા કિંમતી ઇન્સાન બનાયા ઉસકી કિંમત પૈસો મેં નહીં કી જા સકતી. યે કિતના કિંમતી હૈ ઉસકા અંદાઝ આપ કોઇ ઉઝવ અગર અલગ હો જાએ તો પતા ચલતા હૈ. જેસે કિસીકા પૈર કટ ગયા અબ લાખો રૂપિયા ખર્ચ કરને કે બાવજુદ એસા પૈર નહીં બન સકતા. જેસે આંખ અગર બેનૂર હો જાએ, દિમાગ અગર કુતુર આ જાએ કરોડો રૂપિયા ખર્ચ કર કે ભી ઇન્સાન એસી ઉઝવ નહીં લા સકતા. કિતની કિમતી જાન રબ્બુલ ઇઝ્જત ને બનાઇ, લેકિન ઇન્સાન દેખતા નહીં હૈ. કોઇ જાદુગર અગર પથ્થર સે કોઇ આવાઝ નિકાલે લોગ તઅજુબસે ઉસકી સરાહના કરતે હૈં લેકિન જિસ રબને લાખોં ઇન્સાનો કો પૈદા કરકે અલગ અલગ ઝબાનેં અતા કી ઓર બામઆની અલફાઝ મેં કલામ કર રહા હૈ મગર ઉસકો દેખકર કિસી કો હૈરાની નહીં હોતી. કેસે અન્ધે લોગ કે ઉનકો જાદુગર કે કરિશમે દિખાઇ દેતે હૈં મગર ખુદા કે કરિશમે દિખાઇ નહીં દેતે. કિતને બેઅકલ લોગ હૈં કે જૂઠે કરિશમે દેખને વાલોં કે સામને સરાપા અકીદતમંદ બન જાતે હૈં. મગર જો સચ્ચે કરિશમે દિખાતા હૈ ઉસકો કોઇ નહીં માનતા.

અગર ઇન્સાન ખુદા કી ઝાત કો પા લે તો ઉસકે કમાલાત મેં ગુમ હો જાએ. ખુદા કે સિવા કિસી ચીઝ કા હોશ ન રહે. મિસાલ કે તોર પર અમરિકા કા એપોલો પંદરામે જો ત્રીન ખલાખાઝ ચાંદ પર ગએ થે ઉનમેં સે એક કરનલ જેમ્સ એરવીન (James Irwin) થે. ઉન્હોને એક ઇન્ટરવ્યુ મેં કહા અગસ્ત ૧૯૭૨ કા વો લમ્હા મેરે લિએ બડા અજીબ થા જબ મેંને ચાંદ કી સતહ પર કદમ રખા. મેંને વહાં ખુદા કી મોજુદગી (God's presence) કો મહેસુસ કિયા. ઉસને કહા કે ઉસ વકત મેરી રૂહ પર વજદાની કેફીયત તારી થી. મુજે એસા મહેસુસ હુઆ જેસે ખુદા બહોત કરીબ હો. ખુદા કી અઝમત મુજે આંખો સે નઝર આ રહી થી. ચાંદ કા સફર મેરે લિએ એક સિફ સાયન્સી સફર નહીં થા બલકે ઉસસે મુજે રૂહાની ઝિન્દગી નસીબ હુઈ (ટરીબુન ૨૭ ઓક્ટોબર ૧૯૭૨).

હકીકત હૈ કે ખુદા ને જો કુછ પેદા ફરમાયા હૈ વો ઇતના હી હૈરતનાક હૈ કે ઉસકો દેખકર આદમી ઉસ ખાલિક કી સનાઈયો મેં ડૂબ જાએ. હર તખલીક મેં હર આન ખાલિક કા જલ્વા ઝલક રહા હૈ. મગર હમારે ગેરદો પેશ જો દુનિયા હૈ ઉસકો બચપન સે દેખતે દેખતે આદી હો જાતે હૈં. એસે માનુસ હો જાતે હૈં કે ઉસકે અનોખેપન કા અહેસાસ નહીં હોતા. હવા, પાની, દરખ્ત, પરીદે, જાનવર સબ હદ દરજજે અજીબ હૈ. હર ચીઝ અપને ખાલિક કા આઈના હૈ. મગર આદી હોને કી વજહ સે હમ અજુબાપન કો મહેસુસ નહીં કરતે. મગર જબ એક શખ્સ અચાનક ચાંદ પર ઉતરા પહેલી બાર વહાં કી તખલીક કો નઝરસે દેખા તો વો ખાલિક કો મહેસુસ કિએ બગેર ન રહ સકા. ઉસને તખલીક કે કારનામે મેં ખાલિક કો મોજુદ પાયા.

હમ જિસ દુનિયા મેં રહતે હૈં ઇસમેં હર શયમેં ઉસકી મોજુદગી પા શકતે હૈ. અગર હમ જેસે કરનલ જેમ્સ એરવીન ને ચાંદ કો દેખા ખુદા કો મોજુદ પા કર હર શય કી તરફ એસી હી

નઝરે ઇબરત સે દેખે તો હમકો ભી ઉસકા જરૂર જલવા નઝર આએ. વો ખુદા કી મોજુદગી કો મહેસુસ કરે. અગર ઉસકા અહેસાસ ઝિન્દા હો તો સૂરજ કી કિરનોમેં ખુદા કા નૂર જગમગાતા દિખાઈ દેગા. હરે ભરે દરખ્તો કે હસીન મનઝર મેં વો ખુદા કા નૂર જલતા હુઆ પાએગા. હવાઓં કે લતીફ ઝોકોં મેં જલવએ રબ્બાની કા તજરબા હોગા. અપની હથેલી-પેશાની કો ઝમીન પર રખતે હુએ ઉસકો એસા મહેસુસ હોગા કે ગોચા ઉસને અપના વુજુદ અપને રબ કે કદમો મેં ડાલ દિયા હે. ખુદા હર જગહ મોજુદ હે બ શરત દેખનેવાલી નિગાહ આદમી કો હાંસિલ હો જાએ.

અગર ઇન્સાન સહી માએનામેં ખુદા કો પા લે ઓર ઉસકી અઝમત કા સહી અકીદા દિલમેં રાસીખ હો જાએ તો ફિર વો કાએનાત કી કિસી ચીઝ કી તરફ ઇત્તેફાત નહીં કરેગા. અલ્લાહ રબ્બુલ ઇઝ્ઝત હી સબકા ખાલિક, વો હી સબકા રાઝિક, વો હી સબકા માલિક, નફ્અ-નુફસાન હર ચીઝ ઉસકે કબ્જએ કુદરત મેં હે. ઇસકા પૂરા અકીદા દિલમેં ઉતર જાએ તો આદમી અબ કહાં ભી વો ગુમરાહ નહીં હો સકતા. મિસાલ સે સમજે અમેરિકા કે રીપબ્લિકન પાર્ટી કે હોદ્દાર મીસ્ટર સેઈર (Sayier) ને બતાયા કે અમેરિકન સદર રોનાલ્ડ રેગન હર વકત અપની જેબ મેં એક છોટીસી સોને કી નાલ રખતે હે. ચે નઅલ સદર બનને સે પાંચ સાલ પેહલે ઉનકો ઉનકે દોસ્ત ને દી થી. સદર રેગન કો પૂરા ચકીન હે કે ઇસ નાલ મેં તિલસ્માતી અસરાત છૂપે હુએ હે. વો ઉનકો આફતસે બચાતી હે. યુનાંચે માર્ચ ૧૯૮૧ મેં જબ ઉનપર કાતેલાના હમલા ક્રિયા ગયા તો ઉનકે ખ્યાલ કે મુતાબિક ઇસી નાલ ને ઉનકી હિફાઝત કી. ચે નાલ હર વકત ઉનકી જેબમેં રહતી હે. જુન ૧૯૮૧ કી એક મુલાકાત મેં મીસ્ટર સેઈર ને ઉનસે પૂછા કે ઉસ નાલ કો અબ ભી અપને પાસ રખતે હે ? કહા કે હાં જરૂર. ઉસકે બાદ અપની બાંધ જેબસે નીકાલ કર દિખાયા. ચે બિલા શુબા વહમ પરસ્તી હે (Superstitious) (ટાઈમ્સ ઓફ ઇન્ડિયા ૨૪ જુન ૧૯૮૧).

ઇતના બડા ઇન્સાન પઢા લિખા પૂરી અમેરિકન મુમલેકત કા સદર, ઉસકા અકીદા એક સોને કી નાલ પર અટક ગયા કે વોહી ઉસકી હિફાઝત કરતી હે. ઉસીકે હાથમેં સબ કુછ હે. ઇન્સાન જબ ભટક જાતા હે તો વો અપને ખુદા કો છોડકર કેસી કેસી અશયા કો અપના રબ બના લેતા હે. ફિર વો ઇસી તરહ કોઈ પથ્થર કો અપના ભલાઈ-બુરાઈ કા માલિક સમજ લેતા હે, કોઈ દરખ્ત કો, તો કોઈ જાનવર કો, તો કોઈ સૂરજ કો, કોઈ ચાંદ કો, કોઈ સીતારોં કો. ઝીઅકલ ઇન્સાન જિસ્કો કુદરતને બોલને કો ઝુબાન, સોચને કો દિમાગ, ફર્ક કરને કે લિએ અકલ તાલીમ. ઇતની સારી નેઅમતે હોને કે બાવજુદ ઇન્સાન અપને ખાલિક કો પહેચાન ન શકે યે કિતની બડી હિમાકત હે. જહાં તક મુકમ્મલ ભરોસા એતેકાદ ખુદા પર નહીં રખતા વહાં તક ઉસકો ન રબ કી સનાખ્ત હો સકતી ન અપની મુરાદ પા સકતા હે.

અબ એક તારીખી મિસાલ સમાઅત ફરમાએ. હઝરત ઇબ્રાહીમ બિન અદહમ રહમતુલ્લાહ અલયહે જબ અપની હુકુમત કો છોડકર ફકીરી ઇખ્તિયાર કી તો રાસ્તે મેં ખ્યાસ લગી. આપ એક કુએ પર આએ, આપકે પાસ રસ્સી ઓર ડોલ થી. આપને પાની કુએ સે નીકાલા, પીયા ફિર થોડી દેર વહાં આરામ કરને બેઠે, ઇતની દેર મેં કુછ ખ્યાસે હિરનો કા એક જુન્ડ આ પહોંચા. વો કુએ કે એતરાફમેં ઇર્દગીર્દ ખડે હો ગએ. થોડી દેર મેં કુએ કા પાની ઉપર તક આયા સબ હિરનોને પાની પીયા ઓર ચલે ગએ. ઇબ્રાહીમ બિન અદહમ રહમતુલ્લાહ અલયહે યે મનઝર દેખકર અરઝ કિયા બારી તઆલા મેને તેરી મહોબ્બત મેં અપની બાદશાહત કો તરક કીઆ, માલો દોલત સબ કુછ કુરબાન કર દીયા. ફિરભી મેરા મરતબા હિરન જીતના ભી નહીં ? આપકો નીદા આઈ કે આપને પાની કે લિએ ડોલ-રસ્સી કા સહારા બનાયા તો મેને ડોલ-રસ્સી કે ઝરીએ દીઆ, વો હિરન ડોલ-રસ્સી નહિં રખતે સિર્ફ હમારી ઝાત પર કામિલ ભરોસા રખતે હેં તો હમ ઉનકો બગેર સબબ કે અતા કરતે હેં. જહાં તક

કામિલ ભરોસા ચકીન ન હો વહાં બંદા અપને રબકી ઝાતે પાક કેસે સબબ બનાતા હે, વો જાન નહિં સકતા. અબ જો આદમી અપને રબકો પહેચાન લિયા તો વો અપની આખેરત કી કિન્દગી કો ભી માન લેગા. ચે દુનિયા ઓર હમારી કિન્દગી બિલ્કુલ બેસુબાત હે. જિસકા કોઈ ભરોસા નહીં. ઓર ન ઈસ કિન્દગી મેં ઈન્સાન અપની મંઝીલ કો પા સકતા હે. રાત-દિન મહેનત કરતા હે, કોશિષ કરતા હે, સારી અપની કિન્દગી દાવ પર લગા દેતા હે લેકિન સબ કુછ યહાં ઘરા કા ઘરા રહે જાતા હે, ઈન્સાન જો બેમુરાદ અફસોસ કે સાથ યહાં સે ચલા જાતા હે કુછ દલાએલ સે આપ સમજેં. પ્રોફેસર રાજકિષ્ના હિન્દુસ્તાન કે પચાસ ઈન્તેહાઈ આલા અઝહાન મેં સુમાર હોતે થે. ઈભે ઈકતેસાદીયાત મેં ગૈરમામુલી મહારત કી વજહસે વો બેનુલ અકવામી શોહરત કે માલિક થે. વો મુલ્ક કે બડે બડે મઆશી અહોદો પર ફાએઝ થે. આખર ઉમર મેં વો એફ.એ.ઓ. ફૂડ એગ્રીકલ્ચર ઓર્ગનાઈઝેશન કે એક પ્રોજેક્ટ કે તહેત ત્રીન મહિના કે લિએ રોમ ઇટલી ગએ થે. અભી વો અપને કામ કી તકમીલ ભી ન કર સકે કે ૧૯૮૫ કો ઉનકી કલ્બ(દિલ) કી હરકત ચકા ચક બંધ હો ગઈ. મતલબ આપકા હાર્ટ ફેઈલ હો ગયા. વફાત કે વકત ઉનકી ઉમર ૫૯ સાલ કી થી (ટાઈમ્સ ઓફ ઈન્ડિયા ૨૨ મઈ ૧૯૮૫). પ્રોફેસર સાહેબ ઈકતેસાદીયાત કે માને હુએ એક્સ્પર્ટ થે. ઉંહોને ઈસ મસલે કા ઈકતેસાદી મુતાલેઆ કિયા થા કે ત્રીસરી દુનિયા કે ગુરબત કે માહોલ મેં રોઝગાર કા મસએલા કિસ તરહ હલ કિયા જાએ. કેસે અજુબ હોંગે મસાએલ આલમ કે વો માહેરીન જીનકો ખુદ અપને મસલેકી ખબર ન હો. ઈન્સાન કા હાલ ભી કેસા અજુબ હે. વો અપને કલ કો નહીં જાનતા ઓર દૂસરોં કે મુસ્તકબિલ પર રીસર્ચ કરતા હે. વો ખુદ ફિકરી એફલાસ મેં મુબતેલા હોતા હે ઓર દૂસરોં કે મઆશી ઈફલાસ પર તકરીર કે કારનામે દીજાતા હે. મસાએલે આલમ પર ઉસકો બડે બડે ખિતાબાત દીએ જાતે હેં મગર જબ તજુર્બા હોતા હે તો માલુમ હોતા હે કે વો અપને ફરીબી મસલે સે ભી નાઆશના થા. ક્યા અજુબ હે લોગોં કા જાનના ઓર કેસા અજુબ હે ઉનકા ન જાનના.

ઇસ્લામ કે નઝરીએ કે મુતાબિક ચે દુનિયા અમલ કી જગહ છે. ફલ પાને કી જગહ આખેરત છે. યહાં આપ અગર તારીખી મુતાલેઆ કરે તબ પતા ચલતા છે કે ઇન્સાન અપની ક્રિંદગી સારી કિસી ચીઝ કે હાંસિલ કરનેમેં દાવપે લગા દેતા છે લેકિન જબ ઉસમેં કામચાબી કા વકત આતા છે તો ઉસકો હાંસિલ હોના તો દરકિનાર ઉસકો દેખનાં ભી નસીબ નહીં હોતા. વો સારી ઉમ્મીદ લેકે માયુસ નામુરાદ હોકર ચલા જાતા છે.

એક મિસાલ આપકો પેશ કરું, સુનીએ સલાતીને ઝમાનાં કી દર્દભરી કહાની બ્રાઝીલ જુનુબી અમેરિકા કા એક મુલ્ક છે જો એન્ટલાન્ટિક સમન્દર કે કિનારે વાકેઅ છે. જિસ્મે ઝયાદાતર રોમન કેથોલિક છે. બ્રાઝીલ મેં ૧૯૬૪ મેં કોજી હુકુમત કાયમ થી કોજી હુકુમત કે ખિલાફ જિન જમ્હુરીયત પસંદ લીડરોને તહરીક ચલાઈ ઉનમેં એક મુમતાઝ નામ ટીન્કરેડ નોવેસ કા થા. મિસ્ટર નોવેસને બેશુમાર મુસીબતે ઉઠાઈ ૨૧ સાલકી મુસલસલ જદો જેહદ કે બાદ ખિલ આખિર વો મુલ્ક કે અવામ કો હુકુમત કે ખિલાફ મુન્નઝમ કરને મે કામચાબ હો ગએ. કોજી હુકમરાં મજબુર હો ગએ કે મુલ્ક મેં આમ ઇન્તેખાબાત કરાએ. જાન્યુઆરી ૧૯૮૫ મેં ઇલેક્શન મેં મિસ્ટર નોવેસ ભારી અકસરીયત સે સદર મુન્તાખબ હો ગએ. અખબારાત ઓર રેડિયો ને ઉનકી કામચાબી કા શાનદાર તઝકેરા કિયા. એક અખબાર ને તઝકેરા કરતે હુએ લિખા કે ઉનકી જીત એક શખ્સ કી તકરીબન પચાસ સાલ સીયાસી કિરદાર કી તકમીલ છે. પાંચ માર્ચ ૧૯૮૫ કો મિસ્ટર નોવેસ્કી હલફ બરદારી કી રસમ સદારતી મહેલ મેં અદા કી જાને વાલી થી કે એન ઉસી રોઝ ચન્દ ઘંટે પહેલે વો બિમાર પડ ગએ ઉન્હે ફોરન અસ્પતાલ લે જાયા ગયા. મુલ્ક કે સબસે બહેતર અસ્પતાલ મેં વો એક મહિના તક માહેર ડોકટરો કી નિગરાનીમેં રહે. ઇસ મુદ્દત મેં ઉનકે સાત ઓપરેશન કિએ ગએ મગર સારી કોશિષ નાકામ હો ગઈ. ૨૧ એપ્રિલ ૧૯૮૫ કો મિસ્ટર નોવેસ કા ઇન્તેકાલ હો ગયા. ઉસ વકત ઉનકી ઉમર ૭૫ સાલ થી. કયા

અજીબ છે ઇન્સાન કા યે અંજામ કે વો કોશિષ કરતા છે મગર વો ઉસકા ફલ નહીં પાતા. ઉસકે લિએ ફતહકા તાજ તૈયાર કિયા જાતા છે મગર ઉસકે લિએ મુમ્કિન નહીં હોતા કે વો ઉસકો અપને સરકી ઝીનત બનાએ. ઉસકી કોશિષો કી તકમીલ ઉસકી બરબાદીયોં કી તકમીલ બન જાતી છે. ઇસી તરહ કે વાકેઆત બતાતે હૈં કે દુનિયા અમલ કરને કી જગહ છે. વો પાને કી જગહ નહીં, પાને કી જગહ કોઈ ઓર છે જો ઉસકે માવરા છે.

અબ ઝરા આગે સોચતે હૈં કે એક કછવા ઉસકી ઉમર સો સાલ. ગીદ કી ઉમર પાંચ સો સાલ. દરખ્ત ઝમીન પર એક હઝાર સાલ ખડા રહેતા છે. પહાડ ઓર દરીયા લાખો સાલ તક અપની શાન કો બાકી રખતે હૈં. મગર ઇન્સાન કી ઉમર પચાસ સાલ યા સો સાલ સે ઝયાદા નહીં. ઇન્સાન તમામ મખ્લુક મેં સબસે ઝયાદા અશરફ વ અફઝલ છે ઓર વો કમ ઝિન્દગી પાતા છે ઓર ઇસસે ભી ઝયાદા અજીબ બાત યે છે વો મુખ્તસર ઝિન્દગી ભી નાકામીયો કી એક મુસલસલ દાસ્તાન કે સિવા કુછ ભી નહીં. આદમી કી ઝિન્દગી ગમ-દુઃખ સે ઇતની ભરી હુઇ છે કે ખુશીયોં કે લમ્હાત ગફલત કે ચંદ જલકીયોં સે ઝયાદા હકીકત નહીં રખતે. બિમારી, હાદસા, બુડાપા ઉમ્મીદો કી મુસલસલ પામાલી કા નામ ઝિન્દગી છે. બિલ આખિર ઇસ કિસ્મ કે દર્દનાક એયામ ગુઝરતે હુએ એક દિન મોત કે આગે આદમી શિકસ્ત ખા જાતા છે. ઇસલિએ આદમી હંમેશા કલ કો યાદ રખે, આજ છે કલ કયા હોનેવાલા છે, આજ પાયા છે કલ વો ખોના છે. અગર ઇસ ચીઝ કો ઇન્સાન સમજ લે કે માદી દુનિયામેં દોલત, ઓલાદ, માલો, મતા, એશ, આરામ સારી ચીઝેં અચાનક છીનલી જાએગી ઓર વો બેબસ-લાચાર યહાં સે ચલા જાએગા. યે સારી ચીઝેં યહાં રહ જાએગી. ઉસકો કોઈ નફા દેનેવાલી નહીં. નફા ફક્ત ઉસકે નેક આમાલ ઓર અલ્લાહ કી યાદ ઉસકો નફા ભી દેગેં ઓર સાથ ભી જાએંગે.

એક મિસાલ પેશ છે :

કર્ણાટક કે ગવર્નર મિસ્ટર ગોવિંદ મારા. ઉનકી લડકી નંદની કી ઉમર અભી સિફ ૩૮ સાલ થી. ૬ સપ્ટેમ્બર ૧૯૮૧ કો નંદ દિલ્હીમેં ઉસકા ઇન્તેકાલ હો ગયા. એક હસતી હુઇ ઝિન્દગી અચાનક ખામોશ હો ગઇ. નંદની બહોત ઝહીન ઓર તન્દુરસ્ત થી. ઉસકી તાલીમ ખાલિસ અંગ્રેજી તરઝ પર હુઇ. ઉસકે બાદ, ઉસને અમેરિકા સે જર્નાલીઝમ (સહાઈત) કી ડીગ્રી હાંસિલ કી. વો હિન્દુસ્તાન ટાઈમ્સ મેં સીનિયર રિપોર્ટર થી. અપની મુખ્તાલિફ ખુસુસીયત કી વજહ સે વો અપને અખબારી સાથીયોં કે દરમ્યાન બહોત મકબુલ થી. ઉસકે એક સાથી કે અલફાઝમેં નંદની કી ઝિન્દગી કા નઝરીયા ચે થા કે વો ઝિન્દગી સે આખરી હદ તક પ્યાર કરતી થી ઓર ઝિન્દગી કે સાથ આખરી હદ તક રહેના ચાહતી થી. નંદની કી વફાત પર ઉસકે રિપોર્ટર સાથીયોં ને એક ચાદદાશત હિન્દુસ્તાન ટાઈમ્સ ૧૭ સપ્ટેમ્બર ૧૯૮૧ કો શાએ કી. ઉસકે ખાતમે પર વો લિખતે હેં, નંદની કી મોત ઇસ હકીકત કી એક બેરહેમ ચાદ દહાની કે હર આદમી કા એક બેહદ મુકરર વકત હે. કેસી અજીબ બાત હે એક જીતી-જાંગતી, હસતી-ખેલતી ઝિન્દગી અચાનક બુજ જાતી હે ઓર એક હંસતા હુઆ ચહેરા એક લમહે મેં એસે ખત્મ હો જાતા હે જેસે કે વો મિટ્ટી સે ભી જયાદા બેવકઅત થા. ઝિન્દગી કિસ કદર બામઆની હે મગર ઉસકા અંજામ ઉસકો કિસ કદર બેમઆની બના દેતા હે. આદમી અગર મોત કો ચાદ કરે તો વો કભી ભી સરકશી ન કરે. ચે ઝિન્દગી બિલકુલ બેસુબાત ઓર ઇન્સાન કે લિએ બેવફા માલુમ હોતી હે. હઝરત અલી રદીયલ્લાહો અન્હો કા કૌલ હે કે, 'અદ્દુન્થા જફાઉન લેસ ફીહે વફાઉન' - મતલબ ચે દુનિયા તકલીફ, અઝીયત, મુસીબત કા નામ હે ઇસમેં તું વફા કો તલાશ ન કર. ઇસમેં વફા રખી હી નહીં ગઇ. વો કિસીસે વફાદાર નહીં. સારી ઝિન્દગી આદમી દાવ પે લગા દેતા હે મગર ઉસકી તકમીલ ભી દેખના નસીબ નહીં હોતી. ચા દફઅતન છોડ છોડ કે ચલા જાતા હે.

ચન્દ દિનકે બાદ ચે દુનિયાવાલે ઉસકો ભૂલા દેતે હૈં. ફિર ઉસકા નામ ભી લોગ ભૂલ જાતે હૈં.

એક મિસાલ ઓર પેશે ખિદમત હૈ :

ડો. ઉત્તમ પ્રકાશ હિન્દુસ્તાન કે એક નામદાર સર્જન થે. વો ઓલ ઇન્ડિયા ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ મેડિકલ સાયન્સ મેં શોબએ સર્જન કે હેડ થે. ડો. ઉત્તમ પ્રકાશ કો પદ્મભૂષણ કા એજાઝ (પુરસ્કાર) મીલા થા. સર્જન કી આલમી કોંગ્રેસ ૧૭ ફરવરી કો દિલ્હી મેં હોને વાલી થી. જિસ્કી સદારત કી કુરસી ઉસકા ઇન્ટેઝાર કર રહી થી. મગર ૧૪ ફરવરી કો ઉન પર દિલ કા દોરા (હાર્ટએટેક) પડા. અસ્પતાલ પહોંચતે પહોંચતે ઉનકા રાસ્તે મેં ઇન્ટેકાલ હો ગયા. ઉસ વકત ઉનકી ઉમર સિર્ફ ૫૪ સાલ થી.

ત્રીસરી મિસાલ :

સિકંદરે આઝમ યુનાની બાદશાહ ફત્તહી લડકા થા. ૩૫૬ કબ્લ મસીહ (B.C.-356) ગુઝરા. ઉસને તખ્ત મિલને કે બાદ દસ સાલ કી મુદત મેં ઉસ ઝમાને કી માલુમ દુનિયા કા બેશતર હિસ્સા ફત્તહ કર લિઆ. મીસર કા શહર ઇસ્કન્દરીયા ઉસકે ફત્તહે મીસર કી યાદગાર કે તોર પર અબ ભી મૌજુદ હૈ. મગર ખિલ આખિર ઉસકા અંજામ કયા હુઆ. વો ઇરાક કે કદીમ શહર બાબુલ કે એક મહેલમેં ઇસી તરહ બેબસી કે સાથ મર ગયા. જિસ તરહ એક ગરીબ વ કમઝોર આદમી અપની ઝોંપડી મેં મરતા હૈ. ઉસને અપની ઝિન્દગી મેં જો ચાહા વો પાયા ઓર ફિર સબ કુછ પા કર ખાલી હાથ ઇસ દુનિયાસે ચલા ગયા. ઉસકી વસીઅ સલતનત ઉસકે મરને કે બાદ ઉસકે ત્રીન ફોજી સરદારો મેં તક્સીમ હો ગઇ કયુંકે ઉસકા એક વાહેદ બેટા ઉસકી ઝિન્દગી હી મેં કતલ કીયા જ ચુકા થા.

ફાન્સ કે લુઇયાઝ દહમ ને સાઠ સાલ તક બાદશાહત કી
 હેસીયત સે ઝિન્દગી ગુઝારી. વો મરનાં નહીં ચાહતા થા. યુનાંચે
 આખર ઉમરમેં વો એક બન્દ કિલ્લા મેં રહેને લગા થા જહાં
 બહોત કમ લોગો કો દાખેલે કી ઇજાઝત થી. કિલ્લા કે ચારો તરફ
 ગહેરી ખન્દકેં ખોદી ગઈ. તાકે કોઈ કરીબ ન પહોંચ શકે. કિલ્લા
 કી દીવારોં પર હર વકત ચાલીસ તીરંદાઝ બેઠે રહેતે થે. ઇસકે
 અલાવા ચાલીસ ઘોડેસવાર ચારો તરફ ગશત કરતે રહેતે થે.
 બાદશાહ કા હુકમ થા ખિલા ઇજાઝત જો ભી કિલ્લા કે અંદર
 દાખિલ હોને કી કોશિષ કરે ઉસકો પકડ કર ઉસી વકત કતલ કર
 દિયા જાએ. કિલ્લામેં બાદશાહ કે લિએ હર કિસ્મ કે એશ ઇશરત
 કા સામાન મુહય્યા કિયા ગયા થા. તાકી બાદશાહ કા દિલ કભી
 ગમગીન ન હો. લુઇ કો ઝિન્દા રહેને કા ઇતના શોક થા. ઉસને
 હુકમ દે રખ્યા થા કે ઉસકે સામને મોત કા લફઝ હરગિઝ ન
 બોલા જાએ. એક માહેર ડોક્ટર હર વકત ઉનકે પાસ મૌજુદ
 રહેતા થા. ડોક્ટરો કો દસ હઝાર સુનેહરી કરાબુન માહાના
 તનખ્વાહ દી જાતી થી જો ઉસ ઝમાને મેં ઇંગ્લેન્ડ કે મેદાને જંગમે
 ચાલિસ સાલ કામ કર કે ભી એક ફોજ અફસર તનખ્વાહ
 હાંસિલ નહીં કર સકતા થા. ઇસકે બાવજુદ બાદશાહ કો બુડાપે
 ઓર કમઝોરી સે બચા ન સકી. આખરી ઉમર મેં વો ઇતના
 કમઝોર હો ગયા થા કે મુશ્કિલ સે કોઈ ખાને કી ચીજ ઉઠાકર મુંદ
 મેં ડાલ સકતા થા. ફિર ભી ઉસકો જીને કી હિરસ વહમ કો
 પહોંચ ગઈ થી. ઉસકો કિસીને બતાયા કે કધુએ કી ઉમર
 પાંચસો સાલ કી હોતી હૈ. ઇસ લિએ વો ઝિન્દગી બખ્શવાને કે
 માલિક હૈં મતલબ ઉનકો પાસ રખને સે આદમી કી ઝિન્દગી
 બડતી હૈ, ઝયાદા હોતી હૈ. તો ઉસને કુછ લોગોં કો ત્રીન બહેરી જહાઝ
 દેકર જર્મની ઇટલી રવાના કિયા તાકે વહાંસે બહેરી કધુએ લે આએ. ચે
 કધુએ કરીબ એક બડે હોજમેં રખે ગએ તાકે ઉસકો ઝિન્દગી કા ફેઝ
 દેતે રહેં. આખર લુઇ પર ફાલેજ (લકવા) કા હમલા હુઆ ઓર ૧૩
 અગસ્ટ ઇ. ૧૪૮૩ કો ઉસ પર મોત ને કાબુ પા લિયા. ઉસકો

માલુમ હો ગયા કે કોઈ ભી આદમી કિસીભી તદબીરસે કભીભી મોત સે નહીં બચ સકતા. ઉસકે મરને સે પહેલે જો આખરી અલફાઝ નિકલે યે વો યે થે, સારી કોશિષે બેકાર હો ગઈ, કોઈ ચીઝ મોત સે બચા ન સકી. ઉસને ઇ. ૧૪૨૩ સે ૧૪૮૩ તક બાદશાહત કી. પૂરે સાઠ સાલ ફિર ભી ઉસકા દિલ નહીં ભરા. વો મોત સે બચના ચાહતા થા લેકિન કુદરત કે ફેસલે કે આગે હર તાકાત કોઈ હેસીયત નહીં રખતી. ઉસકા અમ્મ ગાલિબ હે.

એવરેસ્ટ દુનિયા કી સબસે બડી ઊંચી ચોટી હે. હિમાલયા કી યે મશહુર ચોટી સતહે સમન્દર સે ૨૯,૦૨૮ ફુટ (૮૮૪૮ મીટર) બુલંદ હે. કહા જાતા હે પહેલા કાબિલે ઝિકર શાખ્સ જિસને ઇસ બુલંદ ચોટી પર કદમ રખને કી કોશિષ કી વો એક અંગ્રેજ મોરીસ વેલ્સન થા. ૧૮૩૪ મેં ઉસને ચડાઈ શરૂ કી. યે મોરીસ વેલ્સન પહેલી જંગે અઝીમ મેં એક સીપાહી થા. ઉસકો દુનિયા કી આખરી બુલંદી પર પહોંચને કા ઇતના ઝયાદા શોક થા ઉસને અપને ખાનદાન કી કામ્યાબ તિજારત કો ઉસકે ઉપર કુરબાન કર દિયા. ઉસને અપના તમામ સરમાયા ખર્ચ કરકે ઝાતી તોર પે એક સેકન્ડ હેન્ડ હવાઈ જહાઝ ખરીદા. વો ઇંગ્લેન્ડ સે છ હજાર કિલોમીટર સફર તય કરકે પુરનીયા મેં ઉતરા. ઉસકો હવાઈ જહાઝ આગે લે જાને કી ઇઝાઝત ન મીલી. યુનાંચે ઉસને અપના જહાઝ ફરોખત કર દીયા. ઉસકે બાદ વો ડાર્જિલિંગ ઓર તિબ્બેટ કે રસ્તે સે એવરેસ્ટ કી તરફ સફર શરૂ કર દિયા. આખિર મેં ઉસકે પાસ છોટા ખીમા કુછ ચાપલ એક ખુદકા કેમેરા ઓર કુછ થોડી ચીઝે બાકી રહ ગઈ. બસ વો ઉપર ચડતા રહા. વો કામ્યાબી કે સાથ ૧૯૫૦૦ ફીટ કી બુલંદી પે ચડ ગયા. ૨૧ એપ્રિલ ૧૮૩૪ કો ઉસકી ૩૬ વી બર્થ ડે થી. ઉસકા યે મનસુબા થા કે વો અપની ઝિન્દગી કે ઇસ તારીખી દિન કો એવરેસ્ટ કી ચોટી પર ખડા હો. ઉસને અપની ડાયરીમેં ચન્દ અલફાઝ લિખે થે. સિર્ફ હજાર ફીટ જાના બાકી હે મુજે યે વાઝેઅ અહેસાસ હો રહા હે કે મેં ૨૧ એપ્રિલ ૧૮૩૪ કો ચોટી પર પહોંચ જાઉંગા. યે સતરે

લિખને કે બાદ હિમાલયા કા સખ્ત તુફાન ઓર મોસમ કી સિદ્દત
 ઉસકી રાહમેં રૂકાવટ બન ગએ. વો મજબુર હોકર પીછે લોટા
 ચુનાંચે વો ઉતર કર નીચે ઠીકાને પર આ ગયા. મગર અબ
 ઉસકો દોબારા ઉપર ચડના નસીબ નહીં હુઆ. ઉસકે બાદ ઉસકે
 સાથ કયા પેશ આયા ઉસકા હાલ કિસીકો માલુમ નહીં. એક
 સાલ કે બાદ તીનઝીન્ગ નારંગે ઉપર ચડ રહા થા. ઉસકો એક
 મકાન પર મોરીસ પિલ્સન કી લાશ મીલી ઓર ઉસકે સાથ
 ઉસકી ડાયરી હિમાલય કી બુલંદ ચોટી પર ખુદ કે કેમેરા કે
 ઝરીએ અપની તસવીર ખીંચના ચાહતા થા. ઉસકો ઉમ્મીદ થી કે
 ફતહ્યાબી કો કેમેરા કી આંખ સે દેખેગા. જબ ચે તારીખ આઈ તો
 વહાં ન કોઈ પિલ્સન થા જો અપની કામ્યાબી કો દેખકર ખુશ હો
 ઓર ન કેમેરા થા જો ઉસકી કામ્યાબી કો રેકોર્ડ કરે. બસ ચે
 કહાની દૂસરી તરહ હર આદમી કી કહાની હૈ. હર એક સમજતા હૈ
 કે વો કામ્યાબી કી બુલંદ ચોટી પર પહોંચને કી કોશિષ કર રહા
 હૈ લેકિન મામલા બર અકસ હૈ. યહાં પર હર આદમી એક એસી
 મન્ઝિલ કી તરફ ચલા જતા હૈ જહાં મોત કે સિવા આગે કોઈ
 મન્ઝિલ નહીં. યહી મન્ઝિલ ઉસકે ઇસ્તિકબાલ કરને કે લિએ
 મૌજુદ હોતી હૈ. ચે હૈ યહાં કી કામ્યાબીયોં કી મિસાલેં. આદમી
 ખ્યાલ કરે આખેરત કી મન્ઝિલ કો કામ્યાબ બનાએ.

લોર્ડ કરઝન ૧૮૯૮ મેં હિન્દુસ્તાન મેં વાઈસરોય હોકર
 ઇંગ્લેન્ડ સે ભારત આએ થે. ઉનકી દો લડકીયાં થી, તીસરી
 પેદાઈશ કે વકત લોર્ડ કરઝન કી બહોત ખ્વાહિશ થી કે ઉનકે
 યહાં લડકા પેદા હો. દોનો બડી ઉમ્મીદો કે સાથ આને વાલે
 વકત કા ઇન્તેઝાર કર રહે થે મગર તીસરી બાર ભી માર્ચ ૧૯૦૪
 મેં ઉનકે યહાં લડકી પેદા હુઈ. ઉસ વકત ઉનકા કયામ નાલદરા
 મેં થા. ઇસ મુનાસેબત સે ઉન્હોને લડકી કા નામ ઇલેકઝેન્ડર
 નાલદરા કરઝન રખ્યા. ઉસ વકત જો ઉન્હોને અપની બીવી કો
 ખત લિખે ઉનમેં એક ખત જો ઉન્હોને શિમલા સે લંડન ભેજ
 થા. ઉસ ખતમેં અપની બીવી કો તસ્કીન દિલાને કી કોશિષ કી.

ખત કા એક જુમલા ચે થા : લડકી યા લડકે કા કયા ફાયદા જબ કે હમ દોનોં ઇસ દુનિયાસે જા ચુકે હોંગે. ચે ઉનકા જુમલા ફક્ત ઉનકી માયુસી કો છૂપાને કી એક કોશિષ થી અગર ચહી ખાત આદમી અગર અપને અન્દર શઉરી તોર પર પેદા હો જાએ તો દુનિયા કા આધા મસઅલા હલ હો જાએગા. દોલત, ઇકતેદાર, ઓલાદ ચહી વો ચીઝેં હેં જીનકો આદમી સબસે ઝયાદા ચાહતા હે. ઓર ઉનકો હાંસિલ કરને કે લિએ સબ કુછ કર ડાલતા હે. અગર ચે સોચ લે કે ચે સારી ચીઝેં હાંસિલ કરને સે કયા ફાયદા. ચંદ હી રોઝ મેં છોડકર ચલે જાના હે. તો આદમી મેં કનાઅત પેદા હો જાએ ઓર દુનિયા કા ઝુલમ-ફસાદ ખતમ હો જાએ.

ફેબીન સોશ્યાલિઝમ એક સો સાલ પહેલે ઇંગ્લેન્ડ મેં વજુદમેં આઈ. બર્નાડ શો ઓર દૂસરે બહોત સે દાનિશવર ઇસમેં શામિલ થે. ચે લોગ ગરીબી ઓર જહાલત કે ખાતમે પર જોર દેતે થે ઓર સોશ્યાલિઝમ કો લીને કે અલમબરદાર થે. ચે ગીરોહ ફેબીન સોસાયટી કે નામસે મશહુર હુઆ. ઇસ નઝરીએ કે માનનેવાલોં મેં એક ખાતુન બીટરસટિપ ભી થી. વો અપની ડાયરી લિખતી થી જો ઉસકે બાદ શાએ હોકર બહોત મકબુલ હુઈ. ઇસ ડાયરી કે આખરી ઇન્દરાજાત મેં સે એક વો હે જો ઉન્હોને ૧૯૪૨ કી કિસી તારીખ મેં લિખા થા. ખાતુનને તહરીર કિયા થા હરચીઝ ઓર શખ્સ ગાએબ હો જા રહે હેં. ચરચીલ, રોઝવેલ્ટ, ઇસ્ટાલન સબ ચલે ગએ. કેસે અજીબ હે ચે વાકેઆત ઓર કિસ કદર મેરી ડાયરી મેં લિખને કે કાબિલ મગર વો ભી એક રોજ ગાએબ હો જાએગી (હિન્દુસ્તાન ટાઈમ્સ ૨૫ ડિસેમ્બર ૧૯૮૨).

કેસે ઇન્સાન દુનિયામેં આતે હેં ઓર કેસે કેસે કમાલાત દિખાતે હેં. ઓર ફિર અચાનક એક રોઝ ઇસ દુનિયા સે ચલે જાતે હેં. જૈસે ઉનકા યહાં આના યહાં સે જાના અપની મરઝી સે નહીં બલકે કોઈ ઓર હે જો ઉનકો યહાં લાતા હે ઓર ફિર અપની ફેસલે કે તહત ઉન્હે ઉઠા લેતા હે. ચે આદમી જો કુદરત કે આગે

માયુસ વ મજબૂર છે. હુઝુર (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)ને ફરમાયા કે યે દુનિયા મુસાફિરખાના છે. ઇન્સાન અપની ઓલાદ તક કે લિએ અઝમત કા ખ્યાબ દેખતા છે. હાલાં કે વો ખુદ જલ્દ હી બેઅઝમત હોનેવાલા હોતા છે. ઇસ દુનિયામેં હર રોઝ કોઈ ન કોઈ નેપોલીયન બેઅઝમત હોકર મર રહા હોતા છે મગર ઇસસે સબક લેનેવાલા કોઈ નહીં જો અપની કિન્દગી કા ઇસકો રહેનુમા બનાએ.

નેપોલીયન ને મરતે વક્ત કહા, માયુસી કો મેં ગુનાહ સમજતા થા મગર અબ મુજસે ઝયાદા માયુસ ઇન્સાન દુનિયામેં કોઈ નહીં. મેં દુનિયામેં દો ચીઝો કા હરીસ થા. એક હુકુમત, દૂસરી મહોબ્બત. હુકુમત બહોત જદો જેહદ કે બાદ મુજે મિલી લેકિન મેરા સાથ ન દે સકી. અગર સાથ ભી દેતી તો કિતને દિન કે લિએ. જિસકા અંજામ આજ મેરે સામને છે. મહોબ્બત કો મેંને બહોત તલાશ કિયા મગર મેં ઉસે હાંસિલ ન કર સકા. મેંને જિસસે મહોબ્બત કી ઉસને મુજે દગા દિયા. મુજે લગતા છે કે મહોબ્બત કા જવાબ હી દગા છે. અગર આદમી કી કિન્દગી કા મકસદ યહી છે જો આજ મેરી કિન્દગી કા છે. તો વો કિન્દગી બેમાઅની છે. મેરે નઝદીક દુનિયા માયુસી છે. ઉસકા નામ હી માયુસી છે.

યે છે ઉન બાદશાહો કી કહાનીયાં જિનકો બાદશાહત, દૌલત ઓર શહોરત સબકુછ મિલા લેકિન અંજામ કયા બીરદરો વફા મકાસીદ કા હુસુલ બદલા ફાએદા યે સારે ઇનામાત આખેરતમેં અલ્લાહ તઆલાને નેક આમાલ કરને વાલો કે લિએ રખે છે. નેપોલીયન બુના પોર્ટ એક ફોજી અફસર થા. હાલાત સે ફાએદા ઉઠાકર વો ફ્રાન્સ કી હુકુમત પર કાબિઝ હો ગયા. ઇ.સ. ૧૮૦૪ ઉસને ફ્રાન્સ કે શહેનશાહ હોને કા એલાન કર દિયા. નેપોલિયનને કુતુહાત કા સિલસિલા શરૂ કિયા યહાં તક કે ઇંગ્લેન્ડ કો છોડકર વો પૂરે યુરોપ પર ફાતેહ બન ગયા. ઉસને ફ્રાન્સ કી એક દિલકશ ખાતુન જોઝફીન સે શાદી કી. મગર ૧૮૧૦ મેં ઉસને જોઝફીન સે અલાયદગી ઇખ્તેયાર કર લી. ક્યોંકી વો ઓલાદ પેદા કરને મેં નાકામ રહી થી. ઉસકે બાદ

નેપોલીયન ને ઓસ્ટ્રીયા કે બાદશાહ કી લડકી મેરીસુઈ સે શાદી કી. ઇ.સ. ૧૮૧૧ મેં ઉસકે યહાં એક લડકા પેદા હુવા. જિસકા નામ ઉસને ફ્રાન્સ ઝોફર અરલસ રખા. નેપોલીયન ખુશ થા કે ઉન્હે અપની બાદશાહી કાયમ રખને કે લિએ અપના જાંનશી પા લિયા હે. મગર ઉસકે જલ્દ હી બાદ યે વાકેઆ હુવા, નેપોલિયન કી સિયાસી હીરસને ઉસકો રૂસ સે ટકરા દિયા. રૂસ કી ફોર્સે અગર યે નેપોલિયન કી ફોર્સ કા મુકાબલા ન કર શકી. તાહમ રૂસકા ઝુગરાફીઆ ઉસકી મદદ કે લિએ આ ગયા. નેપોલિયન કી ફોર્સે રૂસ કી શદીદ બરફબારી કી તાબ ન લા શકી. નેપોલિયન ઇસ હાલમેં રૂસસે વાપસ આયા કે ઉસકી ફોજ કા બડા હિસ્સા રાસ્તેમેં બરબાદ હો ગયા થા. યે વાકેઆ ઇ.સ. ૧૮૧૨ મેં હુવા. બાદ કે હાલાત ઇસસે ભી ઝયાદા નામુઆફિક સાબિત હુએ. યહાં તક કી ઇ.સ. ૧૮૧૫ મેં નેપોલિયન કો બરતાનવી ફોર્સ કે મુકાબલે મેં શિકસ્ત હુઈ ઓર ઉસકો ગિરફતાર કરકે જઝીરા સેન્ટ હિલીના ભેજ દિયા ગયા. ૧૮૨૧ મેં વો કેદ કી હાલતમેં મર ગયા.

સિકંદર કી અઝમત કા યે હાલ થા કે જુલીયસ સીઝર એક બાર ઇસ્પેન મેં સિકંદર કે મુજસ્સમે કે સામને સે ગુઝરા તો ઉસકો દેખકર વો બેઈખિતયાર રોને લગા. ઉસને કહા કે સિકંદર ને જો ફાતેહાના કારનામે દસ બરસમેં અંજામ દિએ ઉસકા દસવાં હિસ્સા ભી મેં અંજામ ન દે સકા. જિસને દુનિયા કા બહોત બડા હિસ્સા ઇતની તેઝી સે ફતહ કર લિયા. મગર મોત ઇસસે ભી ઝયાદા તેઝ રફતારી સે ઉસપર હમલાઆવર હુઈ કે ફક્ત ૨૩ સાલ કી ઉમરમેં ઉસકો ૨૩ જુન ૩૨૩ કબ્લ મસીહ, કો જબ મોતને ઉસ પર હમલા કિયા તો ઉસકો ઇસકે સિવા કોઈ ચારા ન થા કે અપને આપ કો બિલ્કુલ બેબસી કે સાથ મોત કે હવાલે કર દે. મોત ઇસ લિએ આતી હે કે વો ઇન્સાન કો બતાએ કે વો ખુદા કે આગે કિસ કદર બેબસ હે.

અબ ચન્દ ખુલફા (બાદશાહ) કા બયાન ખલીફા અ.મલીક બિન મરવાન :

યે બનુ ઉમૈયા કા બહોત બડા કરોફર કા બાદશાહ ગુઝરા. બહોત બડા સાહેબે ઈલ્મ ઓર બાદશાહ હોને સે પહેલે બહોત ઈબાદત ગુઝાર ભી થા. જબ ઉસકી મોત કા વકત કરીબ આયા તો ઉસને એક ગસ્સાલ કો દમિશક કે દરવાઝે પર દેખા. ગસ્સાલ મુર્દો કો (ગુસલ દેનેવાલા) વો અપને હાથ પર કપડા લપેટ કર મુર્દા નહેલાને જા રહા થા. તો ખલીફાને કહા કે કાશ મેં ભી એક ગસ્સાલ હોતા ઓર અપને હાથ કી કમાઈ રોઝાના ખાતા ઓર મેં હુકુમતે દુનિયા કિસી મઆમલે કા વાલી ન બનતા. એન સકરાત કી હાલતમેં કિસીને પૂછા, આપ કયા મહેસુસ કર રહે હૈં ? તો કહા કે વૈસા હી પાતા હું જૈસા કુરઆને મજીદને બયાન કિયા. વફાત હિ.સ. ૮૬.

કુર્આન : “ઓર બેશક તુમ હમારે પાસ અકેલે આએ. જૈસા હમને પહેલી બાર પૈદા કિયા થા ઓર પીઠ પીછે છોડ આએ જો માલો મતા હમને તુમકો દિયા થા”. બસ યે આયત તિલાવત કી ઓર ઉસકા દમ નિકલ ગયા. (અહ્યાઉલ ઉલૂમ, જી.૪)

ખલીફા હાફ્ઝ રશીદ :

યે ખલીફા બનુ અબ્બાસ મેં થે. જુસ શાન-શૌકત ઓર રૂઆબ દબદબે કા બાદશાહ ગુઝરા જિસ્કી તારીખ આપકો ગવાહી દેગી. વો મોત કે વકત અપને કફનકો અપને હાથમેં લેકર ઉલટ-સુલટ રહા થા. બાર બાર ઉસકો દેખ રહા થા ઓર યે આયતે કુર્આન કી તિલાવત કી : (તરજુમા) “મેરે માલ ને કોઈ નફઅ ન દિયા, મેરી બાદશાહી તબાહ હો ગઈ”. બસ યહી કહતે કહતે ઉસકી જાન નિકલ ગઈ. (અહ્યાઉલ ઉલૂમ, જી.૪)

ખલીફા મામુન રશીદ :

યે બહોત ઇલ્મવાલા ઓર નિહાયત હી રૂઆબ દબદબે વાલા બહાદુર બાદશાહ થા. ઉસને અપને મોત કે વક્ત રાખ બીછાઈ ઓર ઉસી પર ચીત લેટકર લોટતા થા ઓર રો રો કર ચે કહતા થા કે, અય વો ઝાત જિસકી બાદશાહી કભી ઝાએલ ન હોગી. તું ઉસ પર રહમ કર જિસકી બાદશાહી ખતમ હો રહી હૈ. (તારીખે ખુલ્ફા)

ખલીફા મોઅતસમ બિલ્લાહ :

યે અબ્બાસી ખુલફામેં બડા સંગદિલ ઓર ઝાલિમ હુકમરાં થા. મોત કે વક્ત અપને બિસ્તર પર નિહાયત હી તડપતા ઓર લોટતા થા ઓર યહી લગાતાર કહેતા થા અગર મુજે માલુમ હોતા કે મેરી ઉમર ઇતની કમ હૈ તો મેં હરગીઝ બાદશાહી ન કરતા બસ યહી અલ્ફાઝ ઝબાન પર ચે ઓર ઉસકી રૂહ નિકલ ગઈ. (અહ્યાઉલ ઉલૂમ)

ખલીફા મુનતસિર બિલ્લાહ :

બાદશાહ જબ નઝઅ કે આલમ મેં બેકરાર હોકર બિસ્તર પર લેટ રહા થા તો ખુશામદી લોગો ને કહા અમીરૂલ મોઅમેનીન આપ પર કોઈ હરજ નહીં આપ તો બહોત અચ્છે હૈં. યે સુનકર બાદશાહને કહા, કોઈ હરજ તો નહીં મગર કયા કમ હૈ કે દુનિયા સારી જતી રહી ઓર આખેરત મેરે સામને ખડી હૈ. હાય મેંને અપને બાપ કો કતલ કરકે જલ્દી ખિલાફત પર કબ્જા જમાયા તો મુજસે ભી જલ્દી બાદશાહત છીન ગઈ. યહી અલ્ફાઝ ઝબાન પર રહે ઓર દમ નિકલ ગયા. બાદશાહી ફક્ત છ મહિના રહી. (અહ્યાઉલ ઉલૂમ, તારીખે ખુલ્ફા)

ઉમ્મત ઓર કૌમ કે મુતઅલ્લિક માલુમાત

કુલ ઉમ્મતો કી તાદાદ સત્તર છે. તિર્મઝી શરીફમેં હઝરત બહેઝામ બિન હકમ સે રિવાયત છે કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ને ફરમાયા, અય મુસલમાનો તુમ સે ઉમ્મતો કા સત્તર કા અદદ પૂરા હુવા ઓર એક રિવાયત મેં છે કે કુલ એક હઝાર ઉમ્મત હેં જુનમેં છ સો તરીમેં છે યાની દરીયામેં ઓર ચાર સો ખુશકીમેં યાની ઝમીન પર રહતી છે (મિશકાત હયાતુલ હૈવાન). પહેલી ઉમ્મતો કે પચ્ચીસ ગિરોહ થે જિનકી સુરતે અલ્લાહ તઆલાને મસ્ખ કર દી. ઉસકી તફ્સીલ ઝેલ મેં છે :

(૧) બંદર (૨) કુતા (૩) ખિઝીર (૪) સુસમાર યાની ગોહ (૫) હાથી (૬) ખિચ્છુ (૭) ઝમ્બુર (ભેડ) (૮) સીતારા ઝહોરા (૯) સીતારા સુહૈલ (૧૦) સાંપ (૧૧) મછલી (૧૨) નેપલા (૧૩) તોતા (૧૪) જંગલી ચુહા (૧૫) અકઅક (જંગલી કૌવા) (૧૬) મકડી (૧૭) ચુહે પકડને વાલા (૧૮) સફેદ લોમડી (૧૯) ચીડીયા (૨૦) ઉલ્લુ (૨૧) કૌવા (૨૨) કાસા પુછ્ત (૨૩) ઘરેલુ ચુહે (૨૪) રીંછ (૨૫) કફલીલ (પાની કા જાનવર) (મલકુઝાતે ખ્યા નિઝામુદ્દીન ઓલીયા).

નાફરમાની કે સબબ ઉનકી અલ્લાહ તઆલા ને ઈન્સાની શીકલ મિટા કર જાનવર બના દિયા. યે હૈ સઝા. અલ્લાહ રબ્બુલ ઈઝ્ઝત હમેં નાફરમાની સે બચાએ. આમીન...

બયતુલ્લાહ કા'બા શરીફ કે મુતઅલિલક માલુમાત

કા'બાશરીફ કો કા'બા ઇસ લિએ કહતે હૈં કે કાઅબ કી લક્ઝી માઅના હે ઊંચા હોના યા ઉઠા હુવા હોના. ઇસ લિએ કા'બા કી સતઅ સમંદર સે ઊંચી હે. ઇસ લિએ કા'બા કહતે હૈં. કા'બા શરીફ કી તાઅમીર દસ (૧૦) મરતબા હુઈ હે. સબસે પહેલે મલાએકાને કી, દૂસરી મરતબા હઝરત આદમ અલયહિસ્સલામ ને કી, તીસરી મરતબા હઝરત શીશ અલયહિસ્સલામને કી, ચોથી મરતબા હઝરત ઇબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામ ને કી, પાંચવી બાર કોમે ઉમાલેકા ને કી છઠી બાર કબીલએ જુહમને કી, સાતવીં મરતબા હુઝુર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ કે પર દાદા કુસ્સી બિન કિલાબને કી, આઠવીં બાર કબીલએ કુરૈશને કી, નવવીં મરતબા હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈરને કી ઓર દસવીં મરતબા હુજાજ બિન યુસુફને કી (હાંશીયા જલાલૈન, હાંશીયા બુખારી).

હઝરત આદમ અલયહિસ્સલામને કા'બાશરીફ કી તાઅમીર પાંચ પહાડો કે પથ્થર સે ઇમારત બનાઈ થી : (૧) કોહે હિરા (૨) તુરે સીના (૩) તુરે ઝીના (૪) કોહે લુબનાન (૫) કોહે જુદી (તફસીર ઇબ્ને કસીર).

હઝરત ઇબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામને કા'બા શરીફ કી તાઅમીર ત્રીન પહાડો કે પથ્થરો સે કી થી : (૧) કોહે અબુકુબૈસ (૨) કોહે હિરા (૩) કોહે વરકાન (તફસીર નઈમી ઓર એક કોલ કે મુતાબિક પાંચ પહાડો કે પથ્થર સે ફરમાઈ થી : (૧) કોહે હિરા (૨) કોહે શબિર (૩) કોહે લુબનાન (૪) કોહે તૂર (૫) કોહે જુદી (મદારેજુન્નબુવ્વત).

હઝરત ઇબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામ કે વક્ત કા'બાશરીફ કી બુલંદી નવ હાથ થી ઓર ઉસકી ચોડાઈ રૂકને અસવદ સે રૂકને શામી તક તેન્તીસ હાથ, રૂકને શામીસે રૂકને ગરબી તક બાઈસ હાથ ઓર રૂકને ચમાની સે ફિર રૂકને અસવદ તક બીસ હાથ ઓર દરવાજા ઝમીન સે મિલા હુવા થા. જિસમેં કે કિવાડ વગેરા ન થે. દરવાજે દો થે એક દાખિલ હોને કા એક નિકલને કા (તફસીર નઈમી).

હઝરત ઇબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામ ને કા'બા શરીફ કી તામીર પહેલી ઝિલકઅદા સે શરૂ કી થી ઓર ઇસી મહિને કી પચ્ચીસ તારીખ કો ખત્મ ફરમાઈ (તફસીર નઈમી).

તાઅમીરે ઇબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામ ઓર કુરૈશ કી તાઅમીર કે માબૈન ત્રીન હઝાર છસો પચહત્તર સાલ કા ફાસલા હૈ ઓર કુરૈશ ઓર અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર રદીયલ્લાહો અન્હો કે તાઅમીર કે માબૈન બચાસી સાલ કા ફાસલા હૈ (હાંશીયા બુખારી શરીફ).

હઝરતે ઇબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામને હજરે અસવદ કો બૈતુલ્લાહ મેં નસબ ક્રિયા તો હજરે અસવદ સે એક નૂર કી રોશની નમુદાર હુઈ જુસસે બૈતુલ્લાહ કે ચારો તરફ રોશન ઓર મુનવ્વર હો ગયે તો જહાં તક વો રોશની ફેલીથી વહાં તક હરમ શરીફ બનાયા ગયા (નુઝહતુલ મજાલિસ).

ઇબ્ને સાઅદ અપની કિતાબ તબકાત મેં હઝરત ઉસ્માન બિન તલહા સે રિવાયત કરતે હૈં ઝમાનએ જાહેલીયત મેં એસા દસ્તુરથા કે ખાનએ કા'બા કો પીર કે દિન ઓર જુમ્અરાત કે દિન ખોલતે થે બાકી બંધ રહેતા.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ મદીના મુનવ્વરા મેં તશરીફ આવરી કે બાદ એક સાલ ઓર સાડે પાંચ માહ તક બૈતુલ મુકદ્દસ કી તરફ નમાઝ અદા ફરમાતે રહે. ઉસ્કે બાદ બૈતુલ મુકદ્દસ કીબલા મનસુખ હો ગયા ઓર કા'બા શરીફ કો કિબ્લા બનાયા ગયા (તફસીર નઈમી). હિજરત કે એક સાલ ઓર સાડે પાંચ મહિના બાદ પંદરા રજબ હિજરી ૨ બરોઝ પીર કો તહવીલે કિબ્લા કી વહી નાઝીલ હુઈ (તફસીર નઈમી).

મસ્જિદે નબવી શરીફ ઓર

ગુંબદે ખિઝરા કે મુતઅલ્લિક માલુમાત

જિસ જગહ મસ્જિદે નબવી શરીફ કી તાઅમીર કી ગઈ વો ઝમીન દો ચતીમ બચ્ચે સહલ ઓર સુહેલ બિન શફેઅ બિન અમર કી થી. વો ઈસ જગહ પર ખજૂરોં કો ખુશ્ક કર કે તમર બનાતે થે. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમને ફરમાયા કે ઈસ જગહ કો ખરીદ લો તો બનુ નઝીર ને કહા કે ઈન દોનો ચતીમોં કી કિમત અદા કર કે આપ કો ઝમીન નઝર કરતે હૈં. મગર રહમતે આલમને ઈનકાર ફરમાયા ઓર સિદ્દીકે અકબર કે માલ સે જો સાથ લાએ થે ઉસસે દસ મીસકાલ સોના કે ઈવઝ ખરીદી ગઈ (મદારેજુન્નબુવત).

ઉસ વકત મસ્જિદ કે તીન દરવાજે રખે ગયે થે, એક દરવાજા જિસ્કા નામ બાબુર્હમા હય, દૂસરા જહાં સે આપ તશરીફ લાતે થે ઓર તીસરા અવામ આતે-જાતે મસ્જિદ શરીફ. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ને અપની મુબારક ઝિન્દગી મેં મસ્જિદે નબવી કી દો બાર તાઅમીર ફરમાઈ. પહેલી મરતબા જબ આપ મદીના મુનવ્વરા મેં તશરીફ લાએ ઓર દૂસરી બાર હિજરી ૭ ફતહે ખેબર કે બાદ. ઈસ તાઅમીર મેં મસ્જિદ કી તૌસીઅ કી ગઈ દોનો જાનીબ સે. સો-દોસો ગજ કી કર દી ગઈ. મિમ્બર બનાને વાલે કે નામ મે બહોત સારે અકવાલ હૈં : હઝરત તમીમે દારી રદીયલ્લાહો અન્હો કબીસા મખઝુમી જો એક ઓરત કા ગુલામ થા. હઝરતે અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હો કે ગુલામ સબાહ યા કિલાબથા. સઈદ બિન આસ કે ગુલામ બાકુલને એક અન્સારીયા ઓરત કા ગુલામ બનાયાથા. એક રિવાયતમેં બડઈ કા કામ કરનેવાલા મૈમુન થા (તારીખે હરમૈન). મિમ્બર શરીફ અસલ ગાઝા કી લકડી સે બનાયા ગયા. અસલ એક દરખ્ત કા નામ હૈ. ગાઝા એક જંગલ કા નામ હૈ જહાં બહોત દરખ્ત થે. યે મદીના શરીફ સે નવ મીલ કે ફાંસલે પર હૈ. મિમ્બર શરીફ કા તુલ દો ગઝ ઓર અરઝ એક ગઝ થા (મદારેજુન્નબુવત).

મિમ્બર શરીફ કી સીડીયાં ત્રીન થી, હર સીડી કી ઓડાઈ એક બાલીશત થી, આપ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ત્રીસરી સીડી પર જુલુસ ફરમાતે. રોઝમે પાક પર સબસે પહેલે મુલક મનસુર સાલેહી કે ઝમાને મેં હિજરી સન ૬૭૮ મેં ઉપર ગુંબદ કી તાઅમીર હુઈ ઈસસે પહેલે હુજરા મુબારક પર ગુંબદ ન થા. પહેલી તાઅમીર કે બાદ મુત અદ્દીદ બાદશાહોને અપને દૌર મેં ઈસકી આરાએશ મેં હિસ્સા લિયા. ઉસ વકત ગુંબદ શરીફ કા રંગ મફેદ થા ઈસ લિએ અલકુબ્બતુલબૈદા સે યાદ ક્રિયા જાતા, ફિર હિજરી સન ૧૨૩૩ મેં સુલતાન મહમૂદ ને ભી તાઅમીર કા શરફ ઇસિલ કીયા. હિજરી ૧૨૫૫ મેં ઈસ ગુંબદ શરીફ પર સબ્ઝ રંગ રાયા ઈસકે બાદ ગુંબદે ખીઝરા કહને લગે.

અલ્લામા ઇકબાલ કા કલામ

શજર છે, ફરકા આરાઈ તઅસ્સુબ છે સમર ઉસકા
યે વો ફલ છે કે જન્નત સે નીકલવાતા છે આદમ કો

મહોબ્બત સે પાઈ છે શિફા બિમાર કોમો ને
કિયા છે અપને બખ્તે ખુફતા કો બેદાર કોમોને.

મહોબ્બત હી વો મંઝિલ છે કે મંઝિલ ભી છે સહેરા ભી
જરસ ભી કારવાં ભી રાહબર ભી રાહઝન ભી.
જો તું સમજે તો આઝાદી છે પોશીદા મહોબ્બત મેં
ગુલામી છે અસીરે ઇમ્તેયાઝ માં વ તુ રહનાં
ન રહે અપનો સે બે પરવા ઇસી મેં ખેર છે તેરી,
અગર મન્જુર છે દુનિયામેં ઉ બેગાના ખૂ રહેના.

સુરતે શમશીર છે હસ્તે કઝામેં વો કોમ
કરતી છે જો હર ઝમાં અપને અમલ કા હિસાબ.

અમનમેં તલખનવાઈ મેરી ગવારા કર
કે ઝહર ભી કભી કરતા છે કારે તીરીયાકી

ઈસ મોજ કે માતમ મેં રોતી છે ભંવર કી આંખ
દરીયા સે ઉઠી લેકીન સાહીલસે ન ટકરાઈ

ઉસ કોમ મેં છે શોખીએ અન્દેશા ખતરનાક
અસ કોમ કે અફરાદ હોં હર બન્દ સે આઝાદ

જહાઝ એક ગીરદાબ મેં ફંસ રહા હૈ
પડા જિસસે જો ખૂં મેં છોટા-બડા હૈ.

નિકલને કા રસ્તા ન બચને કી રાહ હૈ
કોઈ ઉનમેં સોતા કોઈ જાગતા હૈ.

જો સોતે હૈં વો મસ્તે ખ્યાબે ગીરાં હૈ
જો બૈદાર હૈં ઉનપે ખનડા ઝમાં હૈ.

કોઈ ઉનસે પૂછે કે અય હોશ વાલોં
કિસ ઉમ્મીદ પર તુમ ખડે હંસ રહે હો.

બૂરા વક્ત બેડે પે આનેકો હૈ જો
ન છોડેગા સોતોં કો ઓર જાગતોં કો.

મુજે ડર હૈ અય મેરે હમ કોમ ચારો
મોબા દા કે વો નંગે આલમ તુમહી હો.

ગર ઈસ્લામ કી કુછ હમીચ્યત હૈ તુમકો
તો જલ્દી સે ઉઠ્ઠો ઓર અપની ખબર લો.

જલ રહા હું કલ નહીં પડતી કીસી પહેલુ મુજે
હાં ફૂબો દે એ મુહીતે આબે ગંગા તું મુજે

સરઝમીં અપની કયામત કી નીફાક અંગેઝ હે
વસલ કેસા યાં તો એક કુરબ ફીરાક અંગેઝ હે.

બદલે ચક રંગી કે ચે નાંઆશનાઈ હે ગઝબ
એક હી ખીરમન કે દાનોં મે જુદાઈ હે ગઝબ

જુસ્કે ફુલોમેં ઈખવત કી હવા આઈ નહીં
ઈસ ચમનમેં કોઈ લુટકે નગમાં પેરાઈ નહીં

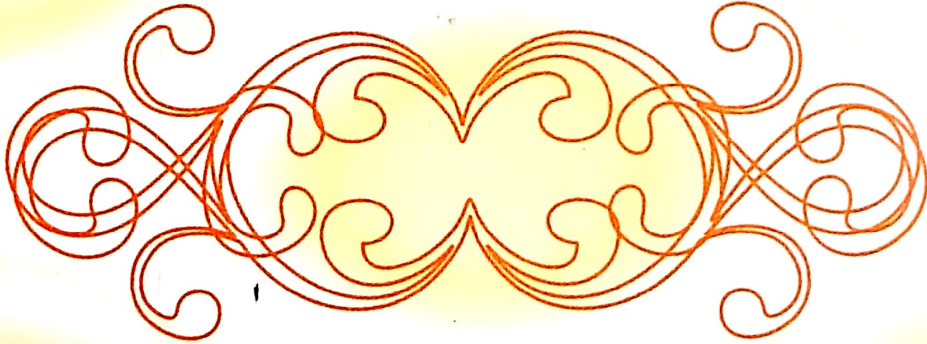
ચે હિન્દી વો ખુરાસાની ચે અફગાની વો તુરાની
તુએ શરમીન્દએ સાહીબ ઉછલ કર બે કરાં હોજ

ગુબાર આલુદ રંગો નસબ હૈ બાલો પર તેરે
તુ એ મુરગે હરમ ઉડને સે પહેલે પર ફશાં હો જ

હિપસને કર દીયા ટુકડે ટુકડે નોએ ઈન્સાં કો
ઈખ વતકા બયાં હો જ મહબત કી ઝબાં હો જ

મૌલાના સૈયદ અલહાજ જહાંગીરશા હાજી મીયાં સાહેબની પ્રકાશિત થયેલ કિતાબો

- ◆ સાચા મોમિનની શાન
- ◆ સઆદતે દારૈન
- ◆ રસૂલુલ્લાહની શાન દાનિશમંદોની મુબાન
(સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ)
- ◆ ફતાવા એ હનફીયા
- ◆ નૂરે ઈસ્લામ ભાગ - ૧
(મસનવી શરીફ : ભાષાંતર - સમજૂતી)
- ◆ નૂરે ઈસ્લામ ભાગ - ૨
(મસનવી શરીફ : ભાષાંતર - સમજૂતી)

સૌજન્ય

મરહુમ બુઢા અબ્દુલ્લાહ ચાકી પરિવાર

હવામા એજ્યુકેશન એન્ડ મેડિકલ ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ
ઓફીસ નં. ૩૩, શાંતિ ચેમ્બર, સ્ટેશન રોડ, ભુજ-૬૨૬.
ફોન : ૯૮૨૫૨ ૨૭૫૪૯.
ચેરમેન : ચાકી હાજી આદમ બુઢા